



T.C.

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YABANCILARA YÖNELİK TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
HABER KİPLERİNİN İNCELENMESİ**

GİZEM KÜÇÜKTEPE

İzmir

2025

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YABANCILARA YÖNELİK TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
HABER KİPLERİNİN İNCELENMESİ**

GİZEM KÜÇÜKTEPE

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Nevin AKKAYA

JÜRİ ÜYESİ
Prof. Dr. Nevin AKKAYA

JÜRİ ÜYESİ
Doç. Dr. Atıf AKGÜN

JÜRİ ÜYESİ
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba ŞİMŞEK

İzmir

2025

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “YABANCILARA YÖNELİK TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HABER KİPLERİNİN İNCELENMESİ” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

22/01/2025

Gizem KÜÇÜKTEPE

Tarih: 03/02/2025

Tez Başlığı: Yabancılar Yönelik Türkçe Ders Kitaplarındaki Haber Kiplerinin İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **163** sayfalık kısmına ilişkin, **03/02/2025** tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (**Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı**) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 28_dir**.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz Programı

Kullanım Kılavuzunu okudum **X**

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) ☐

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) **X**

☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☐ Altı (8) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	X Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, X Kaynakça dâhil, X Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK İKİ SAYFA	X
EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) USB içinde.	X

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : **Gizem KÜÇÜKTEPE**
Öğrenci No :
Anabilim Dalı : **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı**
Programı : **Türkçe Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı**
Statüsü : **Yüksek Lisans x** Doktora ☐

ÖĞRENCİ

DANIŞMAN

Gizem KÜÇÜKTEPE

Prof. Dr. Nevin AKKAYA

03.02.2025

03.02.2025

Açıklamalar

- 1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (☐) işaretleyerek doldurunuz.
- 2: Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine başvurunuz.
- 3: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.
- 4: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.
- 4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, benimle bilgi ve deneyimlerini paylaşan, fikirlerime değer veren, değerli vaktini bana ayıran, sabrı, hoşgörüsü ve şefkatiyle her daim yanımda olduğunu hissettiren kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Nevin AKKAYA’ ya ve değerli hocam Doç. Dr. Mehmet AKKAYA’ ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Yaşamımın her anında ve alanında benden desteklerini bir an olsun esirgemeyen, kendimi ne zaman güçsüz hissetsem elimden tutup bana güç veren, beni sonsuz sevgileriyle sarıp sarmalayan, her ne yaşarsam yaşayayım “onlar” var diyebildiğim arkamda dağ gibi duran, bana dünyanın en şanslı insanı olduğumu hissettiren, bir parçası olmaktan gurur duyduğum ailem; sevgili annem Nejla KÜÇÜKTEPE’ye, kıymetli babam Zeynel KÜÇÜKTEPE’ye, biricik canım kardeşim Ege KÜÇÜKTEPE’ye ve diğer yarım, hayat yoldaşım Onur ÇOBAN’a sonsuz teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu.....	1
1.2.Amaç ve Önem.....	1
1.3.Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri	2
1.4.Sınırlılıklar	2
1.5.Tanımlar	3
BÖLÜM II.....	4
KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	4
2.1. DİL NEDİR?	4
2.1.1.Dilin Özellikleri	5
2.1.2. Ana Dili, İkinci Dil ve Yabancı Dil Kavramları	7
2.2. DİL BİLGİSİ NEDİR?	9
2.3. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ	12
2.4. YABANCI DİL ÖĞRETİMİ	17
2.5. TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİ	20
2.5.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Öğrenme Alanları.....	23
2.6. TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ	30
2.7. DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİ (D-AOBM)	32
2.7.1. D-AOBM’ de Dil Bilgisi Öğretiminin Yeri.....	33
2.8. TÜRKÇENİN SES ÖZELLİKLERİ	35

2.8.1. Ses Bilgisi	35
2.8.2. Sözcük Türleri.....	36
2.8.2.1. Fiil	38
2.8.2.1.1. Zaman.....	39
2.8.2.1.2. Görünüş/ Görünüm	41
2.8.2.1.3. Kip.....	42
2.8.2.1.3.1. Bildirme/Haber Kipleri	45
2.9.YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DERS KİTAPLARININ İŞLEVİ.....	50
2.10. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	52
BÖLÜM III	59
YÖNTEM.....	59
3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni.....	59
3.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar	59
3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları	59
3.4. Verilerin Analizi.....	60
3.5. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği.....	60
3.6. Araştırmacının Rolü	60
BÖLÜM IV	61
BULGULAR.....	61
4.1. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı'nda (A1) Şimdiki Zaman Görünümü.....	63
4.2. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitaplarında Belirli Geçmiş Zaman Görünümü	68
4.3. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı'nda Gelecek Zaman Görünümü	79

4.4. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı'nda (A2) Belirsiz Geçmiş Zaman Görünümü.....	84
4.5. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı'nda (A2) Geniş Zaman Görünümü.....	90
4.6. Haber Kiplerinin Öğretimi İçin Hazırlanan Örnek Konu Anlatımı ve Etkinlikler.....	101
BÖLÜM V	110
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	110
5.1. Tartışma.....	110
5.2. Sonuç ve Öneriler.....	112
KAYNAKÇA.....	122
EK 1.	133
EK2. YENİ İSTANBUL A1 KİTABININ ÖN KAPAĞI.....	134
EK3. YENİ İSTANBUL A1 KİTABININ ARKA KAPAĞI	135
EK4. YENİ İSTANBUL A1 KİTABININ İÇERİĞİ.....	136
EK5. YENİ İSTANBUL A2 KİTABININ ÖN KAPAĞI.....	137
EK6. YENİ İSTANBUL A2 KİTABININ ARKA KAPAĞI	138
EK7. YENİ İSTANBUL A2 KİTABININ İÇERİĞİ.....	139
EK8. YENİ İSTANBUL A1 KİTABI 3. ÜNİTE.....	140
EK9.YENİ İSTANBUL A1 KİTABI 5. ÜNİTE.....	141
EK10. YENİ İSTANBUL A2 KİTABI 2. ÜNİTE.....	142
EK11. YENİ İSTANBUL A2 KİTABI 3. ÜNİTE.....	143
EK12. YENİ İSTANBUL A2 KİTABI 4. ÜNİTE.....	144
EK13. YENİ İSTANBUL A2 KİTABI 5. ÜNİTE.....	145

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 <i>AOÖÇ' ne Göre Dil Bilgisel Doğruluk Basamakları</i> (MEB Çeviri Komisyonu, 2009, s. 108).....	34
Tablo 2 <i>Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe Ders Kitabı Seti(A1-A2) 'nde Düzeylere Göre Kip Dağılımı</i>	62
Tablo 3 <i>Gelecek Zamanın Çekimleri</i>	102
Tablo 4 <i>Gelecek Zamanın Çekimleri</i>	104
Tablo 5 <i>Gelecek Zamanın Çekimleri</i>	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.52 .. 64
<i>Şekil 2.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.52 .. 66
<i>Şekil 3.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.53 .. 67
<i>Şekil 4.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.94 .. 69
<i>Şekil 5.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.94 .. 70
<i>Şekil 6.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.94 .. 71
<i>Şekil 7.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.29 .. 73
<i>Şekil 8.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.29 .. 74
<i>Şekil 9.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.32 .. 76
<i>Şekil 10.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.33 77
<i>Şekil 11.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.33 78
<i>Şekil 12.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.47 80
<i>Şekil 13.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.51 82
<i>Şekil 14.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.63 85
<i>Şekil 15.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.64 87
<i>Şekil 16.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.64 89
<i>Şekil 17.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.82 91
<i>Şekil 18.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.83 93
<i>Şekil 19.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.83 94
<i>Şekil 20.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.86 95
<i>Şekil 21.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.86 97
<i>Şekil 22.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.90 98
<i>Şekil 23.</i>	Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.90 99
<i>Şekil 24.</i>	Zaman Çizelgesi 101

ÖZET

YABANCILARA YÖNELİK TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HABER KİPLERİNİN İNCELENMESİ

Küreselleşen dünyada bireylerin; farklı kültürler ve diller hakkında bilgi edinme, yabancı bir dilde iletişim kurabilme yeteneği kazanma, farklı bakış açıları geliştirme, iş bulma olanaklarını çoğaltma ve ana dili dışında farklı bir dil ile tanışma isteği onları yabancı dil öğrenme yollarını araştırmaya teşvik etmiştir. Ülkemiz konumu itibarıyla pek çok yönden cazibe merkezi ülkeler arasındadır. Bu nedenle Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi önem kazanmıştır.

Dile ait becerilere ulaşmanın ve dili doğru kullanmanın anahtarı da dil bilgisidir. Dil bilgisi öğretimi, insanlara o dili nasıl öğrenebilecekleri konusunda bir genelleme sunarak insanların dile ait kuralları kavramalarına olanak sağlar. Dolayısıyla dil öğretiminde dil bilgisi, temel becerilerin ayrılmaz parçasıdır.

Dil bilgisinin bir parçası olan kipler, cümlelerin anlamını belirleyerek fiillerin ne zaman gerçekleştiğini nasıl bir anlam ifade ettiğini açıklar. Dilin doğru ve etkin kullanımı için kiplerin öğrenilmesi ve doğru bir şekilde kullanılması son derece önemlidir.

Bu çalışma nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Toplanan veriler, betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bu çalışmayla, Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe Ders Kitapları (A1 ve A2); dil bilgisi alanında yer alan haber kiplerinin öğretimini geliştirmek, bu alandaki eksiklikleri gidermek ve bu alana örnek teşkil etmek amacıyla incelenmiştir. Seçilen kitapların dil bilgisi öğretimi açısından incelenip haber kipleri konusunda eksik görülen noktaların saptanarak bu konuda öneriler geliştirilmek ve alanın gelişimine katkı sunmak hedeflenmektedir.

Araştırma neticesinde Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında dil bilgisi öğretimi alanında yer alan haber kipleri konusu ve etkinlikleri Avrupa ortak öneriler çerçevesi doğrultusunda incelenip değerlendirilmiştir. Konunun öğretimine yönelik eksikleri kapatmak amacıyla konu anlatımı örneğine yer verilmiştir. Konu anlatım örneğinin ardından konunun kalıcı öğrenilmesinin sağlanması bakımından öğrenilenlerin uygulanabileceği etkinlikler hazırlanmıştır. Araştırmanın sonunda, kitapların öğretmen olmadan öğrenciye Türkçe öğretmek konusunda yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmış ve saptanan eksikliklerin giderilmesi, kitapların öğrenciler için daha verimli hale getirilmesine yönelik önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe eğitimi, dil bilgisi öğretimi, kip ve zaman.



ABSTRACT

EXAMINATION OF NEWS MODES IN TURKISH TEXTBOOKS FOR FOREIGNERS

In the globalizing world, individuals' desire to learn about different cultures and languages, gain the ability to communicate in a foreign language, develop different perspectives, increase their job opportunities and get to know a different language other than their mother tongue has encouraged them to research ways to learn a foreign language. Our country is among the countries with many attraction centers due to its location. For this reason, teaching Turkish as a foreign language has gained importance.

The key to achieving language skills and using the language correctly is knowledge of language. Teaching grammar allows people to understand the rules of the language by providing a generalization about how they can learn that language. Therefore, grammar is an integral part of basic skills in language teaching.

Moods, which are a part of grammar, determine the meaning of sentences and explain when verbs occur and what they mean. It is extremely important to learn and use the tenses correctly for the correct and effective use of the language.

This study was created using the document analysis method, one of the qualitative research designs. The collected data were evaluated using the descriptive analysis method. With this study, New Istanbul Turkish Textbooks for International Students (A1 and A2); It was examined in order to improve the teaching of indicative moods in the field of grammar, to eliminate the deficiencies in this field and to set an example in this field. It is aimed to examine the selected books in terms of grammar teaching and to identify the missing points regarding news tenses, to develop suggestions on this subject and to contribute to the development of the field.

As a result of the research, the topic and activities of news tenses in the field of grammar teaching in Turkish textbooks for foreigners were examined and evaluated in line with the European common recommendations framework. An example of explanation of the subject is included in order to fill the gaps in teaching the subject. Following the subject explanation example, activities have been prepared in which what has been learned can be applied in order to ensure permanent learning of the subject. At the end of the research, it was concluded that the books were insufficient to teach Turkish to students without a teacher, and

suggestions were made to eliminate the identified deficiencies and make the books more efficient for students.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, teaching grammar, mood and tense.



BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Dil yalın bir anlatımla insanlar arasında iletişimi sağlayan yapıdır. Ergin'e (1994) göre dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.

Dilin toplumsal bir kurum olması ortak anlaşma ihtiyacını da oluşturmaktadır. Bu sebeple dünya dillerinde anlamlı dilsel yapılar oluşturmak esastır. Bu anlamlı yapıların oluşturulabilmesi için de her dilin kendisine has özelliklerine ulaşabildiğimiz dil bilgisine başvurulmaktadır. Türkçeyi öğrenme ilgisini taşıyan yabancı uyruklu bireylerin de Türkçe'de anlamlı dil bilgisel yapıları kurabilmeleri için Türkçe dil bilgisinin kurallarını esas almaları gerekmektedir. Bu bağlamda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil bilgisi anlama ve anlatma becerilerinin içerisinde bütünleşik bir yapıda öğrencilere verilmektedir.

Türkçenin anlamlı dilsel yapısını oluşturmak konusunda önemli bir yere sahip olan haber kipleri de yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitaplarında anlama ve anlatma becerileri içerisinde yer alan metinlerde kendisine yer bulmaktadır.

Bu tez çalışmasında, ele alınan ders kitaplarında yer alan haber kipleri, ünitelere göre tasnif edilerek incelenmiştir. İncelemeler sonucunda elde edilen veriler bulgular bölümünde işlenmiştir.

Düzeyle (A1-A2) göre toplam kaç zaman kipinin bulunduğu, en az ve en çok işlenen zaman kipleri ve bu zaman kiplerinin kitaplarda ele alınış biçimi, kitaplardaki konu anlatımı ve etkinliklerin düzeyle göre yeterliliği saptanıp belirtilmiştir. Eksik kalan noktalar değerlendirilmiş eksikliklerin giderilmesine yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

1.2. Amaç ve Önem

Bu çalışmanın amacı, yabancılar Türkçe öğretimi yapmak amacıyla kullanılan ders kitaplarından biri olan "Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitapları"nın A1 ve A2 düzeyi seçilerek dil bilgisi konularından haber kiplerini tespit etmektir.

Bu çalışmayla, daha önce farklı yayınevlerine ait, aynı veya farklı seviyelerde yapılmış dil bilgisi çalışmalarına yeni bir çalışma ekleyerek; var olan çalışmalarda değinilmemiş kısımlara da değinerek konu alanının kapsamını genişletmek, çalışmaların

benzeştikleri ve farklılaştıkları yönleri incelemek isteyen araştırmacıların araştırma konularına yeni bir kaynak oluşturmak ve kaynak kitapta temel konu olarak ele alınan haber kipleri (zamanlar) konusunda eksik görülen noktaların saptanarak önerilerin geliştirilmesi amacıyla alanın gelişimine katkı sunmak hedeflenmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçeye olan ilgi yıllar içerisinde hızla artmaktadır ve Türkiye'deki yabancı öğrenci sayısı da buna bağlı olarak çoğalmaktadır. Bununla birlikte yabancı dil olarak Türkçenin öğretimiyle ilgili kaynakların da zamanla çoğaldığı gözlenmektedir. Bu da dil bilgisi öğretimiyle ilgili farklı görüşleri ve sorunları beraberinde getirmektedir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde, dilin yapısına hizmet eden haber kiplerinin rolü de bu anlamda önem taşımaktadır. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitapları' nın A1 ve A2 düzeyinde yer alan haber kipleri konusunun nasıl ele alındığını incelemek, eksik yönlerini saptamak ve önerilerde bulunmak bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkını, önemini ortaya koymaktadır.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

1. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitaplarında (A1-A2) haber kiplerinin öğretimi nasıl ele alınmaktadır?

1.b. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitaplarında (A1-A2) şimdiki zaman görünümü nasıl işlenmiştir?

1.c. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitaplarında (A1-A2) geniş zaman görünümü nasıl işlenmiştir?

1.d. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitaplarında (A1-A2) geçmiş zaman görünümü nasıl işlenmiştir?

1.e. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitaplarında (A1-A2) gelecek zaman görünümü nasıl işlenmiştir?

1.f. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitaplarında (A1-A2) seviye ders kitaplarında haber kiplerinin dağılımı nasıldır?

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma, yabancılara Türkçe öğretimi yapmak amacıyla çeşitli kurum ve kuruluşlarca hazırlanmış ders kitapları arasından seçilmiş olan Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe A1 ve A2 düzeyi ders kitaplarında yer alan haber kipleri konusunun dil bilgisel boyutu ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Dil: Dil, en yalın biçimde insanlar arasında iletişimi sağlayan bir araç olarak tanımlanmaktadır (Bölükbaş ve Keskin, 2010).

İşcan'a (2007) göre, insan yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir araçtır. İnsanlar, duygularını, fikirlerini, sorunlarını birbirlerine aktarmak için dil denilen araca başvururlar.

Ana dili: Ana dili, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir (Aksan, 2015).

İkinci dil: Kişinin doğal şekilde aile ortamında edindiği anadili veya ilk dili dışında kalan ve ilk dilden sonra öğrenilen dil ise ikinci dil olarak adlandırılır (Ergül, 2012).

Yabancı dil: Bir ülkede yaşayan halk tarafından geleneksel olarak konuşulmayan ve farklı amaçlarla sonradan öğrenilen dile yabancı dil denir (Yağmur, 2013).

Dil bilgisi: Dil bilgisi bir dilin seslerini, sözcük türlerini, bunların yapılarını, tümce olarak dizilmelerini ve tümce içindeki görevlerini, çekimleriyle ilgili kuralları inceleyen bir dil bilim dalıdır (Göğüş, 1978).

Kip: Kip, eylemlerin zaman, kişi ve anlam özelliklerine göre eklerle biçimlenen dil bilgisi kategorisidir (Eker, 2011). Eylemler, zaman ve anlam özelliklerine göre türlü eklerle değişik biçimlere girer. Bu biçimlerin her birine kip denir (Gencan, 2007).

Görünüş/ Görünüm: Görünüş kavramı, bir eylemin geçmiş zamanı gösterirken, eylemin bittiği veya bitmediği şeklinde ortaya çıkan iki durumu ele almaktadır (Uzun, 2004).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. DİL NEDİR?

Dil, insanların iletişim kurma, duygularını paylaşma, düşüncelerini ifade etme ve bilgi aktarma amacıyla kullandıkları karmaşık bir sistemdir. Dil; sesler, kelimeler ve dil bilgisi kuralları aracılığıyla anlamların oluşturulmasını ve bunların iletilmesini sağlar.

İşcan (2007) dili, insan yaşamının vazgeçilmez bir parçası, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir araç olarak görür ve insanların, duygularını, fikirlerini, sorunlarını birbirlerine aktarmak için dil denilen araca başvurduğunu ifade eder. Bölükbaş ve Keskin (2010) de dili, en yalın biçimde insanlar arasında iletişimi sağlayan bir araç olarak tanımlayarak benzer bir görüşü savunmuşlardır.

Dil vasıtasıyla insanın birincil ve ikincil ihtiyaçları diğer bireylere aktarılır, sorunların çözümünde, bireylerin duygulanımlarında ifade mekanizmasını dil sağlar. Bu yönleriyle dil iletişim sürecinin başat aktörü olan bir araç olarak nitelendirilebilir (Çoban, 2024, s. 5).

Ergin(1994) dilin, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessese olduğunu düşünmektedir. Dil, düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir (Aksan, 1987). Dil terimi, genel anlamda, kuramsal/bilgisel, duygusal ve iradeye bağlı/ buyruksal içeriklerin anlamlı işaretlerle ifade edildiği veya haber verildiği bir araçtır (Yolcu, 2002).

Bu tanımlardan yola çıkarak diyebiliriz ki dil, insanlar arasında iletişim kurmayı sağlayan, kendisine özgü kuralları olan canlı bir varlık, bir bildirişim aracıdır.

Dilbilimin babası olarak bilinen, özellikle yapısalcılık ve göstergebilim alanında adını duyurmuş ünlü dilbilimci Ferdinand de Saussure (1998) de dilin, bir toplumun üyelerinin etkin konuşmalarıyla doldurulan bir veri tabanı olduğunu ve her beyinde potansiyel olarak var olan ya da bireylerin bir grubunun beyinde daha özel olarak bulunan bir dil bilgisel sistem olduğu görüşünü savunur. Ona göre dil, herhangi bir konuşucu tarafından tamamlanmamıştır, aksine kesin biçimde ortak (kolektif) olarak vardır.

Dil; insanın insana yaklaşmasını, ulaşmasını sağlayan bir köprüdür. Dolayısıyla dil ve toplum kavramları ayrı ayrı düşünülemez. Dil ve toplumun sıkı sıkıya bağlı olduğunu, ayrılmaz bir bütünü oluşturduklarını ifade etmek için Doğan Aksan iki farklı yazısında şu ifadeleri kullanmıştır:

Dil, gerek insan gerek toplum gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemeyecek olan bilim, sanat, teknik vb. gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur. Dil olmadan insanların birlikte yaşamaları, anlaşabilmeleri, dolayısıyla bir toplumu oluşturmaları söz konusu olamayacağından, dil bu açıdan da önemlidir; dil bir topluluğu topluma dönüştürür (Aksan,1987; 2015).

Dilin tanımı ile ilgili pek çok farklı görüş bulunmaktadır. Dil ile ilgili verilen tüm tanımların ortak özelliklerini Demirel(2004) aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

- Dil, sistemdir.
- Dil ses birimlerinden oluşur.
- Dil iletişimde araç olarak kullanılır.
- Dil düşüncede araç vazifesi görür.
- Dil insan topluluklarında kullanılır.

Dil, yukarıda da görüldüğü gibi birçok farklı şekilde tanımlanabilir. Dil hakkında yapılan her bir tanım, dilin karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü ortaya koyar. Bu tanımlar, dilin sadece bir iletişim aracı olmadığını, aynı zamanda kültürel ve bilişsel gibi birçok olguyu ifade ettiğini gösterir.

2.1.1. Dilin Özellikleri

Dil, insan yaşamında çok önemli ve çok yönlü bir rol oynar. Dilin iletişim, düşünme, kültür, kültürel paylaşım, eğitim, toplumsal düzen gibi birçok işlevi vardır. Dil, işlevleriyle insan hayatında vazgeçilmez bir araçtır ve her bireyin yaşamını zenginleştirir.

Dilin işlev ve nitelikleri Kaygusuz'a (2006) göre aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- İnsanlığın başladığı zamandan beri dil vardır.
- Dil, sürekli bir şekilde gelişen, kendi kurallarını belirleyen canlı bir varlıktır.
- Dil, insanların karşılıklı iletişim kurmasını, birbirlerini anlamasını ve kendilerini anlatmasını ve düşüncelerini sağlayan araçtır. İnsanlar kendi benliklerini dil ile yansıtır.
- Dilin insanları birleştirme ve bütünleştirme özelliği vardır. İnsanlar arasında düşünce ve duygusal birliktelik sağlanmasına aracılık ederek aralarında güçlü bir bağ oluşmasını sağlar. Bu bağlamda insanları birleştiren, millet olmayı sağlayan önemli bir işlevi vardır.
- Dil, bir milletin kültürüdür ve kültürel zenginliklerinin temel kaynağıdır.

Dil, oldukça karmaşık ve çok yönlü bir iletişim aracıdır. Dilin insanlar arasındaki iletişimde ve toplumsal yapının sürdürülmesinde oynadığı temel roller dilin özelliklerini betimler. Dilin yalnızca bir iletişim aracı olduğunu düşünmek, onun inceliklerini ve karmaşıklığını anlamakta yetersiz kalır. Bu sebeple dilin diğer özelliklerinden de bahsetmek gerekmektedir;

a. Anlaşma Aracıdır: Dilin ilk ve temel görevi bireyler arası anlaşmayı sağlayan bir araç olmasıdır. Bu vasıta olma durumu maddi veya alelade bir şekilde gerçekleşmez. Çünkü dil doğal bir araçtır. İnsanların iletişim kurmasını sağlar fakat hiçbir keyfi kullanıma tâbi değildir. Her birey duygularını, düşüncelerini ancak açık bir şekilde ifade ederek iletişim kurmaya başlayabilir. Bu iletişim de dil vasıtasıyla doğal ve kolay şekilde sağlanır.

b. Doğaldır: Dil, hem doğuş hem de gelişme evreleri açısından doğal bir yapıya sahiptir. Bir dilin sesleri, kelimeleri, ekleri değişse dahi o dilin özünü değiştirmek mümkün değildir. Dil yapay bir varlık olsaydı, dil kullanıcıları farklı dillerle anlaşmaya çalışmak yerine tek ve standart bir dil oluşturup ortaya çıkan yapay dili kullanabilirlerdi. Ancak bu durum mümkün görünmemektedir.

c. Kurallıdır: Her dil kendi kurallar bütünüyle var olur. Bu kurallar dilin kullanıcıları tarafından değil dilin kendi tabiatından ortaya çıkmaktadır. Yani dil bilgisi adını verdiğimiz kurallar belirlenip bu çerçevede konuşulmamaktadır; konuşulan dil üzerinden kurallar belirlenmektedir.

ç. Canlıdır: Dil, canlı bir varlıktır. Her canlı varlığın geçirdiği ana evreleri (doğma-büyüme-gelişme-ölme) dil de kendi bünyesinde geçirir. Örneğin bir kelime belirli bir dönemde insanların ihtiyacını karşılamak için ortaya çıkar, kullanılır ve artık o kelimeye ihtiyaç kalmadığında kullanımdan kalkar. Böylece dil, kendi yapısı içerisinde aktif varlığını devam ettirir.

d. Gizli Anlaşmalar Sistemidir: Dilin doğuşuyla alakalı ilgi görmüş veya görmemiş pek çok ilmî ve dinî teori bulunmaktadır. Bu teorilerin ortak noktası dilin ortaya nasıl çıktığı, ilk insanların nasıl iletişim kurdukları ve dillerin nasıl farklılaştığı gibi sorularda birleşmektedir. Bu soruların cevapları birçok araştırmacı tarafından verilmeye çalışılsa da şu gerçek yadsınamaz; dil kullanıcıları temeli bilinmeyen eski zamanlarda nesneleri, olguları, kavramları, eylemleri vb. anlamlandırmada gizli bir anlaşma yapmış gibi aynı kelimeleri kullanmışlardır.

e. Milletin Ortak Malıdır: Bir topluluğun millet olarak adlandırılabilmesi için haiz olması gereken unsurların başında dil gelmektedir. Çünkü dil, millet mensuplarının tüm

duygularının ve düşüncelerinin aktarılmasını sağlayan yegâne varlıktır. Bu da dil ile o dili konuşan milletin iç içe olması demektir. Yani millet dili, dil de milleti şekillendirir.

f. Sosyal Bir Varlıktır: Dil, kullanıcıları ile birlikte yaşar ve değişim gösterir. Bu kullanıcıların sosyal, ekonomik, siyasi durumlarıyla birlikte yaşadıkları coğrafya ve iklim şartları, duyguları ve düşünceleri gibi değişkenler dilin yapısını da doğrudan etkilemektedir. Örneğin Türkçede devenin rengini ifade etmek için sadece “devetüyü” kelimesi bulunmasına karşın Arapçada bu rengin tonlarını karşılayan yüz civarında kelime olduğundan bahsedilmektedir (Kayasandık vd., 2017).

Dilin bu çok yönlü özellikleri, toplumların gelişmesinde vazgeçilmez bir rol oynadığını ve bireylerarası iletişimde temel yapı taşlarından biri olduğunu gösterir. Bu da demek oluyor ki dilin bu çok yönlü yapısı, onun sadece bir iletişim aracı olmasının çok ötesinde bireylerin duygularını, düşüncelerini ve bilgilerini ifade etmek ve diğer insanlarla paylaşmak için kullandıkları bir olgudur.

2.1.2. Ana Dili, İkinci Dil ve Yabancı Dil Kavramları

Ana dili, bir bireyin doğduğu ve büyüdüğü ortamda aile ve yakın çevresinden ilk öğrendiği ve genellikle en iyi bildiği dildir. Kişinin günlük yaşamında iletişim kurarken kendini ifade etmek için kullandığı dildir.

Aksan’a (1975) göre, ilk önce anneden, daha sonraları ise aşama aşama ailenin diğer fertleri, yakın çevre ve çocuğun içerisinde bulunduğu ortamda kavradığı, bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir. Vardar (2002) ise daha basit bir ifadeyle, ana dilin bireyin içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil olduğunu ifade eder.

Çocuk hayatının ilk birkaç yılında ana dilini edinmiş olur. Ana dili yerine bazen birinci dil veya ilk dil kavramları da kullanılır (Özüdoğru ve Dilman, 2014, s. 5). İnsan ana dili sayesinde birçok beceriyi kazanır ve bilgiyi öğrenir. İnsanın aile ve yakın çevresinin yardımıyla doğal bir süreçte edindiği dinleme ve konuşma becerilerini, bilinçli ve planlı bir şekilde okullarda verilip geliştirilen okuma ve yazma becerileri oluşturur (Mete, 2015, s. 14).

Dil edinimi, bireylerin doğal süreçlerle ve doğrudan etkileşim ile dili öğrenme sürecidir. Bu süreç, insanların özellikle çocukluk döneminde gerçekleşir ve dile ait özellikleri özümseyerek dili kullanma becerisi kazanmalarını sağlar. Dil edinimi, birçok faktör tarafından belirlenen karmaşık bir süreçtir. Dil ediniminin bazı belirleyicileri bulunmaktadır. Dil ediniminin çok yönlü ve dinamik bir süreç olduğunu gösteren bu belirleyiciler şunlardır:

1. Dil açıkça öğretilmeden edinilir.
2. Dil çeşitli ortamlarda ve sınırlı bir sürede edinilir.
3. Farklı diller benzer şekilde edinilir.
4. Dil edinimi yalnızca taklitle açıklanamaz.

(Sofu, 2016, s. 23-24)

Dil edinimi kişinin doğal şekilde aile ortamında edindiği anadili veya ilk dili dışında kalan ve ilk dilden sonra öğrenilen dil ise ikinci dil olarak adlandırılır (Ergül, 2012, s. 20). İkinci dil insanın doğal ortamında edindiği, ana dilinden sonra öğrendiği dildir. Dilbilim Sözlüğü'nde ikinci dil; ana dilin dışında, iletişim maksadıyla öğrenilen dil olarak verilmiştir ve göçmenlerin kaldıkları ülkede konuşulan dili ikinci dil olarak öğrendikleri belirtilmiştir (İmer vd., 2011 s. 154).

Başkan (2006), yabancı dilin, bir ülkede veya toplumda kullanılan geçerli anadil dışındaki tüm dilleri kapsadığını ifade etmektedir. Şahin'e (2013) göre yabancı dil, anadil edinimi sonrasında başlar ve yabancı dil öğrenmeye başlayan birey anadilinde iletişim kurabilecek seviyeye de gelmiştir. Bu açıdan kişi için büsbütün yabancı olan sonradan öğrendiği ve kaldığı çevrede fonksiyonel olarak iletişimde kullanılma imkânı bulunmayan, belli hedefler istikametinde öğrenilen, edinilen dil yabancı dil olarak tanımlanır. Oruç'a (2016) göre yabancı dil öğrenme amacı yabancı ülke insanları ile iletişim kurmak, o ülkelerde eğitim yapmak, gezmek seyahat etmek, ekonomik, teknolojik, ticari ve bilimsel alışverişlerde bulunmaktır.

Ana dili edinimi ile yabancı dil öğrenimi birbirinden farklıdır. Bunların en önemli farkı ana dili bilinçaltı işlemlerle öğrenilirken yabancı dilin bilinçli işlemler ile öğrenilmesidir (Özdemir, 2006, s. 5). Yabancı dil öğrencinin yakın çevresinde yaygın olarak kullanılmayan ancak uluslararası seyahat, kültürlerarası iletişim veya okulda seçmeli veya zorunlu olarak yabancı dil dersinde öğrenilen veya öğrencinin günlük yaşantısında pratik yapma olanağı içermeyen dildir (Özüdoğru ve Dilman, 2014, s. 6).

Zorbaz'a (2013) göre yabancı dil, bireyin doğduğu çevrede konuşulan ve doğal olarak edindiği ana dilinden farklı olarak, çeşitli sebeplerle bilinçli ve planlı bir şekilde sonradan öğrendiği dildir.

Yabancı dil öğretiminde bazı temel ilkeler, dil öğrenme sürecini daha etkili ve verimli hale getirir; yabancı dil öğretiminde öğrencilere etkili dil becerileri kazandırmak ve başarıyı artırmak için bir yol çizer. Yabancı dil öğretiminde temel ilkeler şunlardır:

1. Dört temel beceriyi geliştirme.
2. Öğretim etkinliklerini önceden planlama.

3. Basitten karmaşığa somuttan soyuta doğru öğretme.
4. Görsel ve işitsel araçları kullanma.
5. Anadili gerekli durumlarda kullanma.
6. Bir seferde bir tek yapıyı sunma.
7. Verilen bilgilerin günlük yaşama aktarılmasını sağlama.
8. Öğrencilerin derse daha etkin katılmalarını sağlama.
9. Bireysel farklılıkları dikkate alma.
10. Öğrencileri güdüleme ve cesaretlendirme (Demirel, 2004, s. 24-27).

Yabancı dil öğretimi, bireylerin yeni bir dili öğrenme sürecini kapsayan ve çeşitli hedeflerle yönlendirilen bir alandır. Yabancı dil öğretiminin hedeflerini aşağıdaki gibi belirlemek mümkündür:

1. Yabancı dilde konuşan birisini anlamak,
2. Yabancı dilde anlaşır konuşmak,
3. Yabancı dilde yazılan bir yazıyı okuyup anlamak,
4. Yabancı dilde anlaşılacak şekilde yazmak,

5. Örtülü de olsa yabancı dili konuşan milletin kültür ve gelenekleri hakkında az çok fikir sahibi olmak ve hayat tarzını anlamak (Mete, 2015, s.15).

Yabancı dil öğretiminin bu hedefleri, öğrencilerin yeni bir dili öğrenirken ihtiyaç duyacakları becerileri ve bilgileri kazanmalarına yardımcı olur. Bu süreç, kişisel, sosyal ve akademik gelişimi destekler.

2.2. DİL BİLGİSİ NEDİR?

Dil bilgisi geçmişten günümüze pek çok tartışmaya konu olmuştur. Bu nedenle bu kavramla ilgili çokça görüş ortaya atılmış, birçok kişi farklı anlatımlarla dil bilgisini tanımlamaya çalışmıştır. Kimi dil bilgisinin anlam özelliklerine kimi ise biçimsel özelliklerine odaklanmış böylece dil bilgisi her açıdan irdelenmiş, değerlendirilmiştir. Yani yapılan farklı tanımlara doğru ya da yanlış demek mümkün değildir. Bu sebeple dil bilgisi ile ilgili birçok farklı tanımlama bu başlık altında verilecektir.

TDK, dil bilgisi kavramını kısaca “Bir dilin ses, biçim ve cümle yapısını inceleyip kurallarını tespit eden bilim, gramer.” olarak tanımlamaktadır. Ediskun (2004) için dil bilgisi, bir dilin seslerini, sözcük yapılarını, sözcük manalarını, sözcük kökenlerini, tümce kuruluşlarını ve hepsiyle ilgili kaideleri inceleyen bilim dalıdır. Ergin’e (2020) göre dil bilgisi, bir dili bütün cepheleriyle inceleyen bilgi koludur. Gencan (2007) ise dil bilgisini, dillerin doğuş, gelişme, yapılış biçimleri vb. çeşitli özelliklerini konu alan; kullanım yöntemlerini

gösteren bilgilerin hepsi şeklinde açıklar. Banguoğlu (2011) dil bilgisini, dilin bağlı olduğu kuralların meydana getirdiği bilgi kolu olarak nitelendirirken, Bulut (2014) ise doğru ve etkili yazmanın birtakım kurallara bağlı olduğunu bize gösteren kurallar bütünlüğü olarak ifade eder.

Güneş (2014) dil bilgisinin genelde, Latince “harf ve işaret” anlamındaki “gramma” kelimesi ile “harfleri yazma ve okuma sanatı” olarak açıklanan “grammatica” kelimesinden gelen “gramer” kelimesiyle karşılandığını ifade etmektedir. Ona göre dil bilgisinin yüklendiği bu anlam ise günümüzde değişikliklere uğrayarak, bir dilin; ses, biçim, cümle ve metin yapısının anlam ve görevlerini inceleyen bir bilim dalı hâline gelmiştir. Onunla benzer bir görüşte olan Banguoğlu (2011) da Eski Yunanlılar ve Eski Hititlilerden beri insanların doğru yazıp okumak amacı ile dillerin bağlı olduğu kuralları tespit etmeye çalıştığını bu kuralların meydana getirdiği bilgi koluna da gramer, dil bilgisi (grammaire) dendiğini söyler.

Richards ve Schmidt’e (2002) göre dil bilgisi; dilin yapısı ile sözcüklerin, öbeklerin ve diğer birimlerin, tümceleri nasıl oluşturduğunun betimlenmesiyeğin Göğüş (1978) ise dil bilgisini bir dilin seslerini, sözcük türlerini, bunların yapılarını, tümce olarak dizilmelerini ve tümce içindeki görevlerini, çekimleriyle ilgili kuralları inceleyen bir dil bilim dalı olarak nitelendirir. Eker (2011) de bu görüşe benzer bir ifadeyle dil bilgisini, öğrenim kurumlarının çeşitli aşamalarında, dilin seslerini, sözcük yapılarını, sözcük anlamlarını, sözcük kökenlerini, tümce kuruluşlarını ve bütün bunlarla ilgili kuralları inceleyen bilgi dalı olarak ifade eder.

Korkmaz’a (2019) göre dil bilgisi düşünceyi söz bütününe dönüştüren dili, bilimsel ölçüler içinde anlatan, o dilin anlaşılması ve kullanılması için gerekli yöntem ve kuralları bir sistem yapısı içinde öğreten bilim dalıdır. Tümce içinde kelimelerin, paragraf içinde tümcelerin, parça içinde paragrafların anlamına, katkısına yer verilerek metnin tamamıyla anlaşılması ancak dil bilgisel beceriyle sağlanabilir (Sağır, 2002, s. 7).

Göçen ve Okur’a (2013) göre dil bilgisi, öğrencinin dil becerilerini geliştirmede bir etkinlik alanı olarak düşünülmeli, dil becerilerine ulaşmada araç olmalıdır. Ergin(2020), dil bilgisinin görevinin seslerden cümleye kadar bütün dil birliklerini yapı, anlam ve görev bakımından incelemek olduğunu ifade etmektedir.

Dil bilgisi, çeşitli alt bilim dallarına ayrılan geniş bir alanı ifade etmektedir. Sesleri inceleyen ses bilgisi (fonoloji), kelimeleri inceleyen şekil bilgisi (morfoloji), kelime ve şekillerin aralarındaki ilişkileri inceleyen söz dizimi (sentaks), dilin anlam durumunu inceleyen anlam bilgisi (semantik) dil bilgisinin alt alanlarıdır. Dil bilgisi hem bu alt dallardaki gelişmeleri hem de bunlar arasındaki ilişkileri kapsamaktadır (Güneş, 2013a, s. 73).

Bütün tanımlamalar göz önünde bulundurulduğunda denilebilir ki dil bilgisi, dilin kurallarını, yapısını ve işleyişini inceleyen, bir dilin nasıl çalıştığını izah eden, dilin doğru,

tutarlı ve etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayan, dilin karmaşık ve çok yönlü yapısını anlamamıza yardımcı olan bilim dalıdır. Hartwell, bütün dil bilgisi tanımlarını beş başlık altında toplamıştır. Bunlar;

1. Dil bilgisi, bir dilin sözcüklerinin formal yapısından daha büyük anlamlar oluşturmak için düzenlenmesidir.
2. Formal dil yapılarının formüle edilmesi, analizi ve tanımlamalarıyla ilgilenen dilbilim dalıdır.
3. Dilsel bir etikettir.
4. Okulda anlatılan dil bilgisi kurallarıdır.
5. Stilistik dil bilgisidir (düz yazının öğretimiyle ilgili dil bilgisi) (Hartwell, 1985, s. 109).

Cem (2005), dil bilgisel yapıların biçim ve kurallardan oluşmuş olsa da iletişimde bir anlam ifade etmek için uygun bağlamda kullanıldığını, dil bilgisi ile iletişim arasında bir iletişim köprüsü kurulmasının öneminden bahsetmiştir.

Karaağaç'a (2012) göre bir dilin sesten söz dizimine kadar bütün birimlerini, bu birimlerin yapı ve anlam özelliklerini araştıran bilim dalına dil bilgisi denir. Dil bilgisi kendi içerisinde dört dalda ele alınmaktadır ve bu dallar arasındaki ilişkileri kapsamaktadır (Güneş, 2013, s. 73):

- Ses Bilgisi(Fonetik): Dilin seslerini inceleyen alandır.
- Şekil Bilgisi(Morfoloji): Dilin kelimelerini konu edinen alandır.
- Cümle Bilgisi(Sözdizimi): Kelimeler ve şekiller arasındaki ilişkileri inceleyen alandır.
- Anlam Bilgisi(Semantik) : Dilin anlam durumlarını inceleyen alandır.

Bir dilin işleyişini ve sunduğu düzeni ortaya koyan özellikle de biçim bilimiyle söz dizimi kapsayan inceleme; dilsel kullanımın kimi yönlerini kurala bağlamayı amaçlayan buyurucu ve kuralcı inceleme olan dil bilgisi, bir dilin kullanımını yöneten kurallar hakkında bilgi verir. Kuralcı bir yanı olan dil bilgisi dilde iyi bir kullanımı benimsetmeye çalışır. Dilin düşüncüyü yansıttığı fikri dil bilgisi anlayışının temelini oluşturur. Bunun yanı sıra dil bilgisinin felsefeci bir yanı da vardır. Dil bilgisi betimlediği dile eğitimsel ya da felsefenin amacıyla yaklaşır (Kıran ve Kıran, 2016; Vardar, 2002).

2.3. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

İnsan, doğduğundan itibaren çevresiyle etkileşim halindedir. Birey, ilk çocuklukla birlikte dile ait kuralları öğrenmeye başlayarak çevresiyle iletişim kurar. Dil bilgisi, bir dilin yapısal özelliklerini ve bu özelliklerin kullanımını öğrenmeyi hedefleyen kurallar bütünüdür. Çocuklar, anadillerine ait dil bilgisel kuralları sezerek öğrenirler.

Suzanne Francoeur-Bellavance'a (1992) göre, dil bilgisini öğrenme süreci okul öncesi dönemde sözlü olarak başlamakta, okulla birlikte yazılı ve sözlü olarak devam etmektedir. Dil bilgisi, bir cümleyi, bir eylemi, bir sıfatı ya da bir metni anlamak için gereklidir. Bu nedenle okuma yazma öğretimiyle birlikte dil bilgisi öğretimine de başlanmaktadır. Kelime tanımadan okuma işlemi yapılamaz. Dil bilgisi başlangıçta öğrencilerin kelime tanıma ve okuma becerilerini geliştirmektedir. Ayrıca öğrencilerin dil ve zihinsel becerilerini geliştirmeleri, bir dili güzel, etkili ve doğru kullanmaları açısından dil bilgisi çok önemli olmaktadır. Bunlara ek olarak bir dili tanımak, öğrencilerde dilin yaratıcı bir işlem olduğu düşüncesini geliştirmek, yazma ve konuşma zevki vermek, dilin işlevlerini keşfetmek, anlama, düşünme ve ifade etme becerilerini geliştirmek açısından dil bilgisi önemli katkılar sağlamaktadır. Dil bilgisi aynı zamanda öğrencilerde üst düzey dil bilgilerini geliştirme ve sağlamlaştırma aracı olmaktadır (Akt. Güneş, 2013, 2(7) , s. 71-92).

Ailesinden ve yaşadığı çevreden türlü şekilde ana dilini öğrenen bireyler okul dönemine kadar öğrendiklerini gelişigüzel kullanabilmekte ve kendilerini ifade edebilmektedir. Ana dilimizi dil bilgisi eğitimi almadan konuşabildiğimiz için, ana dili öğretiminde dil bilgisinin pek önemli olmadığı düşünülmektedir. Ancak okul dönemiyle birlikte bireyler, programlı bir eğitim öğretimle ana dillerinin inceliklerini ve kurallarını kavrayacak, böylece anlama ve anlatma kabiliyetleri artacaktır. Bu kuralların öğretilmesini sağlayan bilim dalı da dil bilgisidir (Karagöz, 2013, s. 6).

Dilde doğru-yanlış kavramı, büyük oranda dil bilgisinin tespit ettiği kurallarla belirlenir. Dilde yanlışın ne olduğu, ancak dil bilgisi kurallarının öğrenciye ölçü olarak gösterilmesiyle açıklanabilir. Yazılı ve sözlü dili kullanan öğrenciler, kendi söylemlerindeki hata ve yanlışları ancak bu kurallar ışığında anlayıp telafi edebilirler (Göğüş, 1978, s. 338). Sever'e (2004) göre dil bilgisi öğretiminin, doğru konuşma ve yazmaya olduğu gibi doğru düşünmeye de katkısı vardır. Dil bilgisi öğretimi öğrencilerin okuduklarını ve dinlediklerini anlama becerisini desteklemektedir. Sözcüklerin doğru, düzgün ve hızlı bir şekilde okunması, temel, yan, terim ve mecaz anlamlarının bilinmesi; paragraf içerisinde cümlelerin, metin içerisinde paragrafların anlamlandırılması dil bilgisel kültür ile doğrudan ilişkilidir (Sancak, 2011, s. 25). Dilin anlatma becerileri olan konuşma ve yazma becerilerine de dil bilgisinin

katkısı oldukça büyüktür. Etkili bir iletişim için dil bilgisi kurallarının bilinmesine ve uygulanmasına ihtiyaç vardır. Dil becerilerinin (dinleme, konuşma, okuma, yazma) gelişimi, dil kurallarının iyi derecede bilinmesi ve uygulanması ile doğrudan alakalı olduğu için dil bilgisi kuralları diğer dil becerileriyle birlikte bütüncül bir şekilde öğretilmelidir (Göçer ve Sayın, 2014, s. 12).

Meski' ye (2002) göre grameri anlama, öğrencilerin dil öğrenimindeki gelişimleri için öncelikli hedeflerden biridir çünkü o, gramer öğreniminden uzak bir dil ediniminin eksik olduğu görüşündedir. Dil, düşünme ve öğrenme için temel araçtır. Hudson(2016)'a göre dil bilgisi öğretimi, dilin işleyişiyle ilgili örtük bilgilerimizi bilinçli bir hale getirdiği için düşünme yetimize katkı sağlar. Dil bilgisi çalışmaları bir yönüyle matematiğe benzetilir.

Türkçe kurulum kuralları itibariyle sistemli, matematiksel, mantığa dayalı, işlevsel bir dildir. Dil bilgisi öğretimi, Türkçe öğretimi içerisinde önemli bir yer kaplar. Aynı zamanda Türkçe dil kurallarının bütünü, Türkçe dil bilgisi olarak ifade edilebilir. Bu yüzden dil bilgisi öğretiminden kasıt Türkçe öğretimidir. Türkçe öğretimiyle Türkçe dil bilgisi öğretimi iç içedir, ayrı düşünülemez. Dil bilgisi, Türkçenin geçmişten günümüze bir akıl ürünü olan ve tarihin derinliklerinden gelen kurallarını ortaya koyup devam ettirir; dil bütünlüğü de sağlar. Farklı coğrafyalarda kullanılan değişik ağız ve şivelerin Türkçenin esas kurallarına zarar vermesini dil bilgisi engellemektedir. Bu durum dil bilgisinin Türkçe açısından birleştirici etkisini açıklamaktadır. Değişik ağız ve şivelerin konuşulduğu yerlerde de dil bilgisi kuralları geçerliliğini korumaktadır. Aynı mantık üzerindedir ve değişkenlik göstermez. Bu sebeple Türkçenin mantık yapısını sürdürmek ve doğru kullanımını sağlamak amacıyla Türkçe öğretimi, dil bilgisi öğretiminden yoksun olarak düşünülmemelidir (Kaygusuz, 2006, s. 20).

Temizkan'a (2014) göre dil bilgisi, dilleri belirli noktalarda ayıran veya birleştiren önemli bir unsurdur. Bu nedenle dil bilgisi, dil öğretiminde belli bir aşamadan sonra diğer beceriler kadar üstünde durulması gereken önemli bir beceri alanıdır. Çünkü belirli bir aşamadan sonra diğer dil becerilerinin daha üst düzeylere çıkması dil bilgisi ile sağlanabilmektedir. Kelimelerin seri ve doğru bir şekilde okunması da dil bilgisi öğretimi ile olmaktadır.

Erdem ve Çelik'e (2011) göre dil bilgisi öğretiminin diğer dil becerileriyle ilişkili olarak sunulması gerekmektedir. Dil bilgisi öğretimi diğer dil becerilerinden bağımsız olarak gerçekleştirildiği takdirde eğitim ve öğretim çalışmaları istenen hedefe ulaşamayacaktır ve dil bilgisi öğretimi kalıcı, işlevsel olmayan, kural ezberletmeye dayalı bir bilgi yığını hâline gelecektir. Dil bilgisi öğretiminin diğer dil becerilerinden ayrı ele alınması düşünülemez.

Hutchinson vd. 'e (2002) göre dil bilgisi öğretiminde yapılan çalışmalar, öğrencilerin dile ait fonksiyonları anlamalarına, farklı kültürler arasındaki dil farklılıklarını sezmelerine, dilde yaşanan gelişme aşamalarını tanımlayabilmelerine olanak sağlar. Dil bilgisi öğretimi, insanlara ana dillerini nasıl öğrenebilecekleri hakkında bir genelleme sunar.

Aytaş ve Çeçen (2010) dil bilgisi öğretiminin amacına ulaşması için hedef kitlenin dikkate alınması gerektiğini düşünmektedir. Ona göre yabancı dil olarak öğretilirken dil bilgisi kuralının ezberletilmesi doğru olsa bile aynı yöntem dili zaten kullanan biri için yararlı olmayabilir.

Şenyüz'e (2014) göre dil öğretiminin 1990'lı yıllarda birçok bilim dalı tarafından incelenip değerlendirilmesi sonucunda hayati önem taşıdığı görülmüştür. Gelişmiş ülkeler günümüzde gelecek bilimi, davranış bilimi, proje yönetimi, zaman yönetimi, yaratıcı ve eleştireci düşünme, beyin kullanımı, bellek eğitimi, insan mühendisliği, sistem mühendisliği gibi yeni bilim alanları oluşturmakta; bunları eğitimin uygun kademelerine yerleştirmektedirler. Bu bilim dallarının her birinin dil ile dolaylı ya da doğrudan ilgili olduğunun bilincine varılmıştır.

Dil bilgisi öğretiminde pek çok önemli nokta vardır. Kurt(2016), dil bilgisi öğretiminde önemli noktaları şu şekilde sınıflandırır:

a) Türkçenin yabancılara öğretiminde dil bilgisi konuları birtakım becerileri destekleyip ezberden uzak bir dil bilgisi öğretimi yapılmalıdır. Mesela A1 seviyesindeki dil bilgisi konuları ana hatlarıyla şöyle sıralanabilir:

1. Alfabe [ünlüler (kalın, ince ünlüler), ünsüzler (sert, yumuşak ünsüzler)]
2. Kalınlık-İncelik Uyumu (Çokluk eki)
3. Ünsüz Uyumu (Bulunma hâli ve “var, yok”)
4. Ünsüz yumuşaması (Yönelme Hâli, yardımcı ünsüz “y”)
5. Ünlü Düşmesi (Belirtme hâli)
6. İyelik Ekleri
7. Ek Fiil Geniş Zamanı (olumlu, olumsuz, soru çekimi)
8. İsim Tamlamaları
9. Hâl Ekleri (Hâl ekleri ile fiil ilişkileri)
10. İsim Tamlaması + Hâl Ekleri Fiil İlişkisi (yardımcı ünsüz “n”)

11. Şimdiki Zaman (I. Teklik çekimi merkezinde geçmiş ve gelecek zaman ile birlikte.)

b) Dil bilgisi öğretimi, dört temel beceriden ayrı bir alan olarak değerlendirilmemeli, dil bilgisinde öğretilen konuların belli bir bütünlük içerisinde, birbirleriyle bağdaşık olarak ele alınması gerekmektedir.

c) Dil bilgisindeki konuların cümle yapılarının içerisinde öğretilmesi gerekmekte; temel dil alanlarından olan konuşma ve yazma sürekli teşvik edilmelidir.

d) Dil bilgisi öğretimi sağlamak için belirlenen sözcüklerin, öğretimi sağlanacak düzeyin sözcük dağarcığından fazla olmaması gerekmektedir.

e) Dil bilgisi konuları hiçbir zaman amaç olarak görülmemeli ve anlama, anlatma becerilerine yönelik kazanımın asıl amaç olduğu unutulmamalıdır.

f) Öğrencilerin gündelik hayatta gereksinim duydukları cümle kalıplarını dil bilgisi yönünden sınırlamak iletişim bakımından hatalıdır.

g) Dil bilgisindeki yapı ve ekler işlevsellik yönünden ele alınmalıdır.

Derman (2008) dil bilgisi öğretiminin amacını, Türkçeyi kuralları ve özellikleri ile öğrenciye tanıtarak öğrencilerin bilinçli bir şekilde Türkçenin temel becerilerini kazanmalarını sağlamak olarak nitelendirir. Dil bilgisi konuları bu noktada dil becerilerini destekleyici bir unsur olarak ana dili öğretimindeki yerini almaktadır. Dil bilgisi öğretiminin diğer becerilerden bağımsız bir şekilde yapılması, öğretimin doğallıktan, canlılıktan ve işlevsellikten uzaklaşmasına bununla birlikte kuru, soyut ve ezbere dayalı bir öğrenmenin ortaya çıkmasına sebep olur. Bu anlayışla yapılacak dil becerilerinden uzak, gramere dayalı bir öğretimin her şeyden önce hayattan kopuk olacağı unutulmamalıdır.

Modern öğretimde, dil bilgisi öğretiminin amacı, dile ait birtakım kurallar ve ilkeleri öğretmekten ziyade dilin doğru ve etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamaktır. Dil bilgisi, bir amaç olarak ele alındığında dil bilgisi öğretimiyle ilgili hedeflere ulaşmakta sıkıntı çekilir. Metin işleme sürecinde amaç, metni doğru anlama ve anlamlandırmadır. Metinden edinilenlerin konuşma ve yazma becerilerinde kullanılmasında, dil bilgisi bu amaca hizmet eden bir araç niteliği taşır (Durukan, 2011, s. 38).

Türkçe dil bilgisi öğretiminin temel amacı, İşcan'a (2007) göre dille ilgili kuralların belletilmesinden çok yaşanılan dili kavratmak ve her ortamda Türkçenin rahat bir şekilde kullanılmasını sağlamak iken Dolunay'a (2010) göre öğrencilerin ana dillerini etkin ve güzel şekilde kullanabilmelerini, öğrenme-anlama-anlatma becerilerini geliştirerek çevreyle etkin iletişim kurabilmelerini sağlamaktır. Bu bağlamda dil bilgisi öğretiminin bu becerilerin geliştirilmesinde destekleyici ve yardımcı bir alan olduğu söylenebilir.

Hudson ise dil bilgisi öğretiminin faydalarını ve amaçlarını şu şekilde belirtir:

a. Dilsel saygıyı, özgüveni oluşturmak

- b. Ölçünlü İngilizce öğretimine yardımcı olmak
- c. Başarıyı arttırmaya yardımcı olmak
- d. Yabancı dilleri öğrenmeye yardımcı olmak
- e. Dilsel ve kültürel hoşgörüyü arttırmak
- f. Bilimsel yöntem ve çözümleyici düşünmeyi öğretmek
- g. Dili kötüye kullananlara karşı korumak
- h. Dil sorunlarını anlamaya yardımcı olmak
- i. Dil hakkındaki genel bilgileri derinleştirmek (Akt. Aydın, 1996, s. 8)

İlkokul Türkçe derslerinde hedeflenen, öğrencilerin konuşma, yazma, okuma ve dinleme becerilerinin geliştirmesi ve alışkanlıklarının kazandırılmasıdır. Bu hedef doğrultusunda dil bilgisi öğretiminin bir amaç değil, Türkçe derslerinde hedeflenen amaca ulaşmak yolunda kullanılan bir alan, araç olduğu söylenebilir. Çocuklar okul çağına dil kullanmayı becererek gelmektedir. Okul çağında devreye giren dil bilgisi, çocuğun bilinçli olmadan kullandığı bazı kuralları sezmesini, dili daha güvenle kullanmasını, konuşmada ve yazmada kendisini denetlemesini ve değerlendirmesini sağlar (Çeçen ve Mete, 2011, s. 48).

Özbay'a (2009 b) göre Türkçe derslerinde, diğer derslerde olduğu gibi kesin olarak ezbercilikten kaçınmak gereklidir. Türkçe öğretiminde başarı sağlanabilmesi için birtakım kuralların, tanımların öğretilmesi, ezberletilmesi hiçbir anlam taşımaz. Bir öğrencinin, noktanın ve büyük harfin nerelerde kullanılacağını, sıfatın ve zarfın tanımını, fıkranın, makalenin özelliklerini ezbere bilmesinin bir yararı yoktur. Böyle bir öğretim tarzı, belleği yıpratmaktan, zamanı boşa harcamaktan, dersi öğrenci için sevimsiz kılmaktan başka bir işe yaramaz. Türkçe öğretiminin amaçlarına ters düşer. Önemli olan, öğrencinin Türkçeyi doğru olarak bilinçle ve özenle kullanmayı alışkanlık haline getirmesi, okuduğu veya dinlediği bir parçada işlenen fikri ya da duyguyu kavrayıp sezebilmesi, okuduklarından zevk alabilmesidir.

Metin temelli dil bilgisi çözümlemelerinde cümle esas alınmalıdır. Cümle, kurgusu bakımından dil bilgisinin bütün konularının rahatlıkla anlatılacağı bir nitelik taşımaktadır. Özellikle ilköğretim kademesinde yapılan dil bilgisi uygulamalarında; ses bilgisi, şekil bilgisi, söz dizimi ve anlam bilimiyle ilgili konular ele alındığından cümle, bu alanların öğretimine kolaylık sağlar. Ayrıca öğretilen konuların öğrencinin anlama ve anlatma becerilerinin gelişmesine katkısının olması gerekir. Kelimeler ve kelime grupları ancak cümle içinde bir anlam çerçevesi kazandığından cümle olmadan anlam ilişkisi kurulması mümkün değildir. Hatta edatlar ve bağlaçlar gibi bazı dil bilgisi konuları sadece cümle içinde ortaya çıkmaktadır (Erdem, 2007, s. 31).

2.4. YABANCI DİL ÖĞRETİMİ

Günümüzde küreselleşmenin hızla artmasıyla birlikte, yabancı dil bilmenin önemi de artmıştır. Yabancı dil öğretimi, bireylerin farklı kültürlerle etkileşim kurabilmesi ve bireyin kişisel gelişimlerini destekleyebilmesi için önemli bir fırsattır.

Yabancı dil öğrenimi, bireylerin ana dillerinden farklı bir dili öğrenme ve kullanma süreci olmakla birlikte dilin sadece kurallarını değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal yönlerini de kapsayarak öğrencilere geniş bir bakış açısı kazandırmayı hedefler.

Barın (2004) için yabancı dil öğrenimi, kişinin ana dili dışında başka bir dil ve kültürle tanışması demektir. Yabancı bir dil öğrenmek her şeyden önce yeni bir dünyaya kapılarını açmak, yeni insanlar ve kültürlerle tanışmak, tanıdık kavramlara ve düşüncelere değişik açılardan bakmak ve benzer deneyimler edinmektir (Yaylı ve Bayyurt, 2011, s. 1).

Dil öğrenimi, bireylerin dünya ile daha geniş ve derin bir iletişim kurmalarına olanak tanır. Yabancı dil öğretiminin temel hedefleri, öğrencilerin yeni dili etkili bir şekilde kullanabilmelerini sağlamak, dil bilgisi kurallarını öğretmek ve kelime dağarcığını genişletmek, dinleme ve anlama becerilerini geliştirmek, okuma ve yazma yeteneklerini artırmak ve en önemlisi, dilin konuşulduğu kültürü tanıtmaktır. Bu hedefler doğrultusunda, öğrenciler hem akademik hem de sosyal hayatta başarılı bireyler olarak yetişirler.

Yabancı bir dil edinme, ana dilimizdeki kavramların, anlatımların karşılığını o dilde bulup, kullanma değildir. Çeşitli toplumların dünyaya bakış açlarına, düşünme ve değer sistemlerine açılan bir kapıdır yabancı dil. Bir toplumun ya da bir toplumun bireylerinin çeşitli etkinliklerini, davranış biçimlerini kavrayabilmenin yolu, o toplumun dilini öğrenmek, bilmekten geçer. Yabancı bir dil ya da diller, bize bu dillerin dünyayı algılama biçimlerini ve değer sistemlerini tanıttığından, hem o dillerin kültürleriyle donanmış kişilerle her alanda daha iyi iletişim kurabilmemizi sağlıyor, hem de kendi düşüncemizi geliştiriyor, çevremizi genişletiyor, bunun da ötesinde kültürler arasında değişik ve aynı olan yanlar kendi varlığımızın, kendi benliğimizin bilincine daha iyi varmamıza ve kendi konumumuzu daha iyi belirlememize yardımcı oluyor (Özil, 1991, s. 199).

Derjaj(2005), yabancı dil öğrenme süreçlerini;

- Dil yapısını öğrenme,
- Dil becerilerini kazanma,
- Hedef dilin kültürel öğelerini tanıma,
- Dilin farklı toplumsal ortamlarda nasıl kullanıldığı bilme,
- O dilin yapı ve beceri bilgileriyle toplumsal kullanımını da birleştirip iletişim kurabilme,

şeklinde açıklayarak ana dilini öğrenmiş kişinin bu becerileri doğal olarak edindiğini, yabancı dil öğrenen kişinin ise bu becerileri sınıf-hayat ortamında edindiğini ifade eder.

Araştırmalardan yola çıkılarak denilebilir ki yabancı dil öğrenme süreci bireyden bireye değişebilir, ancak genel olarak belli başlı süreçler ve yöntemler izlenir. Dil öğrenme sürecini etkili bir şekilde tamamlamak sabır, disiplin ve sürekli pratik gerektirir.

Başarılı bir yabancı dil öğretimi şu koşullara bağlıdır:

- Yabancı dil öğretiminde kullanılacak, söz konusu dili öğrenecek topluluğun anadili, ekinse özelliklerini, yaş ortalamasını göz önünde bulundurarak hazırlamak.
- Öğretilecek yabancı dilin hangi bildirişim durumlarında, kullanılan sözcüklerine, tümce yapılarına öncelik vererek, hangi yörenin, hangi yaştan kişilerin söyleyiş ve söz dizim özelliklerini aktarmak, bu çalışmaların nerede yapılacağını önceden belirlemek, yabancı dil öğrenecek kişilerin niçin böyle bir çalışmaya girişmek istediklerini, yabancı dili nerede kullanacaklarını belirlemek, ancak tüm bunlardan sonra yabancı dilin nasıl öğretilceğini saptamak (Senemoğlu,1983, s. 167).

Küreselleşen dünyanın gerektirdiği farklı dillerde iletişim kurma gereksinimi yabancı dil öğrenme isteğini de beraberinde getirmiştir. Yabancı dil öğrenme ve öğrenme süreci insanın yaşamını birçok yönden zenginleştirir. Yabancı dil öğrenmek bireylere bilişsel, kişisel gelişim, akademik, mesleki, kültürel ve sosyal farkındalık gibi birçok alanda yarar sağlamaktadır. İşcan (2011) da yabancı dil öğrenmenin insanlara katacağı yararları şu şekilde özetler:

- Dünyayı ve farklı bakış açılarını daha iyi tanımaları, anlamaları ve hoşgörü geliştirme
- Kültürel gelişimlerini hızlandırmaları ve başka kültürler için farkındalık kazanma
- Eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerine sahip olma
- Edebiyat ve güzel sanatlar alanlarında gerekli terminolojiyi izleyebilme
- Kendi anadilinden başka dillerin konuşulduğu ortamlarda yabancı dilde kendilerini ifade etme becerisini kazanma
- Yurt dışında eğitimlerine devam edebilmeleri için gereken özgüven, sosyal ve iletişim becerilerini geliştirme
- Yükseköğretimde ve sonraki eğitimlerinde seçkin başarılarla imza atabilme
- İş bulma olanakları çoğaltma
- Yabancı dil bilme ayrıcalığı ile liderlik becerilerinin gelişip, üst düzey çalışma ortamına katabilme

- Küresel dünyada yer alabilme ve uluslararası platforma yaşam boyu öğrenen bireyler olma.

Bir dili bilmek yalnızca o dil hakkında gerekli olan dil bilgisi kurallarını bilmek yani “dil bilgisel yeti” ye sahip olmak değildir. Aynı zamanda hangi ortamlarda hangi yapı ve sözcüklerin kullanılacağını bilmek demek olan “iletişimsel yeti” ye sahip olmak gerekmektedir. Bunu kazanabilmek için de o dilin kültürü hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir (Kılınç ve Şahin, 2012, s. 4).

Yabancı dil öğretiminde başarının sağlanması için belirli ilkeler ve yaklaşımlar takip edilmektedir. Demirel (2004) yabancı dil öğretimi yapılırken belirlenen ilkeleri şöyle sıralar:

- Temel beceriyi geliştirme
- Öğretim etkinliklerini önceden planlama
- Basitten karmaşığa, somuttan soyuta doğru öğretme
- Görsel ve işitsel araçları kullanma
- Anadili gerekli durumlarda kullanma
- Bir seferde bir tek yapıyı sunma
- Verilen bilgilerin günlük yaşama aktarılmasını sağlama
- Öğrencilerin derse daha etkin katılımını sağlama
- Bireysel farklılıkları dikkate alma
- Öğrencileri güdüleme ve cesaretlendirme

Bu ilkelere göre, etkili bir dil öğrenme ve öğretme süreci için önemli bir yol haritasıdır. Dil öğretiminde kullanılan yöntem ve stratejiler, öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygun olarak seçilmelidir. Öğrenciler, dil bilgisi kurallarını ezberlemek yerine, dili gerçek iletişim kurma durumlarına uyarlayarak gerçek iletişimlerde kullanarak öğrenmelidir.

Özcan Demirel (2004), yabancı dil öğretimi yapılırken etkili bir öğrenme ve öğretme deneyimi sağlamak amacıyla belirlenen genel ilkeleri de şu şekilde sıralar:

- Öğretime dinleme ve konuşma becerilerini geliştirme ile başlanması
- Öğrencilerin temel cümle kalıplarını öğrenmesinin ve ezberlenmesinin sağlanması
- Kullanılan dilin öğretilmesi
- Öğrencilerin yeni dil alışkanlıkları sağlamasına yardımcı olmak
- Öğrenilen dilin seslerini en iyi şekilde çıkarmalarının öğretilmesi
- Amaç dil ile ana dil arasında sorun olan ses ve yapıların öğretilmesi
- Öğretim materyallerinin kolaydan zora doğru sıralanıp sunulması
- Yeni cümle kalıplarının bilinen sözcüklerle öğretilmesi

- Öğrencilere öğrendiklerini kullanma olanağının tanınması
- Yeni bir yapıyı sunmadan önce örnekler verilmesi
- Başlangıç düzeyinde öğrenci hatalarının hemen anında düzeltilmesi
- Bir seferde bir tek sorunla uğraşılması
- Amaç dilin o dili anadili olarak konuşan kişilerin konuştuğu gibi öğretilmesi
- Öğretilen dilin kültürünün de öğretilmesi
- Sınıf içi bireysel farklılıkların dikkate alınması
- Öğrencilerin sınıfta daha çok konuşma yapmalarına olanak sağlanması
- Bütün bilinenlerin öğretilmeye çalışılmaması
- Öğrencilere sorumluluk verilmesi; öğrencilerin bireysel çalışmalar için yönlendirilmesi. Bu çalışmaların öğrencilerin farklı yönelişlerine cevap verecek nitelikte olmasına dikkat çekilmesi
- Dersi planlarken derse çeşitlilik getirmeye dikkat edilmesi
- Öğrenci başarısını ölçerken sadece öğretilenlerden sorulması; öğretilmeyen konularla ilgili soruların sorulması, biçiminde sıralanır.

Bu ilkeler doğrultusunda yapılan yabancı dil öğretimi, öğrencilerin kültürel farkındalık kazanmaları, dil becerilerini geliştirmeleri ve küresel dünyada daha etkin bireyler olmaları konusunda fayda sağlar. Etkili bir yabancı dil öğretimi, bireylerin iletişim kurma yeteneklerini artırarak, onları daha özgüvenli hale getirir.

2.5. TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİ

Bir toplumda resmi, ana dili dışında kalan çeşitli amaçlar bağlamında haricen öğrenilen dile yabancı dil denilmektedir. Yabancı dil, bir kişinin ana dili dışında kalan ve genellikle başka bir ülkede veya kültürde konuşulan dil olarak tanımlanabilir.

Yağmur'a (2013) göre, bir ülkede yaşayan halk tarafından geleneksel olarak konuşulmayan ve farklı amaçlarla sonradan öğrenilen dile yabancı dil denir.

Teknolojik gelişmelerin etkisiyle yaklaşan kıta coğrafyalarında bulunan milyarlarca insanın birbirleriyle iletişim kurma ihtiyacı her geçen yıl artmaktadır. Bu durum devletlerin ikili ilişkilerinde politik açıdan daha yakın ilişkiler kurmalarını bir zorunluluk haline getirmiştir. Devletler bu yakınlığı işlevsel mekanizmalar oluşturmak suretiyle gerçekleştirmektedir. Devletlerin işlevsel mekanizmaları oluşturabilmesi ise temas halinde olan devletlerin karşılıklı olarak kültürel etkileşimler sağlamaları ön koşuluna bağlıdır. Bu bağlamda kültürün dilden bağımsız düşünülemeyeceği ilkesinden hareketle devletlerin yeni

dillerin öğrenilmesini teşvik etmesi yabancı dil öğretiminin yaygınlaşmasını küresel ölçekte artıran başlıca etmenlerdendir.

Küreselleşme ile birlikte ülkeler, siyasî, sosyal, ekonomik ve askeri açıdan birbirlerine bağımlı hale gelmişlerdir. Dünyadaki hızlı değişim ve gelişmeler çok dilliliği gündeme getirmiş, ulusların birbirini daha yakından tanıma imkânı doğmuştur. Türkiye'nin 1980 yılından itibaren dışa açılması ile birlikte değişen dünya şartları içinde Türk dilinin yabancılara öğretilmesi zorunlu bir ihtiyaç haline gelmiştir. Sovyetler birliğinin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonucu, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri başta olmak üzere, diğer Akaraba Topluluklarla kültürel işbirliği çalışması başlamıştır. Zengin bir tarih ve kültür birikimine sahip Türkiye, pek çok kültürel iş birliği programı uygulamaktadır (Uğur ve Azizoğlu, 2016; Yüce, 2005).

Ülkemizin köklü tarihi, kültürel bağları ve nüfuz alanıyla dilimiz Türkçe dünyanın en çok konuşuru olan saygın dillerinden biridir.

Eski çağdaki bilim ve fikir hareketleriyle Eski Yunanca, Lâtince, Çince ve Hintçe, İslâm diniyle Arapça ve Farsça, Batı uygarlığı ve Batı sömürge siyasetiyle, Fransızca, İspanyolca ve İngilizce, Sovyet komünizmiyle Rusça nasıl değişik ülke ve milletler arasında yayılmış ve kullanılmışsa, Türkçe de Adriyatik denizinden Çin seddine kadar uzanan Türk hâkimiyet sahasında geniş bir yayılma ve kullanılma alanı bulmuştur (Özkan, 2017, s.15).

Türkçemizin bu köklü ve zengin tarihi, bu dilin şekillenme ve günümüzdeki kullanım biçimlerine ulaşma serüvenini göstermektedir. Yüzyıllar boyunca, çeşitli kültürel ve tarihi gelişmelerle değişmiş olan Türkçemiz, bugün yazılı ve sözlü iletişimde oldukça güçlü bir konum elde etmiştir.

Türkçe yapılan istatistiklere göre dünyada en fazla konuşulan ilk beş dil içerisinde yer almaktadır. Türkçenin zaman ve mekân sınırlanamayacak esrarengiz bir yapısı vardır. İlk başta zor gibi görünen bu esrarengiz yapı, içine girildiği zaman tamamen ortadan kalkmakta ve insanları kendine çekmektedir. Bu büyümlü atmosferin içinde kendini bulan insanlar; Türkçe söylemenin, Türkçe konuşmanın, Türkçe yazmanın tadına varmakta ve Türkçeyle yeni ufuklar yaratma fırsatı bulmaktadır. Öğrenilebilirlik ve kullanılabilirlik açısından bu kadar niteliğe sahip bir dilin dünyada çok geniş coğrafyalarda ve kalabalık kitlelerce hem ana dili hem yabancı dil olarak konuşulması ve layık olduğu değeri görmesi doğal bir sonuçtur (Maden ve Dinç, 2015, s. 30-31).

Türkçe, Unesco'nun anadil sıralamasındaki tespitlerine göre dünyada üçüncü sırayı, resmi diller sıralamasında ise beşinci sırayı almaktadır. Bu da göstermektedir ki Türkçe; bir

yandan ‘konuşulan anadil’, diğer yandan da ‘Yabancı dil olarak öğrenilen Türkçe’ bazında görevini bütün dünyada sürdürmektedir (Güzel ve Barın, 2013, s.20).

Göçmenler’ e (2014) göre günümüzde Türkçenin dünyada yaygınlık kazanması dilimiz ve milletimiz adına çok önemlidir. Bu durum Türkçenin doğru, etkili ve kalıcı öğretilmesi için bizi düşünmeye sevk etmektedir. Bu alanda yaşanan problemlerin çözümü konusunda derinlemesine, akademik bir tahlil gerekmektedir. Çünkü eğitim/öğretimde iletişim hayati öneme sahip bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

Yabancılar Türkçe öğretiminin amaçlarından biri de öğrencilere Türk dilini etkili ve akıcı bir şekilde kullanabilme yeteneği kazandırmak ve öğrencilerin Türkçeyi günlük hayatta, çeşitli iletişim durumlarında etkin bir şekilde kullanabilmelerini sağlamaktır.

Türkçe öğretiminin temel amacı, insanların meramlarını eksiksiz, başkalarının yanlış anlamayacağı kadar açık ve doğru anlatmasını sağlamaktır (Özbay, 1997, s.15). Yani bireylerin dili etkin bir şekilde kullanmasını sağlamaktır.

Eğitim sürecinin nitelikli olması iletişimin niteliğiyle doğrudan ilişkili olduğundan öğretmenlerin bu iki dili de etkili bir şekilde kullanmaları ve yararlanmaları gerekir (Tok ve Temel, 2014, s. 106).

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, öğrencilere sadece dil bilgisi ve kelime dağarcığı kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda Türk kültürünü de tanıtarak dilde daha derin bir anlayış sağlar. Bu konuyla ilgili benzer görüşlerden biri de şöyledir:

Yabancılar Türkçe öğretimi, Türk kültürünün öğretilmesi amacını taşımaktadır. Çünkü dil, kültür aktarıcısıdır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinin ana dil olarak öğretilmesinden farklı ve zor yönü, Türkçeyi öğrenen yabancıların Türk kültürüne olan uzaklığıdır. Yabancı dil öğrenen kişi o dile ait kültürün içine girmektedir (İşcan ve Barın, 2011, s. 32).

Yabancılar Türkçenin öğretiminde amaç, yalnızca birtakım kelimeleri öğretmek değildir. Kişiyi dili, Türk kültürünü yeterli ölçüde kazandırmaktır. Çünkü Türkçeyi severek, isteyerek öğrenen bir yabancı, Türkiye'nin kültür elçisi durumuna gelmektedir. Dolayısıyla, yabancılar Türkçeyi öğretirken hem dilimizi zorlaştırmadan öğretmeli ve sevdirmeliyiz hem de öncelikle oluşturacağımız metinlere de Türk kültürünü iyi yansıtmalıyız. Daha sonra ise, orta düzeyden itibaren seçeceğimiz klâsik ve çağımızı yansıtan metinleri, öğrencilere vermemiz gereken dil bilgisi yapılarını da göz önüne almak suretiyle ders ortamına uyarlarken de bu duruma özen göstermeliyiz. Bunları yaparken de, günümüz Türk insanının çevresiyle kurduğu iletişim birinci plânda olmalıdır. Çünkü dil öğretimi, yaşantıların kazandırılması demektir (Barın, 2003, s. 312).

Görüşler doğrultusunda Türkçenin farklı amaçlarla, öğrenilmesi en çok istenilen yabancı dillerin içerisinde olduğu görülmektedir. Dil öğreticilerinin Türkçeyi yabancı bireylere öğretirken kültürel unsurlarla harmanlanmış bir öğretim planı oluşturmaları ve dil bilgisini sezdirerek bütüncül bir bakışla öğrenme alanlarının içerisinde paylaşımlarının üzerinde hassasiyetle durmaları gerektiği anlaşılmaktadır.

2.5.1.Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Öğrenme Alanları

Yabancı dil öğretiminde başarılı olabilmek için dil öğretim alanlarından olan “dinleme, konuşma, okuma ve yazma” alanlarının eşit bir şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Bu alanların her biri büyük önem taşımaktadır; dil öğreniminde birbirini tamamlayıcı ve geliştirici niteliktedir ve hep birlikte, dilin etkili ve doğru bir şekilde kullanılmasını sağlarlar.

Çelik (2019) yabancı bir dili öğrenmenin hedef dildeki kelimeleri, mecaz anlamları, deyimleri, sözcükleri öğrenmek ve ana dilde değil hedef dilde düşünmeyi öğrenmeyi gerektirdiğini savunur. Sever’ e (2004) göre dili meydana getiren her beceri birbiriyle bağlantılı becerilerdir ve bu durum dilin bütünlük içinde gelişimini sürdürür. Türkçe öğretiminde ilk hedef, dili öğrenen kişilerin dil öğrenme alanlarını (okuma-yazma-konuşma-dinleme) bilimsel bir anlayış içinde planlı şekilde, dilin doğru, bilinçli şekilde kullanılmasına yardım ederek bu alışkanlığı sağlamaktır.

Etkili dil becerilerinin gelişimi öncelikle iyi bir dil bilgisine dayanmaktadır. Nitekim bilgi olmadan becerinin belirli bir seviyenin üstünde gelişmeyeceği unutulmamalıdır. Bu nedenle öğrencilerin iyi bir dil becerisine sahip olmasını isteyen eğitim sistemi, öncelikle öğrencilerine temel dil bilgisi kurallarını işlevsel biçimde kavratmakla işe başlamalıdır (Durukan, 2010, s. 145).

Dil bir kurallar bütünüdür ancak Güneş’e (2016) göre öğrencilere yalnızca kuralların öğretilmesi yeterli değildir. Kuralların öğretiminde örnekler ve etkinlikler çok önemlidir. Öğretmen çeşitli örneklerle süreci zenginleştirmelidir. Ayrıca bütün becerileri ve bilgileri öğrenmek için okuma, yazma dinleme ve konuşma temel alanlardır.

Temizyürek ve Balcı (2012); Türkçe dersi öğretim programında okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma öğrenme alanlarının kendi içlerinde birbirleriyle bir bütünlük içerisinde ele alınıp öğrencilerin öğrenme alanlarında gelişme sağlamaları için kazanımların edinilmesi gerektiğini düşünmektedir.

a. Dinleme

Dinleme, ana dil öğreniminin temelini oluşturur. Dolayısıyla dinleme, iletişimin başlangıç noktasıdır. Yabancılar Türkçe öğretiminde dinleme becerisinin geliştirilmesi, dil öğrenme sürecinin temel unsurlarından biridir. Ayrıca bu beceri dil öğreniminde diğer becerilerle (konuşma, okuma, yazma) birlikte geliştirilmesi gereken kritik bir alandır.

Aydın ve Şahin (2009) de okuma, konuşma, yazma becerilerinin gelişiminin temelinde dinleme becerisi olduğu görüşünü savunmuştur.

Ana dilimizi öğrenmeye ilk dinleme yoluyla başlarız ve bu “dinleme” becerisinin dil öğreniminin temelini oluşturduğunu gösterir (Baş, 2002). Dinleme, ses, müzik, gürültü, konuşma, gibi sesli uyarıcıları işitmek, anlama ve zihinde yapılandırmak için kulak ve beynimizde yürütülen karmaşık bir süreçtir (Güneş, 2013, s. 79). Dinleme konuşan kişinin vermek istediği mesajı, pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir (Demirel ve Şahinel, 2006, s. 73). Adalı’ ya (2009) göre ise dinleme, gönderilen bir iletiyi alma ve yorumlama sürecidir.

Şimşek’e (2006) göre dinleme becerisi diğer beceriler arasında en yavaş sürece sahip olan beceridir çünkü dinleme becerisi uzun süreçlere ve aşamalara sahiptir. Dinlemenin gerçekleşmesi için bireylerin, öncelikle fiziksel, ardından zihinsel ve psikolojik açıdan belli aşamalardan geçmesi gerekir. Bu aşamalar algılama, tanıma, yorumlama gibi aşamalardır. Türkçe’ de dinleme becerisinin yeteri kadar rağbet görmemesi, ders kitaplarına çok yer verilmemesi de bu becerinin gelişimini sekteye uğratmaktadır.

Özbay’a (2009a) göre dinlemenin temel ilkeleri; mesajı gönderme/ iletme, mesajı işitme/ duyma ve mesajın anlamlandırılması maddelerinden oluşmaktadır.

Dinleme öğretiminin amacını, öğrencilerin amaç dildeki sesleri tanımak, bir bağlam içinde yer alan vurgulama ve tonlamaların neden olduğu anlam değişikliklerini fark etmek ve konuşmacıdan gelen mesajı tam ve doğru olarak anlamasını sağlamak olarak açıklayan Özcan Demirel daha sonra dinleme alanının öğrencilerde geliştirilmesi gereken davranışları şöyle sıralar:

- Duyduğu metnin genel olarak ana hatlarıyla ne olduğunu söyleme/yazma,
- Duyduğu metnin ayrıntılı olarak ne olduğunu söyleme/yazma,
- Duyduğu metinde geçen kişilerin tutum ve düşüncelerini söyleme/yazma,
- Duyduğu metinde geçen sözcüklerin anlamını kestirebilme,
- Duyduğu metinde geçen cümle yapılarının anlamlarını ve kullanışlarının nasıl olduğunu söyleme/yazma,

• Anlamaya yardımcı olacak değişik tonlama ve vurguların kullanılmasını fark etme (Demirel, 2012, s. 98-99).

Arslan ve Adem'e (2010) göre yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde dinleme alanının geliştirilmesini destekleyen etkinliklerde şu maddelere dikkat edilmelidir:

- Ders kitabına ya da öğretmenin ayrıca hazırladığı bir çalışmaya paralel olarak yapılacak olan dinleme etkinlikleri öncesinde iyi bir planlama yapılmalıdır.
- Öğretmen derste kullanmayı düşündüğü bir dinleme parçasını önceden kendisi dinlemelidir. İlgili dinleme parçasının uygun olup olmadığını kontrol etmelidir.
- Dinleme parçaları yabancılara Türkçe öğretiminde belirlenen seviyeler ola temel, orta ve ileri seviyeye uygun olmalıdır.
- Kullanılması düşünülen dinleme parçalarının söyleniş hızına telaffuzuna ve anlaşılabilir olup olmadığına dikkat edilmelidir.
- Dinleme parçaları genel ahlak kurallarına ve ilgili ülkenin millî-manevi değerlerine aykırı seslendirmeler içermemelidir.
- Öğrencilerin konuşulanları doğru ve net anlayabileceği işitsel araçlar kullanılmalıdır.
- Yabancılara Türkçe öğretenlerin konuşmalarında yerel ağızlardan uzak durmaları ve İstanbul Türkçesini kullanmaları gerekmektedir (Arslan ve Adem, 2010).

b. Konuşma

Yabancı dil öğretiminde konuşma alanı, dil öğreniminin temel taşlarından biridir. Bu beceri, öğrencilerin dilde akıcılık kazanmaları, sosyal yaşamda etkili iletişim kurabilmeleri ve kişisel özgüven kazanmaları açısından önem taşır. Zengin bir dil olan Türkçemiz' de konuşma pratiği yapmak öğrencilere dilimizin tüm inceliklerini kavrama ve kullanma fırsatı sunar. Dinleme, okuma ve yazma gibi diğer dil becerileriyle birlikte geliştirilmesi gereken bu beceri, dil öğrenmenin en aktif ve etkileşimli yollarından biridir.

Konuşma, insanın kendisini, sağladığı birikimlerden de yararlanarak kusursuz bir söz diliyle dinleyicilere yansıtmasıdır (Ağca, 1999, s. 71). Konuşma dilin sözlü üretimi, dil ise iletişimin kavramsal olarak işlenmesidir. Konuşma, zihinsel bir çabayla, zihinsel birikimle oluşturulan iletinin dil aracılığıyla karşıdakine sunulmasıdır (Adalı, 2003, s. 27). Konuşma, düşüncelerin, duyguların ve bilgilerin seslerden oluşan dil aracılığıyla aktarılması ve bir konunun zihinde tasarlandıktan sonra karşımızdakilere sözle iletilmesidir (Demirel, 1999a, s. 40; Sever, 2004, s. 22).

İnsan dili, en gelişmiş bildirişim, başka bir ifadeyle iletişim sistemidir. Dilin, en önemli özelliği, bildirişimi sağlamasıdır. Bildirişim, insan yaşamının her alanında vardır; bu

da dil vasıtasıyla gerçekleşir. İnsanlığın doğuşuyla başlayan iletişim, canlıların varlıklarını sürdürebilmesi için gereklidir. Bütün eylemlerin temelinde ileti iletme, etkileme, ikna etmek, yönlendirmek, etkileşim kısacası iletişim vardır (Katrancı ve Melanlıoğlu, 2013, s. 653). Yabancı dil öğretiminin genel amaçlarından en önemlisi, öğrencilerin öğrendikleri dili anlaşılabilir bir şekilde konuşabilmeleridir (Demirel, 2012, s. 102).

Bütün bilgilerin ışığında denilebilir ki konuşma doğuştan getirilen değil zamanla kazanılan ve geliştirilen bir beceridir. Burley Allen'a (1995) göre günlük iletişimimizde, dinleme becerisinden sonra en çok kullanılan ikinci beceri %35 ile konuşma becerisidir.

Konuşmanın fiziksel, fizyolojik, psikolojik ve toplumsal olmak üzere dört niteliği vardır (Demirel, 2002, s. 90):

1. Konuşmanın Fiziksel Niteliği: Konuşma ses dalgalarının boşlukta yayılması ile gerçekleşen bir süreçtir.
2. Konuşmanın Fizyolojik Niteliği: Konuşma, insan bedeninde var olan beyin, sinir sistemi, akciğerler, ses telleri, küçük dil, büyük dil, damak, dudaklar ve dişler gibi organların dengeli bir uyum içinde işbirliğiyle gerçekleşen bir süreçtir.
3. Konuşmanın Psikolojik Niteliği: Anlambilimin (semantik) devreye girmesiyle bizler kavramların kendileri üzerinde değil, o kavramlara ilişkin kendi deneyimlerimiz üzerinde düşünüp konuşuruz. Yani konuştuğumuzda dış dünyanın kendisi üzerinde değil, doğrudan doğruya dış dünyaya ilişkin kendi tepkilerimiz üzerinde konuşuruz.
4. Konuşmanın Toplumsal Niteliği: Konuşma, toplumsal yaşamın bir ürünüdür. İnsanoğlu birlikte yaşamaya başladığı andan itibaren iletişim kurma ihtiyacı hissetmiştir. Konuşma da dil kullanılarak iletişim kurma yoludur.

Konuşma becerisi, öğrencilerin öğrendikleri kelime ve dil bilgisini gerçek yaşamda kullanmalarını sağlar. Akıcı ve doğru konuşabilme, dil öğreniminin temel hedeflerinden biridir. Konuşma pratikleri yapmak, öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirerek özgüvenlerini artırmalarını sağlar.

Yine Demirel'e (2012) göre yabancı dil öğretiminde konuşma becerisini geliştirmenin bazı ilkeleri vardır:

- Başlangıç düzeyinden itibaren en çok tekrar alıştırmaları kullanılmalıdır.
- Anlama ve iletişime dayalı alıştırmalara yer verilmelidir.
- Doğru ve anlaşılır konuşabilmek için dil bilgisi kurallarının öğretilmesine de özen gösterilmelidir.
- İletişim kurmada en az konuşma kadar etkisi olan sözel olmayan davranışların da önemi hatırlatılmalıdır.

- Konuşma öğretiminde öğrencilerin seviyelerine uygun etkinlikler tercih edilmelidir.
- Dili anlaşılabilir bir şekilde konuşabilmek için telaffuz eğitimine ayrıca özen gösterilmelidir.

Anlaşılacağı üzere konuşma becerisi tıpkı diğer beceriler gibi geliştirilebilir bir öğrenme alanıdır. Dil bilgisi kurallarını öğretme, anlama ve iletişime dayalı tekrar alıştırmalarına yer verme, seviyelere uygun etkinlikler yaptırma ve doğru telaffuz biçimlerini öğretme, bu alanın gelişimine katkı sağlar.

c. Okuma

Yabancı dil öğretiminde okuma alanı, öğrencilerin dilin yapısını ve inceliklerini anlamaları, kelime dağarcıklarını, genel kültürlerini ve metin anlama becerilerini geliştirmeleri açısından büyük önem taşır. Türkçe gibi zengin bir dilde okuma becerisinin güçlendirilmesi, öğrencilerin dilin inceliklerine hâkim olma şanslarını artırır. Okuma alanı, dil öğrenme sürecinin temel unsurlarından biridir. Yabancılarla Türkçe öğretiminde okuma becerisinin geliştirilmesi, dil öğrenme sürecinin en önemli parçalarından biridir. Seviyeye uygun seçilen metinler ve birbirinden farklı okuma stratejileri kullanılarak desteklenen okuma etkinlikleri, öğrencilerin dili daha iyi anlamalarına, yorumlamalarına ve kullanmalarına yardımcı olur. Okuma becerisi, öğrencilerin hem dilsel hem sosyal hem de kültürel anlamda gelişimlerini destekler ve onların çok yönlü gelişmelerini sağlar.

Türk Dil Kurumu (2005) okumayı gerçek anlamda dört şekilde tanımlamıştır:

- Yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu sessizce çözümleyip anlamak veya aynı zamanda seslere çevirmek,
- Yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek,
- Bir konuyu öğrenmek için okulda, bir öğretmenin yanında veya yazılı şeyler üzerinde çalışmak, öğrenim görmek,
- Bir şeyin anlamını çözme

Oğuzkan'a (1993) göre okuma, bir yazıyı sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretleri ve öteki öğeleriyle görme, algılama ve kavrama sürecidir. Bireyin anlama gücünü geliştiren, bilgi dağarcığını zenginleştiren okuma, öğrenmenin temel aracı olduğu için başarının anahtarı konumundadır (Akkaya ve Özdemir, 2013, s. 76).

Okuma, bilişsel davranışlarla psikomotor becerilerin ortak çalışmasıyla yazılı sembollerden anlam çıkarma etkinliğidir; kendi bağlamı ve tutarlılığı içindeki bir metinde sözcüklerin ya da tümcelerin bir arada bulunmasıyla oluşan anlamı keşfetmek ve ortaya

koyamak için göstergeler dizgesini gözlemlemek, dizgeleri birbiriyle ilişkilendirerek sözcük anlamının ötesinde bir anlam bulmak yani anlamlandırmaktır (Günay, 2007; Demirel, 2012).

Okuma becerisi, dilin yazılı biçimini anlama ve yorumlama beceridir. Yabancı dil öğretiminde okuma becerisinin geliştirilmesi, öğrencilerin karşılaştıkları metinleri anlama, yorumlama ve eleştirel düşünme becerilerini artırmayı ve geliştirmeyi amaçlar.

Demirel'e (2012) göre yabancı dil öğretiminde okuma öğretiminin amaçları şunlardır:

- Doğru, sürekli ve anlayarak okuma becerisini kazanmak.
- Sözcük hazinesini zenginleştirmek.
- Okumanın bilgi kazanmanın yollarından biri olduğunu kavramak.
- Doğru ve güzel dille yazılmış metinleri okuyarak anlatım gücünü geliştirmek.
- Okumayı zevkli bir alışkanlık haline getirmek.

Yabancı dil öğretiminde, öğrencilerin okuma becerilerini geliştirmeleri oldukça önemlidir. Okuma becerilerini sürekli olarak geliştirmek, dil yeterliliğini artırarak diğer dil öğrenme alanlarına da katkıda bulunur.

Yine Demirel'e göre yabancı dil öğretiminde öğrencilerden beklenen okuma alanına yönelik davranışlar ise şunlardır:

- Başlığı verilmiş bir metnin konusunu kestirme
- Okunan metne uygun başlık önerme
- Okuma parçasında geçen bilinmeyen sözcüklerin anlamını kestirme
- Okunan metin hakkında genel bilgi sahibi olma
- Okunan metin hakkında detaylı bilgi edinme
- Okunan metnin ana fikrini ve yardımcı fikirlerini bulma
- Okunan metinle ilgili bilgileri transfer etme
- Okunan metnin özetini çıkarma (Demirel, 2012, s, 110).

d. Yazma

Yabancı dil öğretiminde yazma alanı, dil öğrenme sürecinin kritik bir bileşeni konumundadır. Zincirin son halkası olan yazma becerisi öğrencilerin dil bilgisi, kelime dağarcığı ve ifade yeteneklerini pekiştirmeleri açısından büyük önem taşır. Öğrencilerin duygularını, düşüncelerini ve bilgi birikimlerini yazılı olarak ifade etmelerini sağlayan yazma becerisi, dilin en aktif kullanım biçimlerinden biridir. Yazma becerisi gelişmiş öğrenciler dilde akıcılık kazanırlar ve kendilerini daha iyi ifade edebilir hale gelirler. Günlük yaşamda sıkça karşılaşılan yazılı iletişim ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan yazma becerisi akademik anlamda da başarının anahtarıdır.

Dört temel dil becerisinden biri olan yazma becerisi sadece akıldan geçenlerin kâğıda dökülmesi olmayıp; duyulan, düşünülen ve ifade edilmek istenenlerin estetik ve anlaşılır bir üslûpla dile getirilmesini de esas almaktadır. Nitelikli bir yazma becerisi eğitimi için nitelikli bir bilgi birikimi de olmazsa olmazdır (Topçuoğlu Ünal ve Tekin, 2013, s. 1597).

Özbay (2009b) yazma sürecini, duygu, düşünce, istek ve olayların belli kurallara uygun olarak birtakım sembollerle anlatılması olarak tanımlar.

Yazmanın temel koşulu dile egemen olmak, dili enine boyuna yoğurma, dilin sınırlarını zorlayarak olanaklarını bulgulamaya çalışmaktır (İpşiroğlu, 2007, s. 23).

Demirel'e (2012) göre dili ve dilin kurallarını doğru kullanmanın dışında bir mesajı doğru olarak ifade edebilme de çok önemlidir. Bu yüzden yazma sürecini eleştirel düşünme süreci olarak algılamak gerekir.

Yazma becerisi, dil öğreniminde önemli bir rol oynar ve birçok hedefin gerçekleştirilmesine katkıda bulunur. Çakır (2010), yazma alanının aşağıda belirtilen hedeflerin elde edilmesine yardımcı olduğunu dile getirmektedir:

- Öğrenme sürecini kontrol etmeye,
- Öğrencilerin seviyelerini belirlemeye,
- Öğretilen yapıların veya kelimelerin pekiştirilmesine,
- Dil yanlışlarının görülmesine,
- Noktalama işaretlerinin öğretilmesine,
- Diğer becerilerin daha iyi öğrenilmesine,
- Öğrencilerin dil yetilerinin gelişmesine,
- Öğrencilerin yaratıcı düşünmelerine,
- Öğrenilen konuların kısa dönem bellekten uzun dönemli belleğe aktarılmasına,
- Öğrencilerin yetilerini (competence) performansla dönüştürmelerine

Yukarıdaki ifadede de anlaşılaacağı üzere yazma becerisinin geliştirilmesi, öğrencilerin dil bilgilerini pekiştirmeleri, dilde akıcılık kazanmaları ve kendilerini yazılı olarak ifade edebilmeleri açısından büyük önem taşır.

Yabancı dil öğretiminde, dört temel dil becerisi zincirinin son halkası olarak yazma becerisi bulunduğu kabul edilmekte, belki de bu nedenle bu becerinin geliştirilmesi sona kalmaktadır (Demirel, 2012, s. 116).

Bu görüşten yola çıkılarak yabancılar Türkçe öğretimi alanlarından zincirin son halkası olarak görülen ve öğrencilerin en zorlandığı yazma becerisinin geliştirilmesinin, dil öğrenme sürecinde oldukça kritik bir role sahip olduğu söylenebilir. Yazma alanı, dilin hem öğrenilmesi hem de aktif olarak kullanılabilmesi açısından önemlidir.

Yazma sürecinde öğrencilere olduğu kadar öğretmenlere de birçok görev düşmektedir. Karatay'a (2011) göre öğretmenlere düşen görevlerden biri de, yazı yazmanın kişilere özgü bir yetenek olmadığı; yazma deneyimleri ve alıştırmalarla geliştirilebilen bir beceri olduğu hususunda öğrencileri ikna etmektir.

2.6. TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, son yıllarda giderek önem kazanan bir alan haline dönüşmüştür. Bununla birlikte Türkçenin dil bilgisi öğretimi, öğrencilerin dili doğru ve etkili bir şekilde kullanmalarını sağlama hedefiyle çok büyük bir önem arz eder. Dil bilgisi, bir dilin kurallarını, yapısını ve işleyişini açıklayan bir sistemdir ve bununla birlikte sistemin doğru bir şekilde öğretilmesi, dil öğrenmenin temelini oluşturmaktadır.

Temizkan'a (2014) göre dil bilgisi, dilleri belirli noktalarda ayıran veya birleştiren önemli bir unsurdur. Bu nedenle dil bilgisi, dil öğretiminde belli bir aşamadan sonra diğer beceriler kadar üstünde durulması gereken önemli bir beceri alanıdır. Çünkü belirli bir aşamadan sonra diğer dil becerilerinin daha üst düzeylere çıkması dil bilgisi ile sağlanabilmektedir. Kelimelerin seri ve doğru bir şekilde okunması da dil bilgisi öğretimi ile olmaktadır. Türkçe öğretiminin temel amacı, insanların meramlarını eksiksiz, başkalarının yanlış anlamayacağı kadar açık ve doğru anlatmasını sağlamaktır (Özbay, 1997, s. 15).

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dil bilgisi öğretimi birtakım kuralların ezberletildiği bir ders olarak değil; okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerileriyle koşut bir şekilde ele alınmalıdır. Kuraldan uygulamaya gitmek yerine somut örneklerden kurala ulaşmak, kuralı sezdirme tercih edilmelidir (Kocayanak, 2016, s. 157).

Barın' a (1992) göre yabancılara Türkçenin öğretilmesinde ise dil bilgisine ihtiyaç vardır. Çünkü öğrenci ikinci dili öğrenmektedir ve ana dili ile öğrendiği dili devamlı karşılaştırmaktadır. Zaman açısından da düşünüldüğünde dil bilgisi öğretimine ihtiyaç olduğu ortadadır.

Dolunay 'a (2010) göre dil bilgisi en genel haliyle; bir dili ses, şekil ve cümle yapıları bakımından inceleyip bu yapılarla ilgili kuralları tespit eden bir bilim dalı olarak tanımlanabilir. Dil bilgisi öğretimi ise dilin ses, şekil ve cümle yapılarını birtakım yöntemler kullanarak öğrencilere sezdirme ve bu yolla onların dili etkili, doğru ve düzgün kullanmalarını sağlamaya yönelik etkinlikler yapma sürecidir.

Batstone (2003) için dil bilgisi, dilin temelinde yatan ve dil sisteminden söz etmemizi sağlayan bir yapı ve düzenliliği ortaya çıkarır. Bu temel çerçeveyi araştırmadan dili tarif etmek

imkânsız olduğu gibi, dil bilgisinden yararlanmadan bir dili etkili bir şekilde öğrenmek de imkânsız olacaktır.

Barın ve Demir'e (2008) göre başarılı bir dil bilgisi öğretimi, dört temel dil becerisinin kazandırılmasına, kullandığımız dile ilişkin yanlışların azaltılmasına, zihnin gelişmesine, iyi bir iletişim kurmaya, dile ilişkin öz güvenin ve hoşgörünün kazanılmasına, bir yabancı dilin daha rahat öğrenilmesine yardımcı olmaktadır. Ana dilinin dil bilgisini iyi bilmeyen birinin başka bir dili tam öğrenebilmesi mümkün olmayacağından dil bilgisi kurallarına hâkim olmak fayda sağlayacaktır. Dile ait yanlışlar dil bilgisi kuralları ile karşılaştırılarak belirlenebilir ve düzeltilebilir. Bireyler arası iletişimin sağlıklı ve etkili olabilmesi de dile ait kurallara hâkimiyete, dili doğru bilmeye ve iyi kullanmaya bağlıdır.

Yabancılar Türkçe öğretiminde dil bilgisi öğretiminin birçok önemli amacı bulunmaktadır. Demirel (2002), dil bilgisi öğretiminin amaçlarını şu şekilde ifade eder;

- Öğrencilerin bilinçaltı yapılarını bilinç seviyesine çıkarmayı ve bunları kullanım alanına getirmeyi,
- Dilin işleyiş düzenini öğrencilere kavratmayı,
- Öğrencilerin bir iletişim aracı olarak dili doğru ve etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamayı amaçlar.

Hudson'a göre ise dil bilgisi öğretimi yapılmasının gerekçeleri şunlardır:

- Dilsel özsaygıyı, özgüveni oluşturmak
- Ölçünlü dil öğretimine yardımcı olmak
- Başarımı (performans) arttırmaya yardımcı olmak
- Yabancı dilleri öğrenmeye yardımcı olmak
- Dilsel ve kültürel hoşgörüyü arttırmak
- Bilimsel yöntem ve çözümleyici düşünmeyi öğretmek
- Dili kötüye kullananlara karşı korunmak
- Dil sorunlarını anlamaya yardımcı olmak
- Dil hakkındaki genel bilgiyi derinleştirmek (Hudson'dan aktaran, Aydın, 1997).

Bu bağlamda yabancılar Türkçe öğretiminde dil bilgisi öğretiminin, öğrencilerin kültürel farkındalığını artırmak, kelime dağarcıklarını genişletmek, dilin temel yapılarını öğretmek, dili doğru ve etkili kullanmalarını sağlamak, dilin zenginliklerini kavratmak, okuduğunu anlama ve yazılı ifade becerilerini geliştirmek gibi çeşitli amaçları bulunmaktadır.

2.7. DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİ (D-AOBM)

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni, Avrupa Konseyi tarafından yabancı dil öğretmenlere yaklaşım, yöntem seçimi, materyal hazırlama, ölçme ve değerlendirme süreci gibi konularda rehberlik etmek için hazırlanmış bir öneriler çerçevesidir. Avrupa Konseyi tarafından geliştirilen bu metin, dil becerilerini tanımlamak ve standartlaştırmak amacıyla kullanılır. D-AOBM, dil öğrenenlerin dil seviyelerini belirlemelerine ve dil öğretmenlerinin ders planlarını oluşturmalarına yardımcı olur.

Avrupa Konseyi Yabancı Diller Ortak Başvuru Metni (The Common European Framework of Reference for Languages), Avrupa eğitim sistemindeki öğretim programları, ders kitapları, sınavları, öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretim stratejilerini kapsayan ve rehber niteliği taşıyan ortak bir çalışmadır (Köse, 2005, s. 17).

Kara'ya (2011) göre D-AOBM' de hâkim olan iletişimsel yöntemin amacı, tüm becerilerin aynı oranda ilerlemesini sağlamaktır. Tüm öğrenme alanlarına yönelik olan bu ilerletme isteğinin amacı, bireyi iletişim kuracak düzeye getirmektir.

Dil öğrenmeyi de içine alan dil kullanımı, hem genel anlamda yetenekler hem de özel olarak iletişimsel dil yetenekleri geliştiren bireyler ve sosyal aktörler olarak şahıslar tarafından gerçekleştirilen eylemleri kapsar (MEB Çeviri Komisyonu, 2009, s. 7).

Bu bilgilere göre Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni, dil öğrenimi, öğretimi ve değerlendirmesinde tutarlılığı ve etkinliği artırmak amacıyla geliştirilmiş kapsamlı bir rehber olarak karşımıza çıkmaktadır. D-AOBM, yabancı öğrencilerin dil yeterliliklerini objektif bir şekilde değerlendirmelerine ve dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Bununla birlikte, uluslararası düzeyde dil eğitiminin standartlaştırılmasını ve dil çeşitliliğinin desteklenmesini amaçlayan önemli bir kaynaktır.

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni' nin temel amaçları şunlardır:

- Farklı ülkelerdeki eğitim kurumları arasında işbirliğini artırmak ve kolaylaştırmak,
- Dilsel niteliklerin karşılıklı tanınması için sağlam bir zemin oluşturmak,
- Dil öğrenenleri, öğretmenleri, ders kitabı yazarlarını, sınav sunucularının ve eğitim yöneticilerinin çalışmalarını, bu çerçeve içinde eşgüdümlü olarak sürdürmelerini desteklemek (D-AOBM, 2013, 15).

Demirel (2004) ise D-AOBM' nin yukarıda belirtilen amaçlarını şu şekilde açıklamıştır:

1. Farklı dilleri olan Avrupalılar arasında yapılacak etkinlikleri ve iletişimi kolaylaştırmak,

2. Dilsel ve kültürel çeşitliliği geliştirerek, dil ve kültür bilincini artırarak, çok dillilik ve kültürlülük adına daha demokratik vatandaşlar yetiştirmek,

3. Avrupalılar arasındaki işbirliğini artırmak, önyargıları ve ayrımcılığı aşmak,

4. Dillerin öğrenilmesi ve öğretilmesi alanında ulusal eğitim politikaları geliştirerek küreselleşmeyi her alanda (ticaret, savunma...) başarı ile tamamlayabilmek, belirli dilleri öğrenmenin ötesine geçerek çok dilliliği teşvik etmek,

5. Dil öğretim planlarında yani hedef, içerik, yöntem-tekniklerde birliktelik sağlamak; Avrupa'daki eğitim sistemlerindeki farklılıklardan doğan ve dil öğretimiyle ilgilenen insanlar arasındaki iletişim engellerini aşmak,

6. Ders kitabı yazarlarına, öğretmenlere, öğretmen yetiştiricilerine ve ölçme-değerlendirme uzmanlarına rehberlik etmek,

7. Öğrencilerin kendilerine daha fazla güvenmelerini sağlamak, yabancı dil öğreniminin okul dışında gerçek yaşamlarında da önemli olduğunu göstermek, neyi nasıl öğreneceğini kapsamlı bir şekilde göstermek ve özetle öğrencilerin sorumluluk almalarını sağlamak.

Bu iki görüşten yola çıkılarak D-AOBM'nin, dili öğrenme ve öğretmeyi daha yapılandırılmış ve etkin hale getirmeyi amaçlayan, genel kabul görmüş bir çerçeve olduğu söylenebilir.

2.7.1. D-AOBM' de Dil Bilgisi Öğretiminin Yeri

Dil bilgisi öğretimi, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmelerine ve daha etkili bir şekilde iletişim kurmalarına yardımcı olur. Ayrıca dil becerilerini geliştirme ve kullanılabilirliğini artırma açısından önem taşır. Bu nedenle, D-AOBM' de dil bilgisi öğretiminin yeri oldukça önemlidir.

Başvuru Metni kullanıcıları öğrenenlerin; çalışmalarını hangi dil bilgisi kuramına dayandırdıklarını, hangi dil bilgisel öğeleri, kategorileri, sınıfları, yapıları, süreçleri ve ilişkileri kullanmaları gerektiğini, hangi biçimbirimsel öğeleri ve süreçleri kullanmaları gerektiğini/ihtiyaç duyacaklarını göz önünde bulundurabilir ve duruma göre saptayabilirler (MEB Çeviri Komisyonu, 2009, s. 108-109).

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde dil bilimsel yeterlilikler aşağıdaki başlıklar altında sınıflandırılmaktadır:

- Sözlüksel Yeterlik,
- Dil bilgisel Yeterlik,
- Anlam bilgisel Yeterlik,
- Ses bilimsel Yeterlik (TELC-MEB, 2013, s. 110)

Tablo 1

AOÖÇ' ne Göre Dil Bilgisel Doğruluk Basamakları (MEB Çeviri Komisyonu, 2009, s. 108).

DÜZEY	DİL BİLGİSEL DOĞRULUK
C2	İlgisi başka bir şey üzerinde olsa bile (ör. ileriye yönelik planlama, diğerlerinin tepkilerini izleme), karmaşık dil yapısının tutarlı dil bilgisi denetimini sağlar.
C1	Sürekli olarak yüksek derecede dil bilgisel doğruluğu korur, hatalar nadirdir ve fark edilmesi zordur.
B2	İyi dil bilgisi kontrolü vardır, ara sıra “sürçmeler” veya sistematik olmayan hatalar ve cümle yapısında küçük kusurlar meydana gelebilir ancak bunlar nadirdir ve çoğu zaman geriye dönük olarak düzeltilebilir. Nispeten yüksek derecede dil bilgisi kontrolü vardır. Yanlış anlamaya neden olan hatalar yapmaz. Karmaşık yapıları sabit bir şekilde bazı hatalarla kullanma eğiliminde olmasına rağmen basit dil yapılarına ve bazı karmaşık dil bilgisi kalıplarına iyi derecede hâkimdir.
B1	Aşına olduğu bağlamlarda gözle görülür ana dilinin etkisine rağmen genel olarak iyi bir kontrol ile ve kabul edilebilir doğrulukta iletişim kurar. Hatalar yapsa da neyi ifade etmeye çalıştığı açıktır. Sık kullanılan “rutinler” ve daha öngörülebilir durumlarla ilişkili kalıplardan oluşan bir birikimi kabul edilebilir bir doğrulukla kullanır.
A2	Bazı basit yapıları doğru kullanır ancak yine de sistematik olarak temel hatalar yapar, yine de genellikle ne söylemeye çalıştığı açıktır.
A1	Öğrenilmiş bir birikimde yer alan birkaç basit dil bilgisi yapısının ve cümle kalıbının yalnızca sınırlı denetime sahiptir.
A1 ÖNCESİ	Kısa ifadelerde çok basit kelime/işaret sıralaması ilkelerini kullanabilir.

2.8. TÜRKÇENİN SES ÖZELLİKLERİ

2.8.1. Ses Bilgisi

Ses, konuşmanın temelidir. En genel tanımıyla dildeki seslerin yapısını, işlevini ve dizilimini inceleyen dilbilim dalı olan ses bilgisi, dilin anlaşılmasında ve doğru kullanılmasında temel bir rol oynar.

İşcan'a (2007) göre dilin temel birimi ses olduğuna göre öncelikle 'ses' in işlevine bakmak gerekir. Ses, dilin temel birimi olduğu için "ses" in olmadığı yerde dil de yoktur. Bu yüzden dilin tanımı yapılırken ses, tanım içinde özellikle vurgulanmaktadır. Ses bilgisi, bir dilin seslerini; oluşmaları, boğumlanma özellikleri, sözcüklerdeki sıralanışları, yüklendikleri görevler ve uğradıkları çeşitli değişimler açısından inceleyen dil bilgisi koludur. Ses bilgisi öğretiminde kavratılmaya çalışılan başlıca konular şunlardır: Ses değişmesi, ses olayları, [ses türemesi, ses düşmesi, ses benzeşmesi, ses uyumu (ünlü uyumu, ünsüz uyumu)]. Türkçe eklemeli bir dil yapısında olduğundan gerek kelime yapımında gerekse kelimeleri kullanım alanına çıkararak dilin işletilmesinde eklerin çok geniş ve önemli bir payı vardır.

Seslerin söyleniş biçimi olan sesletim, algısal – motor beceriler arasında saydığımız konuşma becerisinin bir parçası olarak ele alınabilir. Yabancı dil öğretiminde özellikle başlangıç düzeyinde derslere genelde sesletim öğretimiyle, çoğu kez ana dille – amaç dil arasında sorun olan seslerin öğretilmesiyle başlanır. Yabancılarla Türkçe öğretiminde belki de en önemli konu, seslerin ve seslerin telaffuzunun doğru öğretilmesidir. Basit kelimeler üzerinde yapılan telaffuz çalışmaları, daha sonra öğrenilecek kelimelerin sesletimlerinde öğrencilere yardımcı olacaktır (Akar, 2007, s.77; Sülükçü, 2011, s.182).

Ünlüler, ciğerlerden alınan havanın, ağzın değişik bölgelerinde ve dilin değişik hareketleriyle boğumlanmasıyla oluşurken; ünsüzler, havanın ses çıkarma organlarına çarptırılmasıyla elde edilir. Ünsüzlerin oluşumlarında önemli bir yere sahip olan ses tellerinin titreşmesi sonucunda ünsüzler tonlu ve tonsuz ünsüzler olmak üzere ikiye ayrılır. b, c, d, g, ğ, h, j, l, m, n, r, v, y, z gibi sesler gırtlaktaki titreşime bağlı olarak oluşur. ç, f, h, k, p, s, ş, t sesler ise ses telleri durgun hâldeyken çıkan, varlıklarını patlama neticesinde ağızda oluşan titreşimlere borçlu olan ünsüzlerdir. Patlama özellikli oldukları için sert ünsüz olarak da adlandırılırlar (Karaağaç, 2012, s. 31; Güneş, 2004, s. 71).

Bu kısma kadar ses, ses bilgisi ve sesletim kavramlarının üzerinde duruldu. Dildeki seslerin belirli kurallara göre değişim ve dönüşüm süreçlerini kapsayan alana da ses olayları adı verilir. Ses olayları, dilin konuşulmasında ve yazılmasında ortaya çıkan fonetik değişiklikleri oluşturur. Kelime türetme, çekim ve doğru telaffuz gibi dilin çeşitli yönlerini

etkileyen ve dilin işleyişini düzenlemeye yardımcı olan bu olaylar dilin yapısını ve kullanımını anlamamızda önemli bir rol oynar.

Güneş (2004) ses olayını, bir kelime içerisinde yer alan seslerin birbirini etkilemesi sonucunda, o kelimenin ses yapısında ortaya çıkan değişim süreci olarak açıklar. Kelime içinde buluşan seslerin konuşma organlarımızı kısa süre içerisinde çok değişik hareketler yapmaya zorlaması, ağız yapısının ise buna yeterince elverişli olmaması ses olayını doğuran sebeplerden biridir.

Bu görüş esas alınarak; ses olaylarının, dildeki kelimelerin telaffuzu sırasında meydana gelen değişiklikler olduğu söylenebilir. Ses olayları, konuşma dilini daha akıcı ve kolay anlaşılır hale getirmek amacıyla ortaya çıkan değişikliklerdir.

2.8.2. Sözcük Türleri

Sözcükler hakkında alanyazında birden fazla farklı görüş ve tanımlama vardır. Ediskun (2004) sözcüğü, anlamı ya da cümlede bir dil bilgisi görevi bulunan bir ya da birkaç heceli ses işareti olarak açıklarken Korkmaz'a (2019) göre sözcük, bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında somut veya soyut bir kavrama karşılık olan yahut da somut ve soyut kavramlar arasında geçici ilişkiler kurmaya yarayan dil birimidir.

Öğrencileri anlama ve anlatma bakımından geliştiren Türkçe eğitimi, bireyi günlük yaşamında karşılaştığı problemlerin çözümünde, eleştirel düşünme yolları geliştirmesinde, yaratıcılığının pekiştirilmesinde, bilgi teknolojilerinin tanınması ve kullanılmasında, karar verme ve uygulama aşamalarında gerekli bilgi ve donanımı sağlama niteliğindedir (Temizkan, 2014, s. 51). Dört temel dil alanından oluşan Türkçe öğretimi, kişinin söz varlığı ile doğrudan ilişkili olmakla birlikte sözcük öğretiminin amacına ulaşabilmesi ve Türkçe öğretiminin temel dil becerilerinin gelişebilmesi için, dilin söz varlığının iyi tanınıp doğru anlamlandırılması gerekir. Doğru anlayan ve anlatan bireylerin yetiştirilmesinde kelime öğretimi oldukça önem taşır. Bununla birlikte, bir öğrenciye kelime kazandırılmasında dilbilimsel özellikleri taşıyan etkinliklerin olması sözcük öğretiminin gerçekleşmesi aşamasında katkı sağlayacaktır (Lüle Mert, 2013, s. 15-16).

Sözcük dağarcığını geliştirmenin en sistemli yollarından biri de Türkçe derslerinde takip edilen ders kitaplarının etkili kullanımudur. Eğitimde birliği sağlamak amacıyla sınıftaki tüm öğrenciler aynı ders kitabını takip etmekte ve her öğrenciye aynı sözcükler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Öğretmenin sınıfta kullanacağı etkili bir yöntem bu sözcükleri kazanmada faydalı olacaktır (Sarica, 2014, s. 19).

İşcan'a (2007) göre sözcük bilgisi öğretimi Türkçe eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Sözcükler, dilin temel öğeleridir. Sözcüklerden yararlanmadan cümle kurmak, yeterli bir anlatıma ulaşmak olanaksızdır. Varlıkları, kavramları karşılayan sözcükleri tanıyıp yeri geldiğinde de doğru yerde, doğru olarak kullanmak çok önemlidir.

Bu görüşlerden yola çıkılarak denilebilir ki sözcük; dilin en küçük, tek başına anlam taşıyan ve cümleler kurarak düşünceleri ifade etmeye yarayan dil birimleridir. Sözcükler, dilin temel yapı taşlarıdır ve insanların düşüncelerini, duygularını ve bilgilerini ifade etmelerinde önemli bir rol oynar. Sözcük öğretimi, dil öğrencilerinin kelime dağarcıklarını genişletmeleri ve sözcükleri doğru ve etkili bir şekilde kullanmalarını sağlamayı amaçlar. Sözcükler, işlevlerine ve anlamlarına göre çeşitli türlere ayrılıp sınıflanırlar. Sözcük türleri, Türkçenin yapısını anlamak ve etkili bir şekilde iletişim kurmak için önemlidir.

İşcan'a (2007) göre sözcüğün türü bakımından sözcükleri isim ve fiil olarak iki grupta toplamak mümkündür. Sözcükleri yalnız düşünürsek, bir sözcük ya isim ya da fiil olur. İsimler, başka bir ismi belirterek ya da niteleyerek sıfat; başka bir ismin yerine geçerek zamir; fiilleri, fiilimsileri, zarfları, sıfatları zaman, durum, ölçü gibi özellikler bakımından tamamlayarak zarf olup söz diziminde yer alırlar. Yine edat, bağlaç gibi sözcük türleri de Türkçenin söz dizimi içinde bu adları alırlar. Bu bakımdan öğrencilere öncelikle öğretilmesi, kavratılması gereken sözcük türü isimdir. İsimler iyice tanıtıldıktan sonra yukarıda bahsedilen işlevsel (niteleme, belirtme, yerine geçme, zaman, ilgi vb.) özellikler verilerek sözcük türleri kavratılmalıdır. Sözcük türleri öğretilirken sadece isim olarak değil, işlevleri ve varlıklarla olan ilişkisi de anlatılmalıdır.

Sözcük gruplarının, birden çok sözcüğün cümle içinde tek işlevle kullanılacak şekilde bir araya gelmesiyle oluştuğunu ifade eden İşcan (2007), sözcük bilgisi öğretimi esnasında öğrencilerin sözcük dağarcığının zenginleştirilmesi ile ilgili çalışmalar yapıldığını söyler. Bu çalışmalarla öğrenciler, kullanmakta olduğu sözcüklerin anlamlarını, kullanılışlarını öğrenerek yanlış kullanımları fark edip kendi kendine düzeltme yeteneğini kazanmış olurlar. Sözcük dağarcığının geliştirilmesi için en önemli etkinlik okumadır. Bu etkinlik sırasında öğrenciler sözcük biçimlerini tanır ve farkında olmadan sözcük hazinesini zenginleştirirler. Ayrıca sözcük türlerinin cümle içindeki görevleri ve varlıklarla olan ilişkilerinin kavratılması ile öğrenciler, Türkçenin diğer dillerden farkını ve ayırıcı özelliklerini öğrenmiş olacaklardır.

Tahsin Banguoğlu sözcük türlerini tasnif ederken “tabîî sınıflanma ve mantıkî sınıflanma” olmak üzere iki farklı yol izlemeyi uygun bulmaktadır:

1) Tabîî Sınıflanma

Türkçede, kelime kökleri doğal olarak iki sınıfa ayrılmıştır: İsim kökleri ve Fiil kökleri. Bu ayırım, hem yapısal hem de işlevsel yönden gerçekleşir. Yani, bu iki sınıf kök, farklı üretim ve çekim eklerini alarak söz içinde farklı ilişkiler kurarlar ve aslında ayrı iki tür kavramı temsil ederler. Kökler ve birleşik kelimeler, kökler gibi isim ve fiil tabanlarına ayrılır. Onlar da çekim ekleri ve daha ileri üretim ekleri alarak köklerden farklı olmaksızın işlev görürler.

2) Mantıkî Sınıflanma

Dilin kelimelerini, söz içindeki işlevleri açısından daha çok değerlendirdiğimizde, sadece isim ve fiil sınıflarına ayırmanın yeterli olmadığını fark ederiz. Çünkü Türkçede, fiil sınıfının bütünlüğüne karşın, yapısal olarak isim sınıfına dâhil edilen kelimelerin işlevsel olarak farklılaştığı ve cümlede ayrı görevler üstlendiği görülür. Bu nedenle, isim sınıfını alt kategorilere ayırmak ve kelimeleri söz içindeki işlevlerine göre daha geniş bir sınıflandırmaya tabi tutmak gereklidir. Bu yaklaşım, mantıklı ve çözüm odaklı bir sınıflama sağlar.

1. Ad, yoğun ve yalın bir varlığa ad olan kelimedir; süt, kaygı, Doğan vb.
2. Sıfat, bir varlığı vasıflayan, belirten kelimedir; sarı, beş, hep vb.
3. Zamir, bir adın yerini tutan kelimedir; sen, bu, biri, kendi vb.
4. Zarf, durum ve hal bildiren kelimedir; şimdi, içeriye, pek vb.
5. Takı, isimlere gelip ilişki kuran kelimedir; göre, için, dolayı vb.
6. Bağlam, kelime ve cümleleri bağlayan kelimedir; ile, ancak, oysa vb.
7. Ünlem, seslenmeye, duyushları belirtmeye yarayan kelimedir; Hep! Yazık! Oh! vb.
8. Fiil, bir oluş veya kılışı bildiren kelimedir; düşmek, anlamak, satmak vb.

(Banguoğlu, 2011, s. 151-152)

2.8.2.1.Fiil

Fiiller en genel tanımıyla, bir cümlede iş, kılış, oluş veya durum bildiren kelimelerdir. Fiiller, cümlelerin temel öğelerinden birini oluşturmakla birlikte eylemi veya hareketi ifade ederler ve cümlelerin anlam ve işleyişini belirlerler. Fiiller hakkında alanyazında birçok farklı görüş vardır.

Ağırgöl ve Özkan'a (1991) göre fiil; hareket, iş, oluş bildiren yani varlıkların yaptıkları işleri, onlarla ilgili oluşları zamana ve şahsa bağlayarak anlatan kelimelere denirken Tanın' a (2004) göre fiil cümlelerin temelini oluşturan ve dilde bir hareket anlatan zamana, şahsa bağlı kalan sözcüklerdir. Barın ve Demir'e (2008) göre varlıkların ve kavramların

gerçekleştirdiği işleri, kılışları ve/veya bu varlıkların oluşlarını karşılayan köklere fiil kökü denir.

Yılmaz'a (2014) göre söz diziminde kurucu öge olarak diğer sözlüksel birimlerin ve ünitelerin seçilmesinde, sıralanmasında birinci derecede etkili olan; olumsuzluk ve eylemlilik şeklinde kullanılarak diğer sözcük türlerinden özellikle isimlerden biçimsel olarak ayrılan, bağlam içindeki çekim ve tüketim zenginliği ile zaman, görünüş, kip, kişi, çatı, kılınış, sayı gibi dil bilgisi kategorileri açısından bilgi içeren, dinamik veya statik karakterli anlamsal içeriğe sahip çok yönlü bir sözcük türüdür. Fiiller bağlam içindeki anlamsal, yapısal ve işlevsel özellikleri bakımından başlıca 3 (üç) öbeğe ayrılır:

Temel Fiil

Söz diziminde yüklem görevini üstlenebilen, bir başka dil birimine anlamca ve yapıca ihtiyaç duymadan, bağımsız olarak kendi sözlüksel anlam(lar)ı ile kullanılabilen fiillerdir.

Örneğin; gelmek, gitmek, oturmak vb.

Yardımcı Fiil

Yalın kullanımları sınırlı olan, bağımsız bir fiilin anlam alanına genellikle sahip olmayan, söz diziminde ad türündeki sözcükleri anlamca ve yapıca tamamlayarak, -genellikle- tek bir sözcükle karşılanamayan kavramların, yeni sözlük birimlerin oluşmasını sağlayan fiillerdir.

Örneğin; hasta olmak, namaz kılmak, yardım etmek gibi.

Yarı Yardımcı Fiil

Söz diziminde temel fiil olarak kullanılabildikleri halde, bazen de anlam yıpranmasına uğrayıp, bağımsız sözlüksel anlam(lar)ı dışında olmak üzere asıl fiilin anlamını çeşitli kipler (süreklilik, yeterlilik, tezlik, yaklaşma) açısından tamamlayarak bir yardımcı fiil işlevi üstlenen fiillere denir.

Örneğin; anlayıvermek, öleyazmak, yapabilmek vb.

Fiil konusunun alt başlığı olarak zaman, görünüm ve kip kavramları ele alınacak, aralarındaki farklar değerlendirilecek ve yorumlanacaktır.

2.8.2.1.1. Zaman

Zaman, dilin temel yapı taşlarından biridir ve cümlelerin anlamını ve yapısını belirler. Türkçede zamanlar, fiillerin köklerine eklenen zaman ekleriyle oluşturulmaktadır.

Araştırmacılar da zaman kavramıyla ilgili birçok farklı görüş belirtmiştir. Literatürde zaman kavramına ait tanımlamalar aşağıda verilmiştir:

Zaman kavramı ele alındığında, eyleme bağlı olarak gerçek ya da doğal sürenin çeşitli dil bilgisel bölümlerini belirten ulam ve bu ulama bağlı olarak ortaya çıkan alt ulamlardan her biri “zaman” olarak adlandırılır. Zaman ulamının temel özelliği, tümcede belirtilen oluş anını konuşucunun söyleme, sözceleme anına bağlamasıdır (Vardar, 2002, s. 228).

Zaman, hakkında konuşulan durumun zamansal konumunu bundan önceki; o andaki ya da sonraki belirli bir noktayı ifade eder (Uzun, 2004, s. 152).

Uzun’a (2004) göre zaman da tıpkı görünüş gibi, başka kategorilerle iç içe sunulmaktadır. Bu açıdan, zamanın görünüş ile ortak belirleyiciler aracılığıyla sunulduğu diller bulunduğu gibi zaman, kip ile de yakın etkileşim içindedir. Dillerde zaman ayrımları daha çok bildirme kipi altında gerçekleşir ama zamanın belirginleşmesinin dillerde çok daha özel koşulları olabilir.

Banguoğlu (2011) zamanı, bir oluşun veya kılışın içinde geçtiği zaman parçası olarak nitelendirirken Korkmaz (1992) zamanı, çekimli fiilin karşıladığı kılış veya oluşun içinde geçtiği zaman dilimi olarak nitelendirir. Gencan (2007) ise daha farklı bir ifadeyle zamanı, “başlangıcı, sonu olmayan; başlangıç ve son düşünülemeyen soyut bir süre kavramı, bir akış” olarak açıklar.

Geçmiş zaman Üstünova’ya (2005) göre, başlangıçtan, sözün söylendiği ana kadar olan bölümdür. Gelecek zaman ise, sözün söylendiği zamandan ileriye sonsuza doğru giden zaman olup bitmemişlik, yaşanmamışlık anlatarak, gelecekte planlanan, tasarlanan niyetleri gösterdiğini belirtmektedir. Şimdiki zaman, içinde bulunulan anı göstermektedir diye tanımlamaktadır. Geçmiş ile gelecek arasında köprü kuran şimdiki zaman, geçmişte başlayıp gelecekte devam edecek hareketleri anlatmada kullanılır ve süreklilik ifade eder.

Benzer’e (2008) göre zaman kavramı, felsefenin uzun yıllar boyu çalışma konusu olmuştur. Birey, zamanı tam olarak anlama ve yorumlama çabasını sürdürmektedir. Felsefenin çalışma alanında olan bu konu zamanla dilbiliminin çalışma alanına girmiştir. Dilbiliminde de zaman konusu ikiye ayrılmıştır:

- Birincisi yaşanan gerçek zaman (time) olup başlangıcı ve sonu belirsizdir, herhangi bir ayrıma ya da sınırlamaya bağlı değildir.
- İkincisi ise fiil zamanı (tense) olarak adlandırılan; gerçek zamanın insan zihninde oluşumunun dile yansması sonucu ortaya çıkan dil bilgisel zamandır.

Buna göre “zaman” kavramı dil bilgisinde cümlelerin anlamını belirleyen temel öğelerden biridir. Fiiller belirli zaman dilimlerinde gerçekleşir ve bu zaman dilimlerinin doğru bir şekilde ifade edilmesi, iletişimin net ve anlaşılır olmasını sağlamakta önemli bir anahtardır. Türkçede zaman kavramı, fiil çekimleri aracılığıyla ifade edilir. Yukarıda da belirtildiği gibi zaman, gerçek zaman ve fiil zamanı olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmakta “time” gerçek zamanı ifade ederken “tense” gerçek zamanın bireyin zihninde oluşumunu dile yansıtma süreci olarak açıklanmaktadır.

2.8.2.1.2. Görünüş/ Görünüm

Görünüş, fiil zamanı gibi cümle içindeki çeşitli yönlendiriciler ile ilişkili değildir; daha çok fiil tarafından tanımlanan durumun zamana ait iç düzenlenmesini gösterir. Genellikle sınırlanmış bir bütün olarak görünen durumu göstererek bitmişliği ve durumun zamana ait sınırlılıkları içinde de bitmemişliği verir (Schmiedtova, 2004, s. 25).

Comrie’ye (1976) göre görünüş, bir durumun seçilmiş iç zamanı bağlamında farklı açılardan gözlemlenmesidir.

Görünüş kavramı bir eylemin geçmiş zamanı gösterirken, eylemin bittiği veya bitmediği şeklinde ortaya çıkan iki durumu ele almaktadır. Bu kavram zamanla iş, oluş veya durumun zaman ile etkileşimini aktarma, olarak tanımlanmaktadır. Görünüş, zamanla iç içe olan ama zamanı değil, zamana bağlı olarak eylemin anlattığı iş, oluş veya durumun zaman ile etkileşimini aktarır. Görünüş, bitmiş ile bitmemiş eylemler arasındaki durumu göstermektedir (Uzun, 2004, s. 143-147).

Zaman ulamından ayrılan görünüş eylemin bitmişliği, bitmemişliği, başlangıcı, gelişimi, sonucu, yinelenişi vb. bakımdan ele alındığını vurgular (Vardar, 2002, s. 105).

Görünüş kavramı, genellikle zaman kavramı ile karıştırılan zaman kavramına benzeyen ama ondan daha öznel bir kavramdır. Başka bir deyişle dilsel zaman, biri konuşma diğeri de olay olmak üzere iki zaman noktası arasındaki ilişkiyi ifade ederken, görünüş, konuşma zamanı ile ilişkisi ne olursa olsun fiilin betimlediği olayın zamansal düzenine işaret eder (Akşehirli, 2010, s. 22).

Lyons (1977) görünüş kavramının dünya dillerinde dil bilgisel zamandan daha yaygın olduğunu savunur ve dil bilgisel zaman ile görünüş arasındaki temel farkın dil bilgisel zamanın gösterimsel, görünüşün ise gösterimsel olmaması olarak açıklar.

Akcan (2005)’ın görüşleri de Lyons ile aynı doğrultudadır. Ona göre görünüş ile zaman birbirine yakın kavramlardır ancak görünüş zamandan daha ön sırada bir belirleyicidir ve yalnızca eylemler ile ilgili değil aynı zamanda cümle içi yönlendiricilerle de ilgilidir.

Ortaköyoğlu (2015) zaman ve görünüşü, durumların, olayların zamansal yapısı hakkında bilgi veren, birbirlerini tamamlayıcı işlev gören kavramlar olarak açıklar. Ona göre dil(bilgi)sel zaman, dış bakış açısı olarak (yansız), olayı zamana yerleştirmesi bakımından göstericidir. Görünüş ise, içsel bir bakış açısı olarak (yanlı), olayın içyapısı, olayın konuşucu tarafından algılandığı şekliyle durumun niteliği ve çerçevesi hakkında bilgi sağlar. Dil bilgisel görünüş, olayın dil bilgisel zamanının, gerçek zamanda işaretlediği konuma, o olayın yerleşme şeklini gösterir. Dil bilgisel görünüş, dil bilgisel birimler ile bir eylemin farklı bakış açılarını yansıttığı için bakış açısı görünüşü olarak da adlandırılır (Smith, 1991).

Alanyazında yer alan bu farklı görüşler incelendiğinde görünüş için en genel haliyle bir fiilin belirttiği eylemin iç yapısını ve nasıl gerçekleştiğini ifade eden dil bilimsel bir terimdir denilebilir. Görünüş, eylemin sürecini, başlangıç ve bitiş durumlarını ortaya koyar. Görünüş ve zaman kavramları birlikte çalışarak, eylemin hem zamanını hem de sürecini belirtir. Bu durum, dillerde bulunan eylemlerin karmaşıklığını ve çeşitliliğini ifade etmeye yardımcı olur.

2.8.2.1.3. Kip

Kipler, cümlelerin anlamını belirleyerek fiillerin ne zaman gerçekleştiğini nasıl bir anlam ifade ettiğini açıklar. Dilin doğru ve etkin kullanımı için kiplerin öğrenilmesi ve doğru bir şekilde kullanılması önemlidir. Alanyazında kiplerle ilgili farklı tanımlar yer almaktadır. O tanımlamalardan bazıları aşağıda verilmektedir;

Gencan (2007) için eylemler yani fiiller, zaman ve anlam özelliklerine göre türlü eklerle değişik biçimlere girer. Bu biçimlerin her birine kip denir. Eker (2011)'e göre kip, eylemlerin zaman, kişi ve anlam özelliklerine göre eklerle biçimlenen dil bilgisi kategorisidir. Ediskun'a (2004) göre kip, fiil kök ya da gövdelerinin zaman ve biçimlerine göre türlü morfemlerle, yani eklerle girdikleri kalıplara denir.

Banguoğlu (2011) kipi oluşumunu "zaman eki ile uzatılmış bir fiilin tekli ve çoklu kişi ekleri almasıyla bir kip(temps) meydana gelir" şeklinde açıklar.

Kubatov'a (2001) göre kipler fiillerde bildirilen iş ve hareketin gerçekleşmesine olan ilgisini ve söyleyen kişinin söylenen düşünceyle olan ilgisini yani onu istediğini, dilediğini, emrettiğini bildirir.

Kiplerin işlevleri; herhangi bir olay, iş ya da durumla ilgili bildirme, betimleme-bilgilendirme ve bu olay, iş ya da durumlarla ilgili fikir belirtme, çıkarım yapma, varsayım, öneride bulunmadır (Kaya, 2004, s. 90).

Kocaman (1983) kip kavramının dildeki iç ve dış etmenleri yani konuşmacı ya da dinleyicinin dil olayı karşısındaki tavrının, sözcenin kullanıldığı bağlamı en iyi gösteren etmenlerden biri olduğunu savunmaktadır.

Vardar (2002)'a göre kiplik, eylemin belirttiği oluş karşısında konuşucunun tutumunu yani konuşucunun salt bildirmeyle mi yetindiğini, yoksa bir yorumda mı bulunduğunu, istek, dilek, koşul, gereklik, buyrum mu anlattığını gösteren eylem biçimlerinin özelliğidir.

Kip, kök veya gövde durumundaki fiilin bildirdiği hareketin, oluş ve kılışın, konuşan, dinleyen veya kendisinden söz edilen açısından ne biçimde, ne tarzda yansıtıldığını gösteren bir dil bilgisi kalıbı, bir anlatım biçimidir. Bu kalıp içinde, bu anlatım biçiminde kiplin dildeki kullanılış biçimleriyle ilgili olarak bir ruh durumunun varlığı da söz konusudur. Yani kip, aynı zamanda bir oluş ve kılışın nasıl bir ruh durumu ile ilgili olduğunu da belirtir. Türkçede fiiller şekil, zaman ve şahsa bağlı bir yargıya dönüşebilmek için belirli anlatım kalıplarına girerler. İşte bu anlatım kalıplarına kip, bu kavramı karşılayan eklere de kip ekleri denir (Korkmaz, 2019).

Bilgegil (1984) kip için; bir zamana has eylem, muayyen bir şekil içinde ifade edilir, işte o şekil, fiilin kipini teşkil eder. Her kiplin kendine has bir eki vardır, bu ek, şahıstan şahısa değişmez. Bütün fiil kiplerinin anlamlarının özelliğine göre iki kümede toplamak mümkündür: Haber kipleri (siga-i ihbariyye = mode indicatif), dilek kipleri (siga-i inşa'iyye = mode subjontifs)" demiştir.

Mood olarak da adlandırılan mode [kip], dil bilgisinde, konuşmacının bir olayın varoluşsal karakterine bakışını yansıtan bir kategoridir. Bu karakter, örneğin, gerçek veya gerçek dışı, kesinlik veya olasılık, istenen veya emredilendir. Kipler genellikle özel fiil formları veya çekimlerle gösterilir, ancak bazen tek bir kelime veya bir cümle ile ifade edilebilir. Diller, dil bilgisel olarak üç kipi sıklıkla ayırt eder: Bildirme, emir ve istek (Encyclopaedia Britannica, 2018).

Eker (2011) de benzer bir görüşü savunarak için kipi, eylemlerin zaman, kişi ve anlam özelliklerine göre eklerle biçimlenen dil bilgisi kategorisi olarak açıklar. Ona göre, Türkçede kipler esas olarak ikiye ayrılır: Haber (bildirme) kipleri ve tasarlama (istek) kipleri. Haber kipleri geniş zaman, şimdiki zaman, görülen(belirli) geçmiş zaman, duyulan (belirsiz) geçmiş zaman ve gelecek zaman; tasarlama kipleri dilek/ şart, istek, gereklilik ve emir kiplerinden oluşur.

Bu konuda çalışması olan Alkayış (2012), kipleri şu şekilde sınıflamıştır:

Ana Kipler:

1) Bildirme Kipleri, Haber Kipleri, Asıl Zamanlar, Devinim: Bu kavramlar, Türkçede kullanılan beş ana zamanı (geçmiş zamanlar; geniş, şimdiki, gelecek zaman) karşılayan terimlerdir.

2) Tasarlama Kipleri, Tasarı Kipleri, Dilek Kipleri, Uyarı Kipleri, İsteme Kipleri: Bu kavramlar, Türkçedeki beş ana zamanın dışında kalan “gereklilik, emir, istek, şart” kiplerini karşılayan terimlerdir.

Alt Kipler:

- Geniş zaman: Geniş zaman kipi, tek bir terim ile karşılanmaktadır.
- Şimdiki zaman: Şimdiki zaman kipi, tek bir terim ile karşılanmaktadır.
- Gelecek zaman: Gelecek zaman kipi, tek bir terim ile karşılanmaktadır.
- Görülen geçmiş zaman, geçmiş zaman, belirli geçmiş zaman, kesin geçmiş zaman,
- Dİ’li geçmiş zaman: Görülen geçmiş zaman kipi, beş ayrı terim ile karşılanmaktadır.
- Öğrenilen geçmiş zaman, geçmiş zaman, dolaylı geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, sanılı geçmiş zaman, MİŞ’li geçmiş zaman: Öğrenilen geçmiş zaman kipi, yedi ayrı terim ile karşılanmaktadır.
- Şart kipi, koşul kipi, dilek-şart kipi, dilek-koşul kipi: İş bir şarta bağlayan bu kip, dört ayrı terim ile karşılanmaktadır.
- İstek kipi: İstek bildiren bu kip, tek bir terim ile karşılanmaktadır.
- Gereklik kipi, gereklilik kipi: İşin gerekliliğini anlatan bu kip, iki ayrı terim ile karşılanmaktadır.

Kip ve zaman kavramı geçmişten günümüze dil bilgisi başlığı altında tartışılan kavramların başında gelir. Bu konuya ışık tutabilmek ve akıldaki soru işaretlerini gidermek adına alanyazın taranmış ve birçok farklı araştırmacıdan birçok farklı görüş incelenmiştir. Bu görüşler aşağıdaki gibidir;

Kip kavramı, zaman ile görünüşten konuşucunun önermeye kattığı tutumu sunan kategori olmakla ayrılmaktadır (Uzun, 2004, s. 150).

Çekimli bir fiilde hem şekil hem de zaman ifadesi yer almıştır. Fiilde hareketin biçimi kip terimi ile karşılanır. Çekimli fiillerin hepsinde şeklin ifadesi olan birer kip vardır. Çekimli fiiller kip dışında bir de zaman kavramı ve ifadesine sahiptirler. Ancak, fiildeki zaman ifadesi bir kısım fiil çekimlerinde kipin içine girmiştir. Böylece çekimli fiillerin bir kısmında kipin içinde hem şekil hem de zaman ifadesi yer almış bulunmaktadır (Korkmaz, 2019).

Kip kavramı yüklemcil ögelere getirilen eklerle sağlandığı ve zaman ekleri ile birleşmeden kendi varlıklarını ortaya koyamadıkları için, çekimli bir fiilin bir yargı kalıbı içinde mi yoksa bir niyet, bir tasarlama kalıbı içinde mi olduğunu, ancak zaman ve tasarlama ekleri ile belli edildiğinden, bu noktada zaman kavramı ve kip kavramı iç içe girmiş bulunmaktadır (Korkmaz, 2019).

Ortak bir zaman aktarmalarına karşın bildirme kipi eklerinin zaman aktarmak adına bir ortak yönleri bulunur. Geleneksel dilbilgisi bu yönü birleşik zaman adı altında ele alır. Ekler sürme, bitme gibi görünüşsel; tahmin, olasılık, rivayet gibi kipsel özellikler aktarmaktadırlar. Zamanla olan bağlantıları aktardıkları kavramların doğasında bulunmaktadır (Uzun,2004, s. 163).

Korkmaz'a (2019) göre kip, şekil ve zaman kavramları temelde birbirinden farklı şeylerdir fakat kipler, zaman ekleri ile birleşmeden kendi varlıklarını ortaya koyamazlar. Çekimli bir fiilin bir yargı kalıbı içinde mi yoksa bir niyet, bir tasarlama kalıbı içinde mi olduğunu, yalnızca zaman ve tasarlama ekleri belli ettiğinden zaman kavramı ve kip kavramı iç içe girmiş bulunmaktadır.

Yukarıdaki söylemler ışığında denilebilir ki kip ve zaman kavramı, dilde fiillerin ve cümlelerin yüklemelerini anlamlandırmak için kullanılan iki önemli dil bilgisi kavramdır. Aralarındaki farkı anlamak, cümlelerin doğru ve etkili bir şekilde yapılandırılmasına yardımcı olur. Kip, fiilin anlamını, durumunu ve eylemin niteliğini belirlerken, zaman fiilin gerçekleştiği dönemi belirtir. Yani kip ve zaman kavramları birlikte kullanılarak cümleleri anlam açısından zenginleştirir ve iletişimin daha etkili olmasını sağlar.

2.8.2.1.3.1 Bildirme/Haber Kipleri

Bildirme kipleri, bir fiilin belirli bir zaman diliminde gerçekleştirilmiş olmasını ifade eden dil bilgisel kiplerdir. Bu kipler, eylemin ne zaman ve nasıl yapıldığını bildirirler. Haber kipleri, şimdiki zaman, öğrenilen/belirli geçmiş zaman, duyulan/belirsiz geçmiş zaman, gelecek zaman ve geniş zaman olmak üzere beş ana başlık halinde incelenir.

Korkmaz'a (2019) göre bildirme kipleri, fiilin gösterdiği işin olup bittiğini, olmakta bulunduğunu veya olacağını haber veren kiplerdir. Bunlar görülen ve duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman ve gelecek zaman kipleridir

Bildirme kiplerinin ekleri hem şekil hem de zaman ifade ederler. Hatta bu kiplerde zaman ifadesi şekil ifadesinden daha belirgin olduğu için bu kipler, geçmiş zaman kipi, gelecek zaman kipi gibi zaman adlarıyla da kullanılırlar (Türkyılmaz, 1999, s. 8).

Ergin (2020), fiillerin zaman bildiren bütün çekimlerinin şekil bakımından bildirme kipleri içinde toplandığını ifade eder.

Buna göre Türkçe' de bildirme kipleri, bir eylemin veya olayın gerçekleştiği zamanı ve durumu bildirmek amacıyla kullanılan yapılardır. Şimdiki zaman, bilinen/belirli geçmiş zaman, duyulan/belirsiz geçmiş zaman, gelecek zaman ve geniş zaman olmak üzere beşe ayrılmaktadırlar.

a) Şimdiki Zaman Kipi

Şimdiki zaman kipi, fiilin söylendiği vaktin aynı anda olduğunu ya da olmaya başladığını bildirir. Şimdiki zaman, eylemin konuşma anında gerçekleştiğini ifade eder. Korkmaz(1992) şimdiki zaman kipini; fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını ve sürmekte olduğunu gösteren kip olarak tanımlamaktadır.

Ergin 'e (2020) göre “-yor” şimdiki zaman eki yorı- <<yürümek>> fiilinin yorı-r geniş zaman şeklinden çıkmıştır. Batı Türkçesinin başında yorı- fiilini, geniş zamanı ile bağlandığı asıl fiilin şimdiki zamanını ifade eden bir yardımcı fiil olarak görüyoruz: gelü yorur, geli yorır <<geliyor>>, gide yorır <<gidiyor>> misallerinde olduğu gibi. İşte Anadolu Türkçesinde hep birleşik fiil çerçevesi içinde kullanılan bu yorır Osmanlıcada haploloji yolu ile ekleşmiş ve böylece -yor eki ortaya çıkmıştır. -yor ekinin bugün vokal uyumu dışında kalmasının ve ek olduğu halde o vokalini taşımasının sebebi de bir kelime kökünden kalmış bulunmasıdır. Azeri sahasındaki ağızlarda ekin darlaştırıldığı ve vokal uyumuna bağlandığı görülür.

Karaağaç'a (2012) göre -(İ)yor şimdiki zaman ekini almış olan eylemler yalnız şu anda yapılma anlamı taşımazlar, söylendikleri bağlam kapsamında anlam yükü değişebilir. Dil kullanımının şimdiki zamanda yapılıyor olması ve şimdiki zaman çekimindeki eylemin başlamış (geçmiş zaman), gerçek (şimdiki zaman) ve sürüyor (gelecek zaman) olması bu zamanı, kolayca, geçmiş ve gelecek zamanda bildirir duruma, yani geniş zaman bildirir duruma getirir.

Türkiye Türkçesinde -(İ)yor eki dışında şimdiki zamanı karşılayan iki ek daha vardır. Bu ekler “-mEktE, mEdE”ekleridir. Fakat -(İ)yor ekinin kullanımı diğerlerine göre daha fazladır (Benzer, 2012, s. 25).Şimdiki zaman -mAktA / -mAdA ekleriyle ifade edildiğinde, anlatılan olay geçmişte herhangi bir zaman diliminde başlamıştır ve hâlâ devam etmektedir (Dolunay, 2012).

Korkmaz'a (2019) göre -(İ)yor ve -mAktA /-mAdA ekleri arasındaki fark “-(İ)yor ekinin zaman çerçevesinin -mAdA ve -mAktA eklerinin zaman çerçevesinden daha geniş olmasıdır.

Nurettin Koç (1998) ise –makta /-mekte eklerinin şimdiki zaman ya da sürekli şimdiki zaman ifade etmediklerini ve bu eklerle kullanılan cümlelerde süreklilik kavramını veren şeyin, “bulunma hal eki” olan –da (-de, -ta, -te) ile bunu takip eden “geniş zaman eki” olduğunu ifade eder.

b) Geçmiş Zaman Kipi

Türkçede geçmiş zaman, duyulan geçmiş ve görülen geçmiş olmak üzere iki farklı şekilde ifade edilir.

Demir (2012), Türkçe’de geçmiş zamanın –DI ve –mXş ekleri ile sağlandığını söyler. Bu iki ek arasındaki fark ise birincisinde bilginin edinilme yolu hakkında bir bilgi verilmezken, ikincisinde dolaylılık anlamının bulunmasıdır.

- **Görülen/Bilinen/Belirli Geçmiş Zaman Kipi**

Fiilin söylendiği vakitten önce yapılp bittiğini, günümüz veya gelecekle herhangi bir ilişkisi bulunmadığını bildirir. Sözü söyleyen kişi, fiilin yapıldığına tanık olan kişidir. Bu zaman kipi, fiilin kök ya da gövdelerine “-dı,-di,-du,-dü,-tı,-ti,-tu,-tü” ekleri getirilerek çekimlenir.

Karaağaç’a (2013) göre bilinen geçmiş zaman, görülen ve bilinen bir zamanı bildirir. Görülen geçmiş zaman, kesin bir zaman olması yanında, gerçekleşen olma ve yapmanın dil kullanıcısı tarafından görülüp bilindiğini de bildirir. Kısacası, görülen geçmiş zaman, kesin olarak gerçekleşmiş bir zamanı ve dil kullanıcısının bilgisi dâhilinde gerçekleşmiş bir eylemi bildirir. Görülen geçmiş zaman kipi, özel kullanımları dışında, genel olarak fiildeki oluş ve kılışın söylendiği andan yani içinde bulunulan zamandan daha önceki bir zamanda bitmiş, tamamlanmış olduğunu gösteren bir zaman kesimini içine alır. Bu zaman kesimindeki oluş ve kılışın bitmişliğine, konuşan ya tanık olmuştur; bitmişlik onun gözleri önünde gerçekleşmiştir. Yahut da bu bitmişlik konuşanın kesin bilgi ve kanısına dayanmaktadır. Bu bakımdan konuşan tarafından görülmemiş olsa da gerçekleştiği görülmüş kadar kesin olarak bilinen ve kaynaklarda tarihe geçmiş bulunan belgeler bu kiple karşılanır (Korkmaz,1992).

- **Öğrenilen / Duyulan/Belirsiz Geçmiş Zaman Kipi**

Fiilin söylendiği vakitten önce yapılp bittiğini, günümüz veya gelecekle herhangi bir ilişkisi bulunmadığını bildirir. Sözü söyleyen kişi, fiilin yapıldığına tanık olan kişi değildir; sözü söyleyen kişi fiilin yapıldığını bir başkasından duymuştur. Bu zaman kipi, fiilin kök ya da gövdelerine “-mış,-miş,-muş,-mü” ekleri getirilerek çekimlenir.

Duyulan geçmiş zaman kipini, fiilin karşıladığı oluş ve kılışın içinde bulunulan zamandan daha önce gerçekleştiğini; ancak, konuşanın bunu görmediğini, bilmediğini, başkasından duyup öğrendiğini veya farkında olmadan işlediğini ve sonradan fark ettiğini ya da gördüğünü bildiren bir şekil ve zaman kalıbı olarak ifade eden Korkmaz (1992), görülen geçmiş zaman ile duyulan geçmiş zaman arasındaki en önemli farkın, gerçekleşen olayı görüp-görmeme, bilip-bilmeme ve duyuma dayanma noktasında toplandığını dile getirir.

Öğrenilen geçmiş zamanın en yaygın kullanımlarından birini, gerçekleştiği kesin olarak bilinen bir durumu dile getirmek olarak ifade eden Karaağaç (2013); öğrenilen geçmiş zamanı, ana zamanlardan biri olarak, birleşik çekimleri bol olan bir zaman olarak nitelendirir. -Dır geniş zamanda bildirme ekiyle de pekiştirilir ve görülen geçmiş zamanmış gibi anlam kazanır.

c) Gelecek Zaman Kipi

Gelecek zaman bir fiilin daha sonra/ileride gerçekleşeceğini ifade eder. Fiilin kök ya da gövdelerine “-ecek, acak,” eki getirilerek çekimlenir.

Gelecek zaman eki -acak(-ecek) birinci tekil ve birinci çoğul kişilerde -acağ, eceğ biçimine girer. Çünkü iki ünlü arasında k sesi ğ olur (Hengirmen, 2007, s. 219).

Gelecek zaman Karaağaç’a (2012) göre, dil kullanıcısının dili kullandığı anda başlayan ve süren bir zamanı bildirir. Henüz gerçekleşmemiş; ancak, şu andan itibaren kesinlikle gerçekleşecek bir yapma veya olmayı bildirir.

Ergin’e (2020) göre geniş zaman eklerinin bildirdiği gelecek zaman ihtimalî bir gelecek zaman, şimdiki zaman ekinin bildirdiği gelecek zaman çok yakın, daha doğrusu şimdiki zamanla birleşmiş bir gelecek zamandır. Asıl gelecek zaman eklerinin bildirdiği gelecek zaman ise niyetli, istekli, belirli gelecek zamandır. Bu gerçek gelecek zamanda ihtimal değil, kesinlik vardır. Hareketin olabileceğini değil, olacağını bildirir.

Gelecek zamanın ve dolayısıyla gelecekte gerçekleşecek olma ve yapmanın, beklenen beklenmeyen, istenen istenmeyen oluşu ise, cümleye yerleştirilen eylem niteleyici başka sözlerle gerçekleştirildiğini söyleyen Karaağaç (2013), gelecek zaman çekiminin, istek, beklenti, gereklilik, vb. bildiren ve zaman yanında şekil de bildiren bir çekim haline geldiğini dile getirir.

Korkmaz’a (1992) göre “-AcAk” ekiyle karşılanan gelecek zaman kipi, henüz gerçekleşmemiş bulunan; ancak fiilin gösterdiği oluş ve kılışın gelecekteki bir zaman kesiminde mutlaka gerçekleşeceğini bildiren bir kiptir. Yapılacak iş niyet hâlinde olsa bile,

gerçekleşmesinde kesinlik bulunduğu için bu ekle kurulan gelecek zaman kipinde bir kesinlik vardır. Bu görev ekin aslî görevidir.

d) Geniş Zaman Kipi

Geniş zaman kipi, fiilin süreklilik bildirdiği ve her zaman geçerli olan olayları belirttiği zamanı ifade eder. Geniş zaman geçmiş, şu anı ve geleceği içinde barındıran muğlak bir zamandır. Yani fiilin geçmişte yapıldığını, şimdi yapılıyor olduğunu ve gelecekte de yapılacağını belirtir.

Karaağaç (2013) da bu görüşe benzer bir görüştedir: Geniş zaman geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanları içine alan belirsiz bir zamandır. Dil kullanımı, şimdiki zamanda yapılmakta, geçmiş ve gelecek konu edilmektedir. Şimdiki zamanda gerçekleşen dil kullanımını geçmiş ve geleceğe yayan, geniş zamandır. Geniş zamanı, en çok da şimdiki zamanın yanına koyan gerçek budur ve birçok dilde, geniş zaman ile şimdiki zaman sıkı bir ilişki içinde bulunur.

Türkçe’de geniş zaman başlığı altında “-r / -Ar” ekleri incelendiği görülmektedir. Geniş zamanın olumsuz biçimi fiil köküne ya da gövdesine “-mez -maz” eki getirilerek yapılır. Benzer’e (2012) göre geniş zaman ekleri geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu ekler geçmiş, şimdiki ve gelecek zamana gönderimde bulunabildiği gibi, alışkanlık, rica, dilek veya istek, nitelik, aralıklarla tekrarlanan hareket, süreklilik, gereklilik, yeterlilik, fonksiyonlarında da kullanılabilir. Ayrıca “zaman üstü” özelliğine sahip olması sebebiyle, tabiat olayları, vecizeler, atasözleri, genel hükümler, her zaman geçerli olan hakikatler ve kanunlar da geniş zamanla ifade edilmektedir.

2.8.3. Cümle Bilgisi

Cümle en genel tanımıyla, anlamlı bir ifadeyi oluşturmak için bir araya getirilmiş sözcük veya sözcük gruplarından oluşan dil birimidir.

İşcan’a (2007) göre dilde sözcüklerin, sözcük gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbiriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen dil bilgisi dalına cümle bilgisi adı verilir. Dil bilgisi kurallarına uygunluk, iyi ve doğru cümlenin temeli demektir. Bir cümlede sözcükler tam ve yerli yerinde değilse, öge eksikliği ya da ögeler arası uyumsuzluk varsa, o cümle dil bilgisi kurallarına uygun değil, demektir. Cümle çözümlemelerinde tümevarım yöntemi uygulanmalıdır. Cümle çözümlemesi bittikten sonra sözcük çözümlemesine geçilmelidir. Çünkü cümlenin kuruluşu ortaya çıktıktan sonra sözcüğün türünü belirlemek kolaylaşır. Cümle çözümlemelerinde ögelerin isminden çok işlevleri ve kullanım alanlarını öğrencilere kavratmak önemlidir. Cümle çözümlemelerinden

maksat, genelde kurucuları; yüklemi, öznesi, nesnesi, tümleci açıkça belli cümlelerde, o kurucuların altına yüklem, özne, nesne, tümleç yazmak değildir. Önemli olan yüklem- özne, yüklem- nesne, yüklem- tümleç ilişkilerini kavrayarak, bu öğeler arasındaki söz alışverişini görmek, sonra da isimlendirmektir. Önemli olan, öğrencinin doğru, düzgün ilişkiler kadar anlatım bozukluğu olan cümlelerdeki kusurlu ilişkileri de fark ederek, kendi yazılarında o yanlışlara düşmemesidir. Yüklem olan sözcük ya da sözcük grubuna yüksek sesle “kim, ne”; “kimi, neyi” vb. sorularını sorarak, doğru cevabı vermek kadar, anlatım bozukluğu sebebiyle cevap verilemeyen öge yanlışını görebilmek de gerekir

Bu bilgilerden yola çıkılarak denilebilir ki cümle bilgisi, cümlelerin yapısını, türlerini ve işlevlerini inceleyen dilin yapısının ve işleyişinin anlaşılmasına yardımcı olan dil bilgisi dalıdır. Cümle kurma, dil öğrenimi ve iletişim becerileri açısından önemli bir beceridir. Cümlelerin doğru ve etkili bir şekilde kurulması; okuma ve anlama becerilerinin iyileşmesini, düşünme becerilerinin ve yaratıcılığın artırılmasını, dil bilgisinin gelişmesini, iletişimin net ve anlaşılır olmasını, sosyal ilişkilerin güçlenmesini sağlar.

2.9. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DERS KİTAPLARININ İŞLEVİ

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ders kitapları, öğrenme sürecinin yapılandırılması ve öğrencilerin dilimizi etkin bir şekilde öğrenmeleri bakımından önemli bir rol oynamaktadır.

Ders kitabı, çeşitli disiplinler ile ilgili bilgi ve konuları öğrenmek/öğretmek amacı ile hazırlanan, kolaydan zora doğru devam eden programlı ve sistemli metinler ile oluşturulan kitaplardır. Öğrenim süresinde öğrencinin kullandığı en önemli ders kaynağı ders kitabıdır (Arı, 2014, s. 44).

Yani öğretmenler, yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitaplarından faydalanarak öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun öğretim stratejileri geliştirebilir ve ders planlarını oluşturabilirler.

Eğitim öğretim sürecinde temel materyallerden olan ders kitabı yabancı dil eğitiminde de önemli bir yere sahiptir. Türkçe eğitimi öğrenci kazanımları açısından bakıldığında öncelikle okurken dinleyenlerin anlayıp kavranmasının ardından izleyerek de düşünenlerin söz ve yazı ile anlatmasıdır (Cemiloğlu, 2015, s. 27).

Yabancı dil olarak Türkçe eğitiminde en çok kullanılan ders malzemesi ders kitaplarıdır. Bunun nedeni olarak; öğrencilerin istenilen dil becerilerini edinmelerinde ders kitaplarının kolay ulaşılabilir olması, tüm öğrenciler tarafından kitapların yaygın bir şekilde

kullanılması ve kitapların tema ve konulara uygun metinlerden oluşması, öğrenci seviyesine uygunluğu, görsel özelliği gösterilebilir (Göçer, 2007, s. 32).

Ders kitapları seçilirken öğrencilerin ilgisi, var olan dil yeterliliği, yaşı, öğrenme biçimi gibi öğelere dikkat edilmelidir. Ders kitapları, içerisinde dil bilgisi yapılarını, metinleri, dilin sözcüklüğü öğelerinden olan deyimleri, atasözlerini ve hedef dile ait kültürel yapıları barındıran en önemli ve zengin bir öğretim kaynağıdır (Karahana, 2015, s. 30).

Hengirmen'e göre yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılabilecek ders kitaplarının özellikleri şunlar olmalıdır:

- Kitaplardaki (etkinlikler) konular, günlük yaşantıda iletişim yönünden en çok ihtiyaç duyulan konulara göre sıralanması gerekir.
- Kitaptaki konular öğrencinin konuşma, dinlediğini anlama, okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalı, dikte ve dil bilgisine de bu becerilerin gelişmesine yardımcı olmak üzere düzenlenmelidir.
- Kitaplarda işlenen konuların öğrenilmesini kolaylaştırmak ve öğretimi zevkli bir duruma getirebilmek için resim, karikatür ve fotoğraflara yer verilmelidir.
- Yabancı dil öğretimi konusunda yazılmış kitaplara ek olarak anahtar kitaplar, dil bilgisi ve dil bilgisi alıştırmaları kitapları, sözlükler, deyimler sözlüğü, atasözleri sözlüğü gibi yardımcı kitaplar hazırlanmalıdır (Hengirmen,1993, s. 64).

Bu açıklamalara bakılarak denilebilir ki yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ders kitapları bu süreçte hem öğretmenler hem de öğrenciler için önemli bir kaynak ve rehber niteliğindedir. Bu nedenle, iyi tasarlanmış ders kitapları, dil öğretimi sürecinin vazgeçilmez bir parçası olmaktadır.

2.10. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu kısımda; yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil bilgisi konusunda yapılan tez çalışmalarına ait literatür taranmıştır. İlgili literatür aşağıda listelenmiş, gerek konu gerek yöntemsel bağlamda yakınlığı bulunan 16 tez çalışması hakkında bilgiler verilmiştir.

- Özel (2010) Yabancılar Türkçe Öğreten Resmî Kurumlarda Dil Bilgisi Öğretimi(Yüksek Lisans Tezi)
- Pirinç (2010) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortaçların İncelenmesi Ve Öğretimi -Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Dersi Kitabı Orta 2 Örneğinde-(Yüksek Lisans Tezi)
- Kasapoğlu (2012) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenler İçin Ulaçların (Zarf-Fiillerin) Öğretimine Yönelik Materyal Geliştirme (Yüksek Lisans Tezi)
- Korkmaz (2014) Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Birleşik Zamanlı Fiillerin Öğretimi Ve Öğretimine Yönelik Etkinlik Oluşturma (Yüksek Lisans Tezi)
- Yıldırım (2014) Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Temel Seviyedeki Öğrencilerin Yazılı Metinlerindeki Dil bilgisel Zaman Yapılarının Görünümleri (Yüksek Lisans Tezi)
- Koşcu Deniz (2017) Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Fiilimsilerin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)
- Kayasandık (2018) Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Öğretim Yöntemlerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)
- Koçak (2019) Yabancılar Türkçe Öğretimi Kitap Setlerinde Dil Bilgisi Öğretimi (Yüksek Lisans Tezi)
- Yılmaz (2019) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Yazılı Anlatımları Ve Bunlarda Sıfat-Fiil Kullanımları Üzerine Bir İnceleme (Yüksek Lisans Tezi)
- Hâkim (2019) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türkçe-Urduca Karşılaştırmalı Zaman Yapıları (Yüksek Lisans Tezi)
- Çevik(2020) Yabancılar Türkçe Öğretiminde Bağlaçların Kullanımı Ve Karşılaşılan Problemler (Yüksek Lisans Tezi)
- Akgül(2021) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki İsim - Fiillerin Öğretimi Konusunun İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)
- İşler(2021) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Yer Alan Fiillerin Kullanım Sıklığının Belirlenmesi (Yüksek Lisans Tezi)
- Atay(2022) Yabancı Dil Olarak Türkçe Dil Bilgisi Ders Planı Önerisi (Yüksek Lisans Tezi)

- Duran(2023) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Zarf Öğretimi (Yüksek Lisans Tezi)

1. Özel(2010) Yabancılar Türkçe Öğreten Resmî Kurumlarda Dil Bilgisi Öğretimi(Yüksek Lisans Tezi):

Bu çalışmada, Türkçenin yabancılar öğretimi alanında çalışmalar yapan resmî kurumların bir gün ortak bir çatı altında bir araya geldiklerinde hazırlayacakları programlarda, projelerde ve bunları temel alarak yazılacak ders kitaplarında, dil bilgisi öğretimi konusunda üzerinde durulması gereken noktalara dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda, ders kitaplarında dil bilgisi konu sıralaması, öğretimi, dil bilgisine verilen yer ve önem, dil bilgisel terminoloji gibi konularda ortaklık bulunmamaktadır. Ders kitapları farklı yaklaşımlarla hazırlandığı için yöntem birliği de oluşturulamamıştır.

2. Pirinç(2010) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortaçların İncelenmesi Ve Öğretimi -Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Dersi Kitabı Orta 2 Örneğinde-(Yüksek Lisans Tezi):

Bu çalışmada TÖMER’de yabancılar Türkçe öğretilirken kullanılan Yeni Hitit Orta 2 ders kitabından yola çıkılarak ortaçların nasıl öğretilmesi gerektiği araştırılmıştır. Ortaçlar, karmaşıklığı azaltmak için incelenip değerlendirilmiştir.

Çalışma sonucunda dinleme ve okuma metinlerinde geçen ortaklaştırma ekleri, ortaç kullanımının sıklığı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme doğrultusunda kimi metinlerde çok az ortaçlaştırma eklerine rastlanmıştır. Dinleme ve okuma metinlerinde kullanılan deyim, atasözü ya da öğretilmemiş bir dilbilgisi konusunu ortaç öğretimini daha güçleştirmektedir.

3. Kasapoğlu(2012) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenler İçin Ulaçların (Zarf-Fiillerin) Öğretimine Yönelik Materyal Geliştirme (Yüksek Lisans Tezi):

Bu çalışmada, yabancılar Türkçe öğretimi üzerine hazırlanmış kitapların bir kısmı incelenerek ulaçların öğretimine yönelik eksiklikleri saptamak ve elde edilen verilerle saptanan eksikliklerin giderilmesine yönelik özgün malzemeler oluşturmak amaçlanmıştır.

Sonuç olarak çalışmada “-ArAk, -Ip, -InA v e -All” ulaç yapılarının öğretimine yönelik geliştirilen materyaller, öğrenme sürecinin orta düzeyinde öğretilmesi gerekliliği göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Hazırlanan etkinlikler ve uygulamalar orta düzeyin ileri aşamalarında öğretileceği düşünülerek tasarlanmıştır.

4. Korkmaz(2014) *Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Birleşik Zamanlı Fiillerin Öğretimi Ve Öğretimine Yönelik Etkinlik Oluşturma* (Yüksek Lisans Tezi):

Bu çalışmada, yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde birleşik zamanlı fiillerin alana kaynaklık eden kitaplarda nasıl öğretildiği ile ilgili tarama yapmak; birleşik zamanlı fiillerin öğretilmesine yönelik konu anlatımı ve etkinlik hazırlamak amaçlanmıştır.

Çalışmanın sonucunda, Türkçenin yabancılara öğretiminde, yabancılar için hazırlanmış mevcut kitaplardaki birleşik zamanlı fiillerin öğretimi konusunun konuyu pekiştirici bol ve çeşitli etkinliklerin olmaması açısından zayıf olduğu tespit edilmiştir.

5. Yıldırım(2014) *Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Temel Seviyedeki Öğrencilerin Yazılı Metinlerindeki Dil bilgisel Zaman Yapılarının Görünümleri* (Yüksek Lisans Tezi):

Bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğrenen temel 4 (A2) seviyedeki öğrencilerin yazılı metinlerindeki zamansal ilişkiler bağdaşıklık düzenlemeleri açısından incelemek amaçlanmaktadır.

Çalışmanın sonunda öğrencilerin metin yazma sürecinde farklı zamansal yapılar kullanarak zamanda dalgalanmaya ve metnin zamansal bağdaşıklığının olumsuz etkilenmesine neden olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin metin yazma sürecinde tümceleri birbirinden bağımsız olarak düşünerek yazdıkları sonucuna varılmıştır.

6. Koşcu Deniz(2017) *Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Fiilimsilerin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi):

Bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretimine katkı sağlamak ve fiilimsilerin öğretiminde kullanılan dil bilgisi kitabındaki örneklerin, uygulamaların ve ders kitabındaki metinlerin dil öğretimine uygunluklarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaçla yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bağlamında fiilimsilerin (sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiil) öğretimi; Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim, Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER)'nde yabancılara Türkçe öğretilirken kullanılan "Yabancılar İçin Türkçe (B2 Orta Düzey)" ve "Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi (B2-C1 Düzeyi)" ders kitapları temel alınarak incelenmiştir.

Sonuç olarak incelenen bu kitapların, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlere fiilimsiler konusunu öğretmekte birkaç eksiklik dışında başarılı oldukları kanaatine ulaşılmıştır.

7. Ülkümen(2017) *Dil Bilgisi Öğretiminde Kip, Zaman Ve Görünüş Konusunun Öğretiminin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi):*

Bu çalışmada, kip, görünüş ve zaman konusunun, ortaöğretim dil bilgisi öğretimi programında ve buna bağlı olarak da öğrenci çalışma kitabı, ders kitabı ve öğretmen kılavuz kitabında nasıl yer aldığını ve ne şekilde öğretildiğini incelemek amaçlanmıştır.

Çalışma sonunda, ders kitaplarındaki etkinliklerin ve öğretmenlerin, görüşme formların verdikleri yanıtların incelenmesi sonucunda öğretim programında ve ders kitaplarında kipin, zaman ve görünüş kategorileri ile farkının açıkça ortaya konulmadığı, görünüş kavramına hiç yer verilmediği, kip ve zaman kavramlarının aynı başlık altında haber kipleri ve dilek kipleri şeklinde sınıflandırılıp biçimbirimler üzerinden tanımlanarak öğrencilere ezberletildiği, konuya anlam odaklı yaklaşılmadığı belirlenmiştir.

8.Kayasandık(2018) *Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Öğretim Yöntemlerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi):*

Bu çalışmada, yabancılar Türkçe öğretiminde en sık kullanım alanına sahip materyal olan ders kitaplarındaki dil bilgisi öğretim yöntemlerinin izlencesi çıkartılarak kitaplarda kullanılan dil bilgisi öğretiminin yöntemlere uygun olup olmadığını tespit etmek amaçlanmıştır.

Çalışmanın sonunda incelemeye alınan ders kitaplarına bakıldığında geleneksel dil bilgisi yöntemlerinin geçerliliğini kaybettiği bilinci ile yeni ve yapılandırıcı yaklaşımlar etrafında hazırlandığı ve bazı dil bilgisi konularının öğretilmesinde birtakım eksiklikler olduğu görüşüne varıldığı görülmüştür.

9. Koçak(2019) *Yabancılar Türkçe Öğretimi Kitap Setlerinde Dil Bilgisi Öğretimi (Yüksek Lisans Tezi):*

Bu çalışmada, yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında, örneklem olarak seçilen dört tanesinde olmak üzere A1 ve A2 seviyesinde dil bilgisi öğretiminin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonuç kısmı “dil bilgisi öğretime yer verme oranına yönelik, dil bilgisi etkinliklerinin tür/çeşit dağılımına yönelik, dil bilgisi öğretiminin ölçülmesindeki araçlara yönelik, dil bilgisi öğretiminin D-AOBM’ye uygunluğuna yönelik, dil bilgisi öğretiminin eylem odaklı yaklaşıma uygunluğuna yönelik” olmak üzere beş ayrı başlık altında değerlendirilmiştir.

Örneklem olarak seçilen kitap setlerinde bir birlik olmadığı, Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında dil bilgisi öğretiminde tercih edilen etkinliklerin tür/çeşit dağılımları açısından farklı dağılımlarda olduğu; örneklem olarak seçilen kitap setlerinde kavrama testi

hususuna dikkat eden kitapların, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı Seti, Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı Seti ve Yedi İklim Türkçe Öğretim Ders Kitabı olduğu, örneklem olarak seçilen kitap setlerinin tümünde dil bilgisi öğretimi DİAOBM'nin belirttiği kazanılması hedeflenen dil bilgisi becerilerine uygun olarak hazırlandığı ve örneklem olarak seçilen kitap setlerinde bir birlik olmadığı sonuçlarına varılmıştır.

10. Yılmaz(2019) *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Yazılı Anlatımları Ve Bunlarda Sıfat-Fiil Kullanımları Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi):

Bu araştırmada, yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin yazılı anlatımlarını ve bunlarda sıfat-fiil kullanım durumlarını çeşitli değişkenlere göre incelemek amaçlanmıştır. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeline göre hazırlanmıştır ve betimsel bir nitelik taşımaktadır.

Araştırmanın sonunda cinsiyet faktörünün öğrencilerin sıfat-fiil kullanım durumları üzerine bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Türkçe ile köken birliği olan dillerin konuşurlarının daha başarılı olduğu, Türkiye’de kalma süresinin artması ile öğrencilerin başarısını arttırdığı, anne ve babanın eğitim düzeyi artışının öğrencilerin almış oldukları puanlar üzerine olumlu etkisi olduğu ve okuma sıklığı arttıkça öğrenci başarısının da arttığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

11. Hakim(2019) *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türkçe-Urduca Karşılaştırmalı Zaman Yapıları* (Yüksek Lisans Tezi):

Bu çalışmanın amacı, Türkçe ve Urduca zaman kiplerinin özelliklerini ve çekimlerini gösterip işlevlerini açıklamaktır. Türkçe ve Urduca dil bilgisi kitaplarında zamanlarla ilgili tanımlar tartışıldığından Urduca ve Türkçe dil bilgisi konusunda yazılan kitaplar incelenip tüm zamanlarla ilgili yapılan araştırmalar bu çalışmada değerlendirilmiştir.

Çalışma sonunda, dil bilgisi öğretiminde öğrencilerin temel dil becerilerini kazanmalarına yardımcı olacak yöntem ve teknikler kullanılmalı, anadil eğitiminde ve temel dil becerilerinin kazanılmasında çok önemli olan dil bilgisi öğretiminde kullanılacak yöntemler hakkında yeterli yayın ve araştırma olmaması bakımından öğrendikleri dil bilgisini pekiştirmek ve yanlışlarını fark edebilmek için milli dilini bilenler ile konuşarak pratik yapmalı, Urduca ve Türkçe diline önem verilmeli ve Hindistan’daki üniversitelerde Türkçe bölümlerinin ve Türkiye’de Urduca bölümlerinin sayısını arttırılmalıdır gibi önerilere yer verilmiştir.

12.Çevik(2020) Yabancılar Türkçe Öğretiminde Bağlaçların Kullanımı Ve Karşılaşılan Problemler (Yüksek Lisans Tezi):

Bu çalışmada, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarında öğretilen bağlaçların öğrencilerin yazılı metinlerinde kullanımlarını ve bu kullanımlarında karşılaşılan problemleri ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışmanın sonunda, Öğrencilerin yazdıkları metinlerde bağlaç kullanımına yönelik birçok problem ile karşılaşmıştır. Genel olarak problemlerin bağlaçların yazımı ile ilgili olduğu görülmüştür. Küçük yazılması gerekirken büyük, ayrı yazılması gerekirken bitişik yazılmış bağlaçlara fazlasıyla rastlanılmıştır. Bazı problemler ise anlamsal olarak ortaya çıkmıştır. Bağlaçların gereksiz yere kullanıldığı örneklerle de karşılaşmıştır.

13. Akgül(2021) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki İsim - Fiillerin Öğretimi Konusunun İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi):

Yabancı dil olarak Türkçe öğreniminde/öğretiminde kullanılan kitaplarda yer alan isim-fiiller konusu ve etkinlikleri Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi ve dilbilimcilerin bilgileri doğrultusunda incelenip değerlendirilmiştir.

Araştırmanın sonunda yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan kitapların isim-fiil öğretimi konusunda birçok tamamlanması gereken eksikliğe sahip olduğu görülmüştür. Türkçe öğrenen öğrencilerin sadece bu kitapları kullanarak öğretmen olmadan Türkçeyi öğrenemeyecekleri ve bu durumun Türkçe öğreniminin sınırlı alanlara ulaşabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

14. İşler(2021) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Yer Alan Fiillerin Kullanım Sıklığının Belirlenmesi (Yüksek Lisans Tezi):

Bu çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin ilk seviyesinde söz varlığı oluşturulurken, bireyin kendisini kısa ve anlaşılır şekilde ifade edebilmesi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan fiillerin kullanım sıklığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 ve Yedi İklim Türkçe A1 ders kitaplarında yer alan fiiller tespit edilerek geçiş sıklıkları belirlenmiştir.

Fiillerin yabancılar öğretilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu anlayıştan yola çıkarak çalışmalar sonucunda elde edilen veriler temel düzeyde ders materyallerinin hazırlanmasının öğreticilere, öğrencilere ve araştırmacılara katkı sağlayacağı sonucuna varılmıştır.

15. Atay(2022) *Yabancı Dil Olarak Türkçe Dil Bilgisi Ders Planı Önerisi (Yüksek Lisans Tezi):*

Bu araştırmada yabancı dil olarak Türkçe dil bilgisi derslerinin nasıl planlanabileceğine dair öğretmenlere öneriler sunmak amaçlanmıştır. Araştırma bütüncül çoklu durum çalışması deseni kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada görüşme ve doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda Türkçe öğreten kurumlarda ölçme ve değerlendirme sürecinde, kurumların genellikle sonuç odaklı ölçme ve değerlendirme yaptığı bu nedenle süreç temelli ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanılmadığı görülmüştür. Süreç temelli ölçme ve değerlendirmenin az kullanılmasının, öğretmenlerin öğrencilerinin dil bilgisi öğrenme sürecinde yaşadığı zorlukları, yaptıkları hataları fark etmekte zorluk yaşayacakları ve iyi rehberlik yapamayacakları tespit edilmiştir. Araştırmada öğrencilerin en çok zorlandığı dil bilgisi konularının hal ekleri, isim tamlamaları, fiilimsiler, dolaylı anlatım ve çatılar olduğu tespit edilmiştir.

16. Duran(2023) *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Zarf Öğretimi (Yüksek Lisans Tezi):*

Bu çalışmada, yabancılar için Türkçe ders kitaplarının zarfların öğretimi açısından değerlendirmesini yapmak, yabancılar için Türkçe ders kitaplarında zarfların öğretiminin nasıl yapıldığını, düzeylere göre hangi zarf türlerinin öğretildiğini, örneklem olarak ele alınan kitap setlerinin zarfların öğretimi açısından paralellik taşıyıp taşımadığını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma sonunda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarının zarfların öğretimi açısından düzeylere göre karşılaştırıldığında Yedi İklim ve Yeni Hitit ders kitaplarının A1, B1, B2 düzeylerinde bir paralellik yakaladığı görülmüştür, A2 ve C1 düzeylerinde ise farklılık taşıdığı görülmüştür. Gazi Üniversitesi yabancılar için Türkçe dil bilgisi kitaplarının ise bu iki yayıneviyle herhangi bir paralellik taşımadığı tespit edilmiştir. Yedi İklim ve Yeni Hitit ders kitaplarında doğrudan zarflara yönelik etkinliklerin sınırlı olduğu ancak Gazi Üniversitesi yabancılar için Türkçe dil bilgisi ders kitaplarında zarflara çok ayrıntılı bir şekilde yer verildiği görülmüştür.

Yabancılar Türkçe öğretiminde dil bilgisi öğretimi ile ilgili yapılan alanyazın incelendiğinde yabancılar Türkçe öğretiminde haber kiplerinin kullanımı ve öğretimiyle ilgili bilimsel çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma da bu alanda haber kipi öğretimindeki bilimsel boşluğun doldurulması amacı ile yapılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Toplanan veriler, betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Büyüköztürk vd. 'ne (2012) göre betimsel çalışmalar, verilen bir olayı olabildiğince doğru ve ayrıntılı bir biçimde tanımlar. Çalışmada yabancılara yönelik hazırlanan Türkçe ders kitaplarında işlenen haber kipleri konusunun dil bilgisel anlamda ele alınış biçimleri incelenmiştir. Haber kipleriyle ilgili konu anlatımları ve etkinlik bölümleri birebir verilip incelendikten sonra Türkçeyi yeni öğrenen ve zamanlar konusunu ilk kez gören öğrencilerin düzeyleri göz önünde bulundurularak verilen konu anlatımı ve etkinliklerin öğrenci için yeterli ve faydalı olup olmadığı incelenmiş, açıklanmış, bu konuda önerilerde bulunulmuştur. Araştırmada analiz edilen dokümanlar, “Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe Ders Kitabı (A1)”, “Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe Ders Kitabı (A2)” dir. İlgili yayınların düzeyleri, zamanlar konusunu içermelerine göre belirlenmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni

Bu çalışma nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur.

Doküman analizi: Yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach,2013).

3.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar

Bu çalışmada, çalışma grubunu yabancılar için hazırlanmış Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitaplarının A1 ve A2 düzeylerinde ele alınan dil bilgisi konularından zaman/haber kipleri oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri veri toplama tekniklerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Özkan(2021)'e göre Doküman inceleme yöntemi, araştırmanın veri setini oluşturan birincil veya ikincil kaynak olarak nitelendirilen çeşitli dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi amacıyla betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Şimşek ve Yıldırım, 2021, 224). “Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitapları A1 ve A2 ” kaynak kitaplar olarak seçilmiş, bulgular değerlendirilmiştir. Ünitelerde geçen haber kipleri düzeylere göre tasniflenerek incelenmiş elde edilen veriler açıklanmıştır. Sonuç olarak zamanların işlenişi yorumlanmış, kaynaklar taranmış, veriler saptanmış, saptanan verilerin düzeylere göre en az ve en çok yer verilen başlıkları belirlenmiş, kitaplarda yer alan konu anlatımlarının ve etkinliklerinin yeterliliği tartışılmış, bunun sonucunda kitapları geliştirebilmek için önerilere yer verilmiştir.

3.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Araştırmanın geçerliliğinde iç geçerliliğin sağlanması bakımından doğrudan alıntı üzerinde sıklıkla durulmuştur. Dış geçerliliğin sağlanması için kullanılan yöntemin seçim gerekçesi üzerinde durulmuş, amaçlı örneklem kullanılmış, veri toplama araç ve süreci, veri analiz süreci açıklanmıştır.

Araştırmanın güvenirlğinde iç güvenirlği sağlanması bakımından bulgular yorum yapılmadan sunulmuştur. Dış güvenirlk için verilerin sonuç kısmında uygun şekilde tartışılmasına özen gösterilmiş, veriler arası tutarlık üzerinde dikkatle durulmuştur.

3.6. Araştırmacının Rolü

Alanyazın tarandığında, yabancılara Türkçe öğretiminde dil bilgisi eğitiminin farklı alanlarında çalışmalar olduğu ancak bildirme/haber kiplerinin öğretimi konusunda eksiklik olduğu saptanmıştır. Bu çalışma da bu alandaki boşluğu doldurmak, eksikleri gidermek ve bu alanda örnek teşkil etmek amacıyla yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil bilgisi öğretimi, öğrencilerin dilin yapısını anlamaları, doğru ve etkili kullanmaları açısından çok önemlidir. Dil bilgisi; sözcük bilgisi, fiil çekimleri, eklerin kullanımı, cümle oluşturma ve diğer dil yapıları hakkında bilgi vermektedir. Dil bilgisi kurallarını öğrenmek; öğrencilerin dilin mantığını kavramalarına, kelime dağarcıklarını genişletmelerine, cümle yapılarını anlamalarına ve dili hem yazılı hem de sözlü olarak doğru kullanmalarına yardımcı olur.

Dil bilgisinde haber kipleri, dilde olayların, eylemlerin veya durumların gerçekliğini ifade eden zaman ve kip yapılarını içerir. Türkçe’ de haber kipleri geniş zaman, gelecek zaman, şimdiki zaman, geçmiş zaman (belirli geçmiş zaman ve belirsiz geçmiş zaman) gibi çeşitli zaman, kip ekleri ve görünümünden oluşur. Üstünoğlu (2005)’ya göre geçmiş zaman, başlangıçtan, sözün söylendiği ana kadar olan bölümdür. Gelecek zaman ise, sözün söylendiği zamandan ileriye sonsuza doğru giden zaman olup bitmemişlik, yaşanmamışlık anlatarak, gelecekte planlanan, tasarlanan niyetleri gösterdiğini belirtmektedir. Şimdiki zaman, içinde bulunulan anı göstermektedir diye tanımlanmaktadır. Geçmiş ile gelecek arasında köprü kuran şimdiki zaman, geçmişte başlayıp gelecekte devam edecek hareketleri anlatmada kullanılır ve süreklilik ifade eder.

Yabancılar Türkçe öğretiminde bu yapıların doğru bir şekilde öğretimi, öğrencilerin geçmişte, şimdi, gelecekte ve daima gerçekleşen olayları zaman ve kip bağlamında doğru bir şekilde ifade etmelerine; dil bilgisi kurallarını anlamalarına ve cümle yapılarını doğru kullanmalarına, dilde akıcılık kazanmalarına, yazılı ve sözlü iletişimde daha başarılı olmalarına ve gerçek hayatta etkin iletişim kurmalarına yardımcı olur. Öğrencilerin dilde daha etkin bir yetkinlik kazanmaları için teknolojik araçlar, örnek cümleler, zaman çizelgeleri, etkileşimli aktiviteler, bütünleşik etkinlikler gibi çeşitli stratejiler kullanılarak haber kipi öğretimi geliştirilip desteklenebilir.

Araştırmanın bu bölümünde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarından A1 ve A2 düzeylerinde dil bilgisi konu başlığı altında haber kiplerinin/zamanların nasıl ele alındığı, düzeylere göre hangi zamanların öğretildiği bunların konu ve düzeye uygunluğu, bu iki ders kitabında işlenen haber kiplerinin düzeylere göre dağılımının nasıl olduğu sorularına yönelik Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe Ders Kitabı Seti(A1-A2) incelenmiş ve tespit edilen bulgular sunulmuştur.

Tablo 2

Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe Ders Kitabı Seti(A1-A2) 'nde Düzeylere Göre Kip Dağılımı

ZAMAN/KİP	EK	DÜZEY	ÜNİTE
Şimdiki Zaman	-(X)yor	A1	3. Ünite: Ne Yapıyorsun? (ss. 49-66)
Belirli Geçmiş Zaman	-DI	A1	5. Ünite: Zaman Zaman (ss. 87-104)
		A2	2. Ünite: Haberiniz Olsun (ss. 27-44)
Gelecek Zaman	-(y)AcAk	A2	3. Ünite: Neler Olacak? (ss. 45-60)
Belirsiz Geçmiş Zaman	-mXş	A2	4. Ünite: Evvel Zaman İçinde (ss. 61-78)
Geniş Zaman	-Ar	A2	5. Ünite: Ne Olur Ne Olmaz (ss. 79-96)

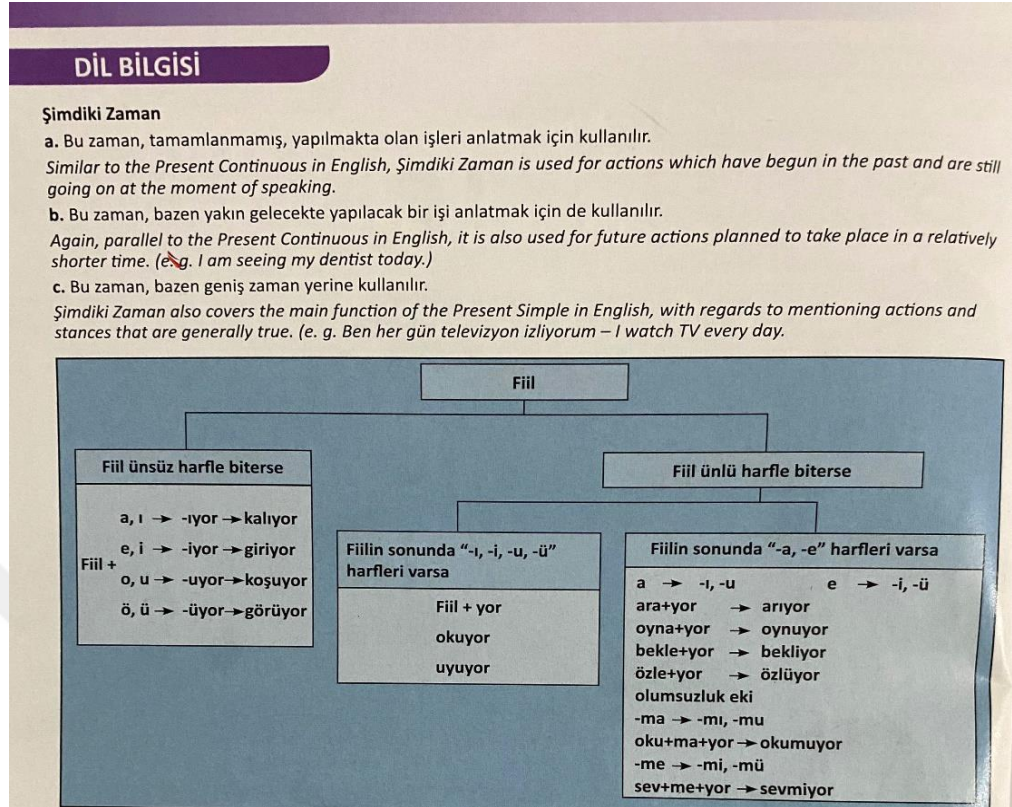
Görüldüğü üzere Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe Ders Kitabı Seti A1 ve A2 düzeyinde zaman kipleri beş ana başlık olarak ele alınmıştır. Bu başlıklar farklı ünitelere yerleştirilerek temel beceriler bağlamında işlenmiştir. Zaman öğretimi, yabancı öğrencilerin en kolay öğrendiği zaman olan şimdiki zamanla başlayıp en zor öğrendikleri zaman olan geniş zaman ile sonlanmıştır. A1 düzeyinde *şimdiki zaman* ve belirli geçmiş zaman olmak üzere iki zaman işlenmiş A2 düzeyinde *belirli geçmiş zaman* daha detaylı ele alınmış bunun yanında sırasıyla *gelecek zaman*, *belirsiz geçmiş zaman* ve *geniş zaman* olmak üzere dört zaman işlenmiştir. Ünitelerin her biri üç bölüme ayrılmış bölümlerin her birinde sırasıyla okuma, dil bilgisi, dinleme, yazma ve konuşma başlıklarına yer verilmiştir. Dil bilgisi başlığı

altında gramer yapısı Türkçe ve İngilizce olarak anlatılmış dinleme, okuma, yazma, konuşma başlıkları altında da öğrencilere beceri kazandırmak amacıyla zaman görünümlerini pekiştirmeye yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Bu araştırmada zaman görünümünün yer aldığı ünitelerin “dil bilgisi” başlığı altındaki maddeler ve etkinlikler değerlendirilmiştir.

4.1. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı’nda (A1) Şimdiki Zaman Görünümü

Şimdiki zaman görünümü, A1 düzeyinin 3. Ünitesi olan “Ne Yapıyorsun?” ünitesinde ele alınmıştır. Bu ünite; “A. Bir Günüm, B. Boş Zamanlarım ve C. İstanbul’da Geziyorum” olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. “Bir Günüm” bölümünün dil bilgisi başlığı altında şimdiki zamanın Türkçe ve İngilizce tanımına, fiilin durumuna göre varyasyonlarına; olumlu, olumsuz ve soru hallerinin gösterimine yer verilmiştir. “Boş Zamanlarım” bölümünün dil bilgisi başlığı altında fiilin yönelme ve uzaklaşma durumundan bahsedilerek şimdiki zaman kipiyle bütünleşik bir öğretim yapılmış çeşitli örneklerle anlatım pekiştirilmeye çalışılmıştır. “İstanbul’da Geziyorum” bölümünün dil bilgisi başlığı altında ise “-mAk istemek” fiilinin gramer yapısı ile başlanarak şimdiki zaman kipiyle bütünleşik örnekler ve etkinlikler verilmiştir. Şimdiki zaman konusunun asıl ele alınışı birinci bölüm olan “Bir Günüm” (ss. 52) bölümünde gerçekleşmiştir.

Başlığın yanında parantez içinde şimdiki zaman kip eki olan -yor ekinin gösterilmemesi diğer zamanlarda verilmesi bakımından eksiklik olarak görülmüştür. Şimdiki zaman başlığının yanına da kip ekinin eklenmesi anlatımda birlik olması bakımından önemlidir.



Şekil 1. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.52

Kitabın ön sözünde kursa gitmeden kendi kendine Türkçe öğrenen öğrenciler de düşünülerek dil bilgisi açıklamalarının Türkçe- İngilizce iki dilli olarak verildiği belirtilmiştir ancak öğrenciler arasında İngilizceye hâkimiyeti fazla olanların konuyu daha hızlı kavrama ihtimali düşünülürse sınıf ortamında düzey farklılıklarının ortaya çıkabileceği düşünülmektedir. Ayrıca A1 ve A2 düzeyinde İngilizce tanımlar, literatürde bazı araştırmacılar tarafından gerekli görülürken bazı araştırmacılar başka bir dilde açıklama yapmanın gerekli olmadığını, öğrenciyi dile maruz bırakmanın daha etkili olacağı görüşünü savunmuşlardır. Dil öğreniminin amaçları arasında sayılabilecek “hedef dilde düşünmeyi ve anlamayı öğrenmek” o dile maruz kalmayı gerektirir. Kısaca denilebilir ki dil bilgisi açıklamalarının yalnız Türkçe ile açıklanması öğrencileri dile maruz bırakma açısından daha faydalı olacaktır.

A1 kitabında *Şimdiki Zaman* başlığı altında Türkçe ve İngilizce olarak üçer tane tanıma yer verilmiştir. D-AOBM’de yer alan “Genel Okuduğunu Anlama” tablosuna bakıldığında A1 seviyesindeki öğrenciler için “Aşına olduğu isimleri, kelimeleri ve temel öbekleri seçerek ve gerektiğinde yeniden okuyarak her seferde tek bir öbek olmak üzere çok kısa ve basit metinleri anlayabilir” (D-AOBM, 2020, s. 58) ifadesi kullanılmıştır. Buna göre

kitapta yapılan tanımlar incelendiğinde özellikle b ve c maddesinde yer alan tanımların, öğrencilerin seviyesine uygun olmayabileceği saptanmıştır. Bireylerin Türkçeyi daha yeni öğrendikleri ve henüz A1 seviyesinde oldukları göz önünde bulundurulduğunda yapılan tanımlar soyut kalabilir. Öğrencilerde zihinsel karmaşaya yol açmaması için öncelikle şimdiki zaman ekinin asıl görevinden detaylıca bahsedilmesi daha sonra da –yor ekinin diğer işlevleri olan “geniş ve gelecek zaman ifade eden –yor eki” nin basitçe anlatılması bu seviyedeki öğrenciler için daha açık ve anlaşılır olacaktır.

Yukarıdaki tanımlar yerine şimdiki zamanın daha basit biçimde anlaşılacağı tanımlar yapılabilir. Örneğin; “Şimdiki zaman, şu an yaşanan veya süreklilik gerektiren bir olayı anlatan zaman yapısıdır; -yor ya da -mekte eki ile oluşturulur”, “Şimdi ya da her zaman bir eylem yapıyoruz o zaman –(I)yor ekini kullanıyoruz. Plan yapmak için de bu eki kullanıyoruz.” (Çetin, 2023, s.95) ya da Ergin’in (2020) de dediği gibi “Türkçe’de şimdiki zamanlı bir tümce kurabilmek için eylem kökünün sonuna “-yor” eki getirilir” tanımları eklenebilir. Daha sonra da “-yor ekinin Türkçede üç temel kullanımı vardır” şeklinde giriş yapılarak “geniş ve gelecek zaman ifade eden –yor eki” nden bahsedip hemen ardından konunun daha anlaşılır olması için örneklerle yer verilebilir. Örnekleri anlatımın hemen ardından vermek, anlam farklılıklarını sezdirmek ve konunun daha iyi pekişmesini sağlamak açısından daha faydalı olabilir.

Şekil 1’de görüldüğü gibi tanımlardan sonra “-yor” kip ekinin kullanım varyasyonlarını göstermek adına bir şema verilmiştir ancak şemanın herhangi bir açıklaması olmadığından Türkçeyi yeni öğrenen A1 seviyesindeki öğrenciler için zihinsel karmaşaya sebep olabilecek bir şema olarak gözükebilir. Zihinsel karmaşaya yol açmamak adına öncelikle kısa bir anlatım yapıp daha sonra bu bilgilere tablo içinde yer vermek, öğrenciler için çok daha etkili olabilir. Örneğin, Ergin’in (2020) dediği gibi “Türkiye Türkçesi’nde şimdiki zaman ekinin (-yor) kullanımlarında uyum bozulur” tanımıyla söze başlanıp sonrasında daha düzenli ve özenli bir tabloyla, bol örnekle konu öğrenciye daha anlaşılır ifadelerle anlatılabilir.

	Olumlu	Olumsuz	Olumlu Soru	Olumsuz Soru
Ben	geliyorum	gelmiyorum	geliyor muyum	gelmiyor muyum
Sen	geliyorsun	gelmiyorsun	geliyor musun	gelmiyor musun
O	geliyor	gelmiyor	geliyor mu	gelmiyor mu
Biz	geliyoruz	gelmiyoruz	geliyor muyuz	gelmiyor muyuz
Siz	geliyorsunuz	gelmiyorsunuz	geliyor musunuz	gelmiyor musunuz
Onlar	geliyor(lar)	gelmiyor(lar)	geliyor(lar) mı	gelmiyor(lar) mı

1. NOT:
 ye + yor → yiyor
 de + yor → diyor

2. NOT:
 git + lıyor → gidiyor
 et + lıyor → ediyor
 tat + lıyor → tadiyor

52

YENİ İSTANBUL ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI A1

Şekil 2. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.52

Şekil 2’de görüldüğü gibi Türkçe’de en sık kullanılan fiillerden biri olan “gel-” fiili seçilerek şimdiki zaman kipine göre ek-fiil çekimi tablolaştırılmıştır. Tablo, Türkçeyi yeni öğrenen öğrenciler açısından uygun olsa da yapılan diğer çalışmalara bakıldığında eksik bulunabilir. Çünkü sadece sonu ünsüz harfle biten gel- fiili değil; sonu ünlü harf ile biten (a,e / o,ö,u,ü) fiiller de (örn. oku ve özle) çekimlenip tablo halinde gösterilirse öğrencilerin fiiller arasındaki ek farklılıklarını anlaması daha da kolaylaşabilir. Örneklerdeki çeşitlilik, öğrencilerin anlam karışıklıklarını gidermesi ve varyasyonlar arasındaki farkı bağlamdan çıkarması açısından çok önemlidir. Ayrıca öğrencinin yeni bilgiyi daha iyi anlayıp daha kolay öğrenebilmesi için bu fiiller ekine köküne ayrılmış biçimde verilebilir.

Ayrıca bu seviyede “Dil Bilgisi Açıklaması: Genel Kural: Fiil Kökü + (I)yor+ Kişi Eki” (Çetin, 2023, s. 95)¹ şeklinde dil bilgisi yapısının gösterimi öğrencilerin neyi öğrendiğini anlamlandırması bakımından daha faydalı olabilir.

Şekil 2’de bulunan tablo yapılmadan önce belirli geçmiş zamanın olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru hali açıklanmalı, çeşitli fiillerle örneklendirilmeli daha sonra tabloda seçilen fiiller ekine köküne ayrılmış biçimde gösterilmelidir. Anlatımın bu şekilde yapılması öğrencinin bilgiyi daha iyi pekiştirmesi ve kavraması bakımından fayda sağlayabilir.

¹ Çetin, B. (2023). Şimdiki zaman. N. Akkaya (Ed.), *Yabancılar Türkçe öğretiminde etkinlikler A1-A2* (s. 95-104) Akademisyen Kitabevi.

Şekil 2’de sağ kenarda verilen dil bilgisi yapısına ait notlar yukarıdaki şemada verilmelidir. Şemada bu örneklere yer verilmemesi ve bu bilgilerin kitabın herhangi bir köşesinde verilmesi, öğrencinin zihninde birbirinden farklı şemalar oluşturarak öğrencide zihinsel karmaşa yaratabilir ve öğrencinin anlam kurma sürecini zorlaştırabilir. Konu anlatımı yapıldıktan, bilgiler şemalarda verildikten sonra önemli görülen “kısa bilgiler” kitap köşelerinde “Hatırlatma” başlığı altında verilirse öğrenci için daha açıklayıcı ve öğretici olabilir.

3A

Örnek:
Ben her gün kitap okuyorum.
Ahmet ile Ceren sokakta konuşuyorlar.
Biz işe gidiyoruz.
Sen her gün kahvaltı ediyor musun?
Onlar Türkçe bilmiyorlar mı?
Her hafta balık yiyor musun?
Onlar televizyon izlemiyor, kitap okuyorlar.
Songül ve Berna sinemaya gelmiyorlar mı?

6 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

1. O kahve sev.....?	8. Biz konsere git..... . Çünkü biletimiz yok.
2. Onlar hafta sonları geç kalk..... çünkü çalışmıyorlar.	9. Hâlâ evdesin. Okula gel.....?
3. Sen yarın arkadaşların ile buluş.....?	10. Annem ile her sabah kahvaltı et..... .
4. Öğrenciler ödev yap.....	11. Yarın tatil. Ben çalış..... .
5. Niçin cevap vermiyorsun? Beni duy.....?	12. Film 20.00’de başla....., 20.30’da başlıyor.
6. Aslı şimdi radyo dinle.....	13. Yanlış otobüse biniyorsunuz. Bu otobüs Taksim’den geç..... .
7. Yemek sıcak. O ye.....?	14. Onlar her sabah spor yap.....?

7 Aşağıdaki fiilleri, uygun boşluklara şimdiki zaman ile yerleştirilim.

izle-	bit-	başla-	buluş-	yürü-	oku-	söyle-	anla-	konuş-	kullan-
-------	------	--------	--------	-------	------	--------	-------	--------	---------

1. O Türkçe bilmiyor. Bu nedenle seni
2. Tiyatro 19.00’da Erken gel.
3. Siz araba
4. Ders saat kaçta?
5. Sen güzel şarkı?
6. Annem ile babam telefonda
7. Murat her hafta sonu maç
8. Biz yarın akşam Kadıköy’de
9. Onlar her gün parkta
10. Ben her ay bir kitap
8 Aşağıdaki kelimeler ile birer cümle yazalım.
Şimdi: Her gün:
Bu akşam: Her yaz:
Yarın: Hiçbir zaman:
Her yıl: Her sabah:

YENİ İSTANBUL ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI A1

53

Şekil 3. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.53

Bir sonraki sayfada dil bilgisel örneklere yer verilmiş ve öğrencilerin konuyu pekiştirmeleri için üç adet etkinliğe (6., 7., 8.) yer verilmiştir. Öncelikle sayfanın başında yer alan örnekler incelendiğinde örneklerin herhangi bir sınıflama yapılmadan karışık olarak verildiği görülmektedir. Öğrencilerin konuyu yeni öğrendiği ve zihinlerinde yeni şemalar

oluşturduğu düşünüldüğünde; bu örneklerin olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru şeklinde sınıflanarak verilmesinin, öğrencilerin daha kolay öğrenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin daha sonra yapacakları etkinliklerde bu yapıların karışık olarak verilmesi daha doğru bir öğretim stratejisi olabilir.

Şekil 3’te de görüleceği üzere sayfa 53’te yer alan 6. ve 7. etkinlik incelendiğinde verilen örneklerdeki fiiller ve cümleler öğrencinin seviyesine uygun olabilir ancak etkinliğin eksikliği, öğrenciden istenen fiil çekiminin belirtilmemesidir. Örneğin 6. etkinliğin 1. maddesine bakılacak olursa “O kahve sev...?” şeklinde bir örnek vardır. Öğrenci bu maddeye baktığında olumlu soru mu yoksa olumsuz soru mu yapacağı konusunda kararsız kalabilir. Sınıf ortamında etkinliklerdeki fiiller çekimlenirken öğrencilerden kimisi olumlu soru kimisi olumsuz soru olarak çekimleyebilir ve öğrenciler birbirleriyle paylaştıklarında yanlış yaptıklarını düşünüp zihin karmaşası yaşayabilirler. Bu sorunu gidermek adına maddelerin yanına veya altına parantez içinde öğrenciden istenen fiil çekimi belirtilebilir. Örn.; “*O kahve sev...?*” (*şimdiki zamanda olumlu soru*), “*Sen yarın arkadaşların ile buluş...?*” (*şimdiki zamanda olumsuz soru*) şeklindeki kullanım, öğrencilerin zihinlerindeki karışıklığı gidermeye fayda sağlayabilir.

Hemen ardından 8. etkinlik incelendiğinde ise Türkçeyi yeni öğrenen ve kelime bilgileri kısıtlı olan öğrencilere yardımcı olmak ve vakitten tasarruf etmek adına cümle sayısı kadar seviyelerine uygun fiil kökü verilmesi öğrenciler için daha faydalı olabilecektir.

4.2. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitaplarında Belirli

Geçmiş Zaman Görünümü

▪ Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe A1 Düzeyi Ders Kitabı’nda Belirli Geçmiş Zaman Görünümü

Belirli geçmiş zaman görünümü, A1 düzeyinin 5. Ünitesi olan “Zaman Zaman” ünitesinde ele alınmıştır. Bu ünite; “A. Saatler, B. Bayramlar, C. Özel Günler” olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Belirli geçmiş zaman konusunun asıl ele alınışı ikinci bölüm olan “Bayramlar” (ss. 94) bölümünde gerçekleşmiştir. Bu zaman, A2 kitabında daha detaylı ele alınacağından A1 kitabında yalnızca konuya giriş yapıldığı, kısaca bahsedildiği ve kısıtlı etkinliğe yer verildiği görülmektedir.

Dil bilgisi alanında verilen belirli geçmiş zaman başlığının yanında şimdiki zamandan farklı olarak parantez içinde kip eki(-DI) gösterilmiştir. Belirli geçmiş zamanın Türkçe ve İngilizce olarak kısa birer tanımına yer verilmiştir. Daha sonra herhangi bir örnek verilmeden direkt olarak şimdiki zamanda da verilen Türkçe’de en sık kullanılan fiillerden olan gel-fiilinin olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru hallerinin tabloda gösterimine yer verilmiştir.

DİL BİLGİSİ				
Belirli Geçmiş Zaman (-DI)				
Bu kip, yüklemın anlattığı işin, oluşun ya da hareketin sözün söylendiği zamandan önce yapıldığını ve bitirildiğini anlatır. “Belirli Geçmiş Zaman” describes an activity or event that happened before the time of speaking; the action mentioned is already completed.				
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu Soru	Olumsuz Soru
Ben	geldim	gelmedim	geldim mi	gelmedim mi
Sen	geldin	gelmedin	geldin mi	gelmedin mi
O	geldi	gelmedi	geldi mi	gelmedi mi
Biz	geldik	gelmedik	geldik mi	gelmedik mi
Siz	geldiniz	gelmediniz	geldiniz mi	gelmediniz mi
Onlar	geldi(ler)	gelmedi(ler)	geldi(ler) mi	gelmedi(ler) mi

Şekil 4. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.94

Şekil 4’te görüleceği üzere Türkçe ve İngilizce olmak üzere belirli geçmiş zamanın tanımı yapılmış ve gel- fiilinin çekimleri tablo haline getirilmiştir. Tanımda kullanılan cümle, Türkçeyi yeni öğrenen A1 seviyesindeki öğrenciler için uzun görülebilir. Öğrencinin belirli geçmiş zamanı tam olarak anlayabilmesi için daha kısa ve açık bir tanım yazılması daha doğru olabilir. Ayrıca öğrencinin belirli geçmiş zamanı çözümleyebilmesi ve ayırt edebilmesi açısından belirli geçmiş zaman kip eklerinden bahsetmek son derece önemlidir. Ek bir tanım olarak Aktaş’ın (2023) ifade ettiği gibi “Bir eylem geçmişte bitti, artık devam etmiyor, o zaman eylemden sonra –DI ekini, sonra da kişi ekini yazıyoruz” şeklinde tanım eklenebilir ve bu ekin sadece fiillerde –DI eki olarak görünmeyeceği “Belirli geçmiş zaman kip eki olan –dı eki; ses uyumlarına uyarak -di, -du, -dü, -ti, -tı, -tu veya -tü şekillerinden birini alabilir” tanımıyla öğretilebilir.

Tablo yapılmadan önce belirli geçmiş zamanın olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru hali açıklanmalı, çeşitli fiillerle örneklendirilmelidir. Örneğin olumsuzluk başlığı atılmalı ve bu başlığın altına “belirli geçmiş zamanın fiil cümlelerinde olumsuzluk hâli, -dı ekinde önce –me,-ma olumsuzluk ekinin eklenmesi ile sağlanır” açıklaması yapılarak

fiilleri ek-kök olarak ayırarak “gel-me-di, git-me-di, vb.” örnekleri verilebilir. Bu şekilde öğretim yapıldığında, öğrenciler anlam yanlışlarını gidererek konuyu daha rahat bir şekilde anlayabilir. Bu anlatımdan sonra seçilen fiilin yine ek-kök biçiminde ayrılarak tablolaştırılması öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirip zihinlerinde doğru şemalar oluşturma konusunda fayda sağlayabilir ve bu şekilde daha akılda kalıcı, açıklayıcı bir öğretim stratejisi oluşturulabilir.

Geçmiş zaman şu zaman zarfları ile kullanılabilir: dün, önceki gün, bugüne kadar, şimdiye kadar, geçen cuma, geçen sene, on dakika önce, dört yıl önce, biraz önce...

Örnek:

Geçen hafta Ankara'ya gittim.
Kardeşim geçen yıl Türkçe öğrendi.
Ben dün okula gitmedim.
Daha önce hiç İstanbul'a geldin mi?

8 Aşağıdaki cümleleri örnekteki gibi dolduralım.

1. Amcam geçen hafta İzmir'den gel..... .
2. O bu sabah kahvaltıda simit ye..... .
3. Siz dün akşam hangi filmi izle..... ?
4. Sen dün kursa gel..... ?
5. Geçen ay Tuğçe ile Kadir evlen..... .
6. Biz o filmi daha önce hiç seyret..... .
7. Ben on dakika önce onu kantinde gör..... .
8. Biz üniversiteden geçen yıl mezun ol..... .
9. Sen bugüne kadar hiç hayvanat bahçesine git..... ?
10. Onlar 45 dakika önce derse başla..... .

9 Doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Ben bu sabah okula
a. yürüdüm b. yürüdün
2. Mehmet geçen sene üniversite sınavına ama kazanamadı.
a. giriyor b. girdi
3. Hafta sonu bütün sınıf sinemaya
a. gittik b. gittiniz
4. Dün onlar okula
a. geldiniz b. geldiler
5. Sen bu konuyu ?
a. anlamadınız mı? b. anlamadın mı?
6. Bugüne kadar onu hiç
a. görmedim b. gördüm
7. Biz saatlerce masada ama hiç
a. oturdunuz / konuşmadınız b. oturduk / konuşmadık
8. Ben dün akşam seni
a. aradım b. aradın

Şekil 5. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.94

Tanımlamaların ve tablonun ardından Şekil 5'te de görüldüğü üzere belirli geçmiş zamanın “dün, önceki gün, bugüne kadar, şimdiye kadar, geçen cuma, geçen sene, on dakika önce, dört yıl önce, biraz önce, ...” gibi zarflarla kullanımı belirtilmiş ancak anlam özelliklerine dair herhangi bir açıklama yapılmamış olumlu, olumsuz ve soru olmak üzere dört basit cümle örneğine yer verilmiştir. Bu kısımda örnekler verilirken zarfların ve belirli geçmiş zaman kip eklerinin altlarının çizilmesi; öğrencinin dikkatini çekmesi ve öğrencinin bu bilgileri ayırt etmesini sağlama açısından daha etkili olabilir. Ayrıca düzeye bakıldığında öğrencinin tekrar edip bilgileri pekiştirmesi açısından, verilen örnek cümle sayısının çoğaltılması gerektiği düşünülmektedir.

Anlatımda gel- ve git- fiilinin belirli geçmiş zaman hali birçok biçimde çekimlenerek çeşitli örnekler verildiğinden 8. ve 9. etkinlikte bu fiillerin dışında daha farklı fiillerin örneklendirilmesinin, öğrencilerin farklı biçimler görmesi açısından daha iyi olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu etkinlikler öğrenciye ek öğretmek amacıyla planlanmış ancak sürekli kendini tekrar eden etkinliklerdir.

Şekil 5'te de görüleceği üzere sayfa 94'te yer alan 8. etkinlik incelendiğinde verilen örneklerdeki yapılar öğrencinin seviyesine uygundur. Bu etkinliğin eksikliği, aynı şimdiki zaman etkinliklerinde olduğu gibi öğrenciden istenen fiil çekiminin belirtilmemesidir. Örneğin 8. etkinliğin 4. maddesine bakılacak olursa “*Sen dün kursa gel...?*” şeklinde bir örnek vardır. Öğrenciler bu maddeye baktığında fiili olumlu soru mu yoksa olumsuz soru mu yapacağı konusunda kararsız kalabilmektedir. Öğrencilerin kararsız kalmamaları ve zihin karmaşası yaşamamaları için bu sorunu gidermek gerekir. Bunun için maddelerin yanına veya altına parantez içinde öğrenciden istenen fiil çekimi belirtilebilir. Örn.; “*Sen dün kursa gel...?*” (*belirli geçmiş zamanda olumlu soru*) şeklindeki kullanım bu sorunu gidermeye yardımcı olabilir.

10 Aşağıdaki metindeki boşlukları şimdiki zaman (-iyor) ve belirli geçmiş zaman (-DI) ile tamamlayınız.

Ben Türkiye'ye beş ay önce gel.....(1). İstanbul'da Türkçe kursuna başla.....(2). Ailem Hindistan'da yaşa(3). Onları çok özle.....(4). Şimdi Türkçe öğren.....(5). Kuzenim İstanbul'da öğrenci. Ben kuzenim ile beraber aynı evde yaşa.....(6). Her işi beraber yap.....(7). Ben dün bir Hint yemeği yap(8). Kuzenim de bulaşıkları yıka.....(9). Biz her hafta sonu beraber bir Türkçe film izle.....(10). Dün akşam da bir komedi filmi izle.....(11). Ben kuzenim ile evde hiç Hintçe konuş.....(12). Türkçe konuş.....(13). Geçen hafta evimize sınıf arkadaşlarımızı davet et.....(14), arkadaşlarımızla beraber bir oyun oyna.....(15). Oyunun adı “Haydi Türkçe Konuşalım” dı. Birbirimize Türkçe sorular sor.....(16) ve cevap ver.....(17). Biz çok eğlen.....(18). Benim farklı ülkelerden arkadaşlarım var. Hepimiz aynı sınıfta Türkçe öğren.....(19). Hafta içi her gün okula git.....(20). Benim en yakın arkadaşım Omar. O Filistin'den gel.....(21). Omar Türkiye'ye gelmeden önce Türkçe öğrenmiş bu sebeple o çok iyi Türkçe bil.....(22) ve konuş.....(23). Ben Omar ile derste biraz pratik yap.....(24). Bazen Sally de bize katıl.....(25) ve teneffüste beraber çay iç.....(26). Sınıfta iki tane Hindistanlı arkadaşım var ama ben onlarla hiç Hintçe konuş.....(27). Sınıfımı, arkadaşlarımı ve öğretmenimi çok sev.....(28).

94 **YENİ İSTANBUL** ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI A1

Şekil 6. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) ss.94

Belirli geçmiş zamanın dil bilgisi alanındaki son etkinliği de Şekil 6'da da görüleceği üzere 10. etkinlik olan metin tamamlama etkinliğidir. Etkinlikte öğrencilerden yanı boş bırakılan fiil köklerinin bağlama göre şimdiki zaman kip eki olan “-Iyor” ya da belirli geçmiş zaman kip eki olan “-DI” ile doldurmaları istenmektedir. Fiillere, cümle yapılarına ve genel

olarak metne bakıldığında öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu ve öğrencilerin iki zamanı ayırt etmeleri açısından faydalı olabileceği görülmektedir. Yalnız bu etkinliğe geçilmeden önce belirli geçmiş zaman öğretimi daha kapsamlı ele alınabilir.

Genel olarak bakıldığında belirli geçmiş zamandan A2 kitabında daha detaylı bahsedileceği için bu zamanın A1 düzeyinde daha yüzeysel ele alındığı, detaya inmeden genel hatlarıyla özün verilmeye çalışıldığı ancak öğrencilerin öğrenmesini etkileyecek eksiklikler olduğu saptanmıştır.

▪ **Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe A2 Düzeyi Ders Kitabı'nda Belirli Geçmiş Zaman Görünümü**

Belirli geçmiş zaman görünümü, A2 düzeyinin 2. Ünitesi olan “Haberiniz Olsun” ünitesinde ele alınmıştır. Bu ünite; “A. Başarılı Hayatlar, B. Geçen Hafta Sonu, C. Haberler” olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. “Başarılı Hayatlar” bölümünün dil bilgisi başlığı altında belirli geçmiş zamanın Türkçe ve İngilizce tanımına, örnek cümlelere; fiillerin olumlu, olumsuz ve olumlu-olumsuz soru hallerinin gösterimine yer verilmiştir. “Geçen Hafta Sonu” bölümünün dil bilgisi başlığı altında isim cümlelerinde belirli geçmiş zaman kipi konusu ele alınmış konu anlatılmamış tabloda ismin olumlu, olumsuz ve olumlu-olumsuz soru hallerinin gösterimine, örnek ve etkinliklere yer verilmiştir. “Haberler” bölümünün dil bilgisi başlığı altında ise “ile” bağlacı Türkçe ve İngilizce olarak açıklanmış belirli geçmiş zamanla bütünleşik örneklerle ve etkinliklere yer verilmiştir.

Belirli geçmiş zaman konusunun asıl ele alınışı birinci bölüm olan “Başarılı Hayatlar” (ss. 29) bölümünde gerçekleşmiştir. Bu zaman, A1 düzeyi ders kitabında yüzeysel ele alınmıştır ancak A2 düzeyi ders kitabında daha detaylı işlenmiştir.

D-AOBM'ye (2020) göre sosyal işlevleri belirten tanımlayıcıların çoğu A2 seviyesinde bulunmaktadır. Birey kendisi için en yakın alakalı (ör. çok temel kişisel ve aile bilgileri, alışveriş, yerel coğrafya, istihdam) cümleleri ve sık kullanılan ifadeleri anlayabilir. Aşına olduğu ve rutin konularda basit ve doğrudan doğruya bilgi alışverişini gerektiren basit ve rutin görevlerde iletişim kurabilir. Geçmiş, yakın çevresi ve öncelikli ihtiyaç alanlarındaki meselelerinin boyutlarını basitçe betimleyebilir.

DİL BİLGİSİ				
Belirli Geçmiş Zaman (-DI) (Simple Past Tense)				
Bu kip, yüklem anladığı işin, oluşun ya da hareketin, sözün söylendiği zamandan önce yapıldığını ve bitirildiğini anlatır. "Belirli Geçmiş Zaman" describes an activity or event that happened before the time of speaking; the action mentioned is already completed. The simple past tense can be regarded as the main equivalent of Belirli Geçmiş Zaman. However, the present perfect tense also covers the function of Belirli Geçmiş Zaman in Turkish. (e. g. Dün akşam televizyon izledim I watched TV last night. Or Paris'e iki kez gittim. I have been to Paris twice.)				
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu Soru	Olumsuz Soru
Ben	geldim	gelmedim	geldim mi	gelmedim mi
Sen	geldin	gelmedin	geldin mi	gelmedin mi
O	geldi	gelmedi	geldi mi	gelmedi mi
Biz	geldik	gelmedik	geldik mi	gelmedik mi
Siz	geldiniz	gelmediniz	geldiniz mi	gelmediniz mi
Onlar	geldi(ler)	gelmedi(ler)	geldi(ler) mi	gelmedi(ler) mi

Şekil 7. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.29

Şekil 7’de de görüleceği üzere ilk dikkat çeken A2 düzey ders kitabında A1 kitabından farklı olarak belirli geçmiş zaman başlığının yanında İngilizce karşılığının da verilmiş olmasıdır. Belirli geçmiş zamanın Türkçe-İngilizce olmak üzere iki tanımı yapılmış ve bu kip ekiyle ilgili Türkçe-İngilizce örneklere yer verilmiştir. Bu kısmın A1 düzeyinde anlatılan belirli geçmiş zamandan tek farkı tanımlamalardan sonra verilen örneklerdir. Tanımlama kısmı ve tanımlamaların altında oluşturulan tablo, A1 seviye ders kitabındaki verilerle birebir aynıdır. Öğrenciler her seviyede bir önceki seviyede edindikleri bilgileri sağlamlaştırarak yeni beceriler edinmelidir. Her üst seviyede öğrenciler bir adım daha ilerler; öğrencilerin kelime dağarcıkları ve anlama kapasiteleri genişler. Dolayısıyla iki farklı seviye ders kitabında da aynı anlatımın yapılıp aynı örneklerin verilmesi yanlış bir strateji olarak görülebilir. D-AOBM’de (2020) de bahsedildiği gibi öğrencilerin seviyelerine göre belirli profilleri vardır ve bu profiller belirli farklarla birbirinden ayrılır. A1 düzeyindeki öğrenci ile A2 düzeyindeki öğrenci arasındaki farklar gözetilmeli, bununla birlikte kitaplar arasındaki seviye farklılıkları da gözetilmeli, buna göre bir seviye farkı oluşturulmalı, bu da anlatıma yansıtılmalıdır.

A1 düzeyi ders kitabı incelemesinde de bahsedildiği gibi, öğrencinin belirli geçmiş zamanı çözümleyebilmesi ve ayırt edebilmesi için belirli geçmiş zaman kip eklerinden bahsetmek son derece önemlidir. A1 seviyesinde de bahsedildiği gibi ek bir tanım olarak Aktaş’ın (2023) ifade ettiği gibi “Bir eylem geçmişte bitti, artık devam etmiyor, o zaman eylemden sonra –DI ekini, sonra da kişi ekini yazıyoruz” şeklinde tanım eklenebilir ve bu ekin sadece fiillerde –DI eki olarak görünmeyeceği “Belirli geçmiş zaman kip eki olan –dı eki; ses uyumlarına uyarak -di, -du, -dü, -ti, -tı, -tu veya -tü şekillerinden birini alabilir” tanımıyla

öğretilebilir. Bunun da Türkçedeki ses uyumundan kaynaklandığı belirtilebilir. Bu şekilde öğrencinin kafasında soru işareti bırakmadan daha açık ve anlaşılır tanımlama yapılabilir.

Geçmiş zaman, şu zaman zarfları ile kullanılabilir: dün, önceki gün, bugüne kadar, şimdiye kadar, geçen cuma, geçen sene, on dakika önce, dört yıl önce, biraz önce...

Örnek:

Ben geçen hafta sinemaya gittim. Sen dün ders çalışmadın.
Siz geçen yıl tatil yaptınız mı? Daha önce hiç Türkiye'ye gelmedin mi?

4 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

1. Ben İstanbul'a dün gel.....	6. O bugün birinci derse gir..... . Çünkü geç kaldı.
2. Sen beni affet.....?	7. Ben geçen gün öğrencilere yeni bir konu anlat.....
3. Ben bu elbiseyi beğen..... . Başka bir elbise aldım.	8. Siz geçen hafta sonu ne yap.....?
4. Biz buraya Almanya'dan gel.....	9. Kız kardeşim üniversiteden iki yıl önce mezun ol.....
5. Siz o filmi daha önce hiç seyret.....?	10. Ders henüz bit....., lütfen dışarı çıkmayın.

5 Hafta sonu ne yaptık? Kendimize uygun cümleleri işaretleyelim.

Yemek pişirdim. ()	Müzik dinledim. ()	Evde film izledim. ()
Ders çalıştım. ()	İnternette gezdim. ()	Kitap okudum. ()
Aileme telefon ettim. ()	Televizyon seyrettim. ()	Dışarıda yemek yedim. ()
Evi temizledim. ()	Arkadaşlarımla buluştum. ()	Alışveriş yaptım. ()
Tiyatroya gittim. ()	Sahilde yürüdüm. ()	Ailemi ziyaret ettim. ()

YENİ İSTANBUL ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI A2

Şekil 8. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.29

Tanımlamaların ve tablonun ardından Şekil 8’de de görüleceği üzere A1 düzeyi ders kitabındaki ile birebir aynı cümle verilerek belirli geçmiş zamanın “dün, önceki gün, bugüne kadar, şimdiye kadar, geçen cuma, geçen sene, on dakika önce, dört yıl önce, biraz önce, ...” gibi zarflarla kullanımı belirtilmiştir. Yine anlam özelliklerine dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır ve olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru olmak üzere dört basit cümle örneğine yer verilmiştir. Geçmiş zamanın birlikte kullanılabileceği zarflar elbette kısıtlıdır ancak verilen bilgiler(zarflar ve örnekler) birebir aynı olmamalı, öğrencinin zihinsel gelişimi ve seviye farklılığı yok sayılmadan daha farklı örneklere yer verilebileceği düşünülmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi A1 ve A2 seviyesi arasındaki dil bilgisel farkların gözetilmesi gerektiği ve her üst seviyede öğrenciye yeni bilgiler-beceriler kazandırmanın hedeflenmesi gerektiği savunulmaktadır.

Şekil 8’deki 4. etkinliğe bakıldığında daha önceki zaman kiplerinin etkinliklerinde de bahsedilen eksiklik görülmektedir. Etkinlikte 10 örnek cümleye yer verilmiş her birinde yer alan boşluğun örneklerdeki gibi doldurulması istenmiştir ancak yukarıdaki örneklere bakıldığında kip ekini belirten herhangi bir ibarenin olmadığı görülmektedir. Belirli geçmiş

zaman kip eki almış fiiller, ²Aktaş'ın (2023) etkinlik önerilerinde verdiği örnekler gibi; ya ek kök olarak ayrılmalı ya kalın yazı tipi ile yazılmalı ya da altları çizilmelidir. Bu yapıldığında bilgiler, öğrencinin de dikkatini çekebilir ve öğrenci kip ekini ayırt etmeyi daha kolay öğrenebilir. Ayrıca etkinliğin ilk cümlesinde verilen boşluğun öğrenciye örnek olması bakımından farklı bir renkle doldurulması öğrenci için yol gösterici olabilir.

Şekil 8'de de görüleceği üzere sayfa 29'da yer alan 8. etkinlik incelendiğinde verilen örneklerdeki yapılar öğrencinin seviyesine uygundur. Bu etkinliğin eksikliği aynı şimdiki zaman etkinliklerinde olduğu gibi öğrenciden istenen fiil çekiminin belirtilmemesidir. Örneğin 4. etkinliğin 2. maddesine bakıldığında “Sen beni affet...?” şeklinde bir örnek vardır. Öğrenci bu maddeye baktığında fiili olumlu soru mu yoksa olumsuz soru olarak mı çekimleyeceği konusunda kararsız kalabilir. Öğrencilerin kararsız kalmamaları ve kafalarının karışmaması için bu sorunu gidermek gereklidir. Bunun için maddelerin yanına veya altına parantez içinde öğrenciden istenen fiil çekimi belirtilmelidir. Örn.; “Sen beni affet...?” (belirli geçmiş zamanda olumsuz soru) şeklindeki kullanım, bu sorunu gidermek için bir çözüm yoludur.

Belirli geçmiş zamanın bu alandaki son etkinliği de Şekil 8'de de görüleceği üzere 5. etkinlik olan cümle işaretleme etkinliğidir. Etkinlikte belirli geçmiş zaman kipiyle yazılan 15 adet aktivite içeren cümle verilmiştir ve öğrencilerden hafta sonu hangi aktiviteleri yaptılarsa o cümleleri işaretlemeleri istenmiştir. Etkinlikteki cümleler D-AOBM'ye göre incelendiğinde öğrencilerin düzeylerine uygun olduğu söylenebilir.

² Aktaş, T. (2023). Belirli geçmiş zaman. N. Akkaya (Ed.), *Yabancılar Türkçe öğretiminde etkinlikler A1-A2* (s. 105-116) Akademisyen Kitabevi.

DİL BİLGİSİ

İsim Cümlelerinde Belirli Geçmiş Zaman

	Olumlu	Olumsuz	Olumlu Soru	Olumsuz Soru
Ben	hastaydım	hasta değildim	hasta mıydım	hasta değil miydim
Sen	hastaydın	hasta değildin	hasta mıydın	hasta değil miydin
O	hastaydı	hasta değildi	hasta mıydı	hasta değil miydi
Biz	hastaydık	hasta değildik	hasta mıydık	hasta değil miydik
Siz	hastaydınız	hasta değildiniz	hasta mıydınız	hasta değil miydiniz
Onlar	hastalardı	hasta değillerdi	hastalar mıydı	hasta değiller miydi
	hastaydı(lar)	hasta değildi(ler)	hasta mıydı(lar)	hasta değil miydi(ler)

Örnek:
 Geçen hafta çok yorgundum.
 Ali iki yıl önce öğrenciydi.
 Onlar dün mutlu değiştiler.
 Siz geçen yıl İstanbul'da mıydınız?

4 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

- Geçen hafta çok yorgun..... bu yüzden temizlik yapmadım.
- Siz geçen hafta sonu hasta? Neden hastaneye gittiniz?
- Sen dün çok üzgün..... . Bir şey mi oldu?
- Senin baban öğretmen?
- Mehmet geçen hafta çok mutsuz..... çünkü sınavı kötü geçti.
- Denize girmedik çünkü deniz çok soğuk..... .
- Sen geçen yıl Antalya'da?
- Neden bu kadar erken kalktın? Sen yorgun?
- Ben önceden çok şişman..... . Ama artık değilim.
- O dün kütüphanede..... .

32

YENİ İSTANBUL ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI A2

Şekil 9. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.32

2. ünitenin 2. bölümü olan “Geçen Hafta Sonu” bölümünün 32. sayfasındaki dil bilgisi alanına bakıldığında burada da isim cümlelerinde belirli geçmiş zaman kipi konusunun ele alındığı görülmektedir. Bu kısım incelendiğinde, “İsim Cümlelerinde Belirli Geçmiş Zaman” başlığının altında herhangi bir tanım yapılmadığı, bu zamanın açıklanmadığı görülmektedir. Türkçeyi yeni öğrenen öğrencilerin hem geçmiş bilgilerini tazelemek hem de nasıl bir bilgi edineceklerine dair bir ipucu vermek açısından “Türkçe’ de isim cümlelerinde belirli geçmiş zaman, genellikle -idi ekiyle oluşturulur.” “Bu yapı, isim cümlelerinin geçmiş bir zamanda olduğunu belirtir” şeklinde tanımlar yapmak daha açıklayıcı olabilir ve konuya geçiş için bir köprü vazifesi görebilir.

Verilen tabloya bakıldığında önceki tablolarda belirtilen eksiklik bunda da görülmektedir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin aldıkları yeni bilgiyi daha kolay kavrayabilmesi için; en azından ilk anlatımda, örnekte veya tablo gösteriminde kelimeler ek-kök biçiminde ayrılmış ya da aldıkları kip eklerinin altları çizilmiş, farklı renkle boyanmış biçimde gösterilirse öğrencilerin yeni bilgiyi fark etmeleri ve ayırt etmeleri daha kolay hale gelebilir. Tablonun altında verilen örnekler ise isim cümlesinin olumlu, olumsuz ve olumlu soru halleridir; olumsuz soru cümlesi örneğine yer verilmemiştir. Her birinden birer cümle verilmesi öğrenciye örnek teşkil etmesi bakımından daha faydalı olabilir. Ayrıca bu düzey için verilen örnek cümle sayısının anlaşılabilirlik açısından çoğaltılması gerektiği düşünülmektedir. Bunun yanında, fiil çekimi ve isim çekiminin karşılaştırmalı gösterimi de öğrencilerin aradaki farkı daha iyi anlayabilmesi açısından öğrencilere katkı sağlayabilir.

4. etkinlik, boşluk doldurma etkinliğidir. Bu etkinliğe bakıldığında ise 10 adet isim cümlesi verildiği ve öğrencilerden bu cümleleri bağlamdan yola çıkarak belirli geçmiş zaman kipiyle doldurmaları istenmiştir. Verilen örneklerdeki yapılar belirli hususlara göre incelendiğinde (D-AOBM), öğrencinin seviyesine uygundur ancak 10 cümlenin 3 tanesinde anlamsal belirsizlik/ikilem vardır. 2., 4. ve 7. maddeler belirli geçmiş zamanın hem olumlu soru kipiyle hem de olumsuz soru kipiyle doldurulabilir. Bu nedenle parantez içinde istenen anlam belirtilmelidir. Örneğin; “Senin baban öğretmen ...?” maddesi hem “Senin baban öğretmen miydi?” hem de “Senin baban öğretmen değil miydi?” şeklinde sonlanabilir. Öğrencilerin ikilemde kalmaması için “Senin baban öğretmen ...?” (belirli geçmiş zamanda olumsuz soru) şeklinde belirtilmesi, ifadeyi daha anlaşılır ve açık kılacaktır.

5 Leyla geçen yaz tatilini Bodrum’da geçirdi. Ona örnekteki gibi sorular soralım ve cevaplarını tamamlayalım.

(Otel / iyi)	1. Otel iyi miydi?	Evet, otel iyiydi.
(Oda / konforlu)	2.?	Hayır,
(Hava / güzel)	3.?	Evet,
(Sokaklar / kalabalık)	4.?	Hayır,
(Mağazalar / pahalı)	5.?	Evet,
(Şehir / büyük)	6.?	Hayır,
(Müzeler / ilginç)	7.?	Evet,
(Yemekler / lezzetli)	8.?	Hayır,
(Yolculuğunuz / nasıl)	9.?	

Şekil 10. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.33

Şekil 10’da yer alan etkinlikten hemen sonra Şekil 11’de görüldüğü gibi isim cümlelerinde belirli geçmiş zamanın anlatımı bağlaçlarla (çünkü, bu sebeple, bu nedenle, bu yüzden, bunun için) birleştirilmiş sonrasında da isim cümlelerinde belirli geçmiş zaman ile bağlaçlar konusunda bütünleşik etkinliklere yer verilmiştir. Kısa ve özlü olan bu tanım İngilizce olarak da açıklanmış ardından sebep-sonuç ilişkisine örnek olacak cümleler verilmiştir. Ancak verilen örnekler isim cümleleriyle kurulmuş cümleler değildir bu nedenle konu başlığıyla tezat bir durum işlenmiştir. Bu durumun önüne geçmek adına “isim cümlelerinde belirli geçmiş zaman ve fiil cümlelerinde belirli geçmiş zaman” olarak iki ayrı başlık atılıp bağlaçlarla ilgili örnekler verilip daha sonra karışık örneklere yer verilmesi konunun anlaşılabilirliği için daha etkili olabilir.

6. etkinlik boşluk doldurma etkinliği olup bu etkinlikte 5 adet boşluklu cümle verilmiş bu boşlukların öğrenciler tarafından “çünkü, bu sebeple, bu nedenle, bu yüzden, bunun için” bağlaçlarıyla doldurulması istenmiştir. Yine asıl konu başlığı ile tezat olarak cümleler “fiil” ile kurulmuştur.

7. etkinlikte ise öğrencilerden verilen bağlaçlarla cümle yazmaları istenmiştir ancak belirli geçmiş zaman ile ilgili herhangi bir ibare bulunmadığından öğrencilerin her birinin farklı zamanlarla cümle oluşturması muhtemeldir. Ayrıca bu etkinlik A2 düzeyindeki öğrencinin zorlanabileceği ve öğrenci için zaman alıcı olabilir. Bu iki sorunun önüne geçmek adına; “Aşağıdaki kelimeler ile beş cümle yazalım” yerine “Aşağıdaki kelimeleri ve belirli geçmiş zamanı kullanarak 5 tane cümle yazalım” daha açık bir ifade olabilir. Bu şekilde belirli geçmiş zaman konusundan uzaklaşmadan konuya bağlı kalınabilir.

4.3. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı’nda Gelecek Zaman Görünümü

Gelecek zaman görünümü, A2 düzeyinin 3. Ünitesi olan “Neler Olacak?” ünitesinde ele alınmıştır. Bu ünite; “A. Gelecek Planları, B. Nereye Gideceğiz?, C. Hava Durumu” olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. “Gelecek Planları” bölümünün dil bilgisi başlığı altında gelecek zamanın Türkçe ve İngilizce tanımına, fiilin olumlu, olumsuz ve soru hallerinin gösterimine ve örnek cümlelere yer verilmiştir. “Nereye Gideceğiz?” bölümünün dil bilgisi başlığı altında isim cümlelerinde gelecek zaman konusu ele alınmış çeşitli örneklerle konu pekiştirilmeye çalışılmıştır. “Hava Durumu” bölümünün dil bilgisi başlığı altında ise karşılaştırma(gibi, kadar) konusundan bahsedilmiş gelecek zamandan bağımsız şekilde örnekler ve etkinlikler

verilmiştir. Gelecek zaman konusunun asıl ele alınışı birinci bölüm olan “Gelecek Planları” (ss. 47) bölümünde ve ikinci bölüm olan “Nereye Gideceğiz?” (ss. 51) bölümünde gerçekleşmiştir.

DİL BİLGİSİ

Gelecek Zaman (Future Tense)
Bu zaman, gelecekte yapılacak işleri anlatmak için kullanılır.
“Gelecek Zaman” is used for describing future actions.

	Olumlu	Olumsuz	Olumlu Soru	Olumsuz Soru
Ben	geleceğim	gelmeyeceğim	gelecek miyim	gelmeyecek miyim
Sen	geleceksin	gelmeyeceksin	gelecek misin	gelmeyecek misin
O	gelecek	gelmeyecek	gelecek mi	gelmeyecek mi
Biz	geleceğiz	gelmeyeceğiz	gelecek miyiz	gelmeyecek miyiz
Siz	geleceksiniz	gelmeyeceksiniz	gelecek misiniz	gelmeyecek misiniz
Onlar	gelecek(ler)	gelmeyecek(ler)	gelecek(ler) mi	gelmeyecek(ler) mi

Örnek:
Gelecek yıl ev alacağım.
Ali gelecek hafta İzmir’e gidecek bu yüzden okula gelmeyecek.
Sen yarın okuldan sonra bizimle sinemaya gelecek misin?
Siz bu kitabı okumayacak mısınız?

4. Aşağıdaki cümleleri gelecek zaman ile tamamlayalım.

- Gelecek yaz tatilinde ailemle beraber Karadeniz turu yap.....
- Ayşe ve Mehmet 2 ay sonra evlen.....
- Çok hastayım. Yarın okula git.....
- Çok sıkıcı bir roman. Onu oku.....
- Hafta sonu siz de bizimle sinemaya gel.....?
- Ne oldu, hasta mısın? Toplantıya katıl.....?
- Mezun olduktan sonra babam bana araba al.....
- Üç gün sonra Eda’nın doğum gününü kutla..... ve pasta ye.....
- Ben sizinle gel..... çünkü çok işim var.
- Arkadaşınla Süleymaniye’de kuru fasulye ye.....?

YENİ İSTANBUL ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI A2

47

Şekil 12. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.47

Şekil 12’de de görüldüğü gibi A2 düzeyi ders kitabının 47. sayfasında *Gelecek Zaman* başlığı altında Türkçe ve İngilizce olarak birer kısa tanıma yer verilmiştir. Yapılan tanım incelendiğinde öğrencilerin seviyesine uygun olduğu gözlenmiştir ancak bireylerin Türkçeyi daha yeni öğrendikleri göz önünde bulundurulduğunda yapılan tanımın eksik olabileceği düşünülmüştür. Yapılan tanıma ek olarak “Türkçe’de, gelecek zaman kipi fiil köküne “-acak/-ecek” eklerinin getirilmesiyle oluşturulur” ifadesinin eklenmesi öğrencilerin bilgiye ulaşmasında ipucu görevi görebilir. Ayrıca başlıklar incelendiğinde bazı zamanların yanında kip ekleri belirtilirken bazı zamanlarda kip ekleri belirtilmemiştir; bu durumun anlatımda birliği bozabileceği düşünülmektedir.

Gelecek zaman tablosunda da görüldüğü gibi fiil ek-kök olarak ayrılmamış veya fiilin aldığı kip eklerinin altı çizilmemiş, farklı renge boyanmamıştır. A2 seviyesi düşünüldüğünde en azından konu anlatımından sonra verilen ilk örneklerde fiilin aldığı kip ekinin gösterimi öğrencinin daha kolay öğrenmesi için faydalı olabilir.

Bağlam, bir ifadenin veya olayın anlaşılmasını ve yorumlanmasını sağlayan tüm öğeleri kapsar. Öğrencinin bu ekleri bağlamdan öğrenmesi bekleniyorsa da öğrencinin düzeyi düşünüldüğünde ekleri daha iyi tanınması ve ayırt etmesi bakımından kip eklerine dikkat çekilmesi öğrenci için daha açıklayıcı ve öğretici olabilir.

Şekil 12’de de görüldüğü gibi tablonun altında gel- fiilinde gelecek zamanın olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru çekimleri verilmiştir. Bu düzey için verilen örnek cümle sayısının anlaşılabilirlik açısından çoğaltılmasının gerektiği düşünülmektedir. Verilen cümleler öğrencinin seviyesine uygundur ancak kip ekine çeşitli şekilde dikkat çekilmesinin Türkçeyi yeni öğrenen ve gelecek zamanla yeni tanışan öğrenciler için daha iyi olacağı düşünülmektedir.

Bu cümle örneklerinden sonra 4. etkinlikte öğrencilere 10 adet boşluklu cümle verilmiş ve bu boşlukların gelecek zamana uygun şekilde kip ekleriyle doldurulması istenmiştir. Gerek örnekteki gerekse etkinlikteki cümlelerin öğrencinin seviyesine uygun olduğu düşünülmektedir ancak “gel-” fiilinin sıkça tekrar ettiği gözlenmektedir. Oysaki öğrencinin seviyesine uygun farklı fiiller görmesi onların gelişimi için daha yararlı olabilir.

Genel olarak bakıldığında dil bilgisi alanında gelecek zaman konusuyla ilgili daha açıklayıcı ve detaylı bilgi öğretimi yapılabileceği düşünülmektedir. Ayrıca öğrencinin bilgiyi pekiştirmesi ve kalıcı hale getirebilmesi için etkinlikler de artırılmalı, yalnızca boşluk doldurma ve ek öğretmeye yönelik etkinliklerle sınırlı kalmamalıdır. Asıl hedef, öğrencinin yaratıcılığını geliştirerek öğrenciye Türkçenin inceliklerini öğretmek olmalıdır.

DİL BİLGİSİ

İsim Cümlelerinde Gelecek Zaman (Future Tense in Nominal Sentences)

	Olumlu	Olumsuz	Olumlu Soru	Olumsuz Soru
Ben	mutlu olacağım	mutlu olmayacağım	mutlu olacak mıyım	mutlu olmayacak mıyım
Sen	mutlu olacaksın	mutlu olmayacaksın	mutlu olacak mısın	mutlu olmayacak mısın
O	mutlu olacak	mutlu olmayacak	mutlu olacak mı	mutlu olmayacak mı
Biz	mutlu olacağız	mutlu olmayacağız	mutlu olacak mıyız	mutlu olmayacak mıyız
Siz	mutlu olacaksınız	mutlu olmayacaksınız	mutlu olacak mısınız	mutlu olmayacak mısınız
Onlar	mutlu olacak(lar)	mutlu olmayacak(lar)	mutlu olacak(lar) mı	mutlu olmayacak(lar) mı

Örnek:
İki ay sonra anne olacağım.
Bu proje yarına kadar hazır olmayacak.
Yarın evde olacak mısınız?
İşten sonra yorgun olmayacak mısınız?

5 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

1. Bu soğukta dışarı çıkmayın, hasta ol.....
2. Babam seneye emekli ol.....
3. Lütfen, şunlar hediye paketi ol.....
4. Yarın düğünde çok güzel ol....., bu elbise sana çok yakıştı.
5. Ali haftaya Ankara'da ol.....

6 Aşağıdaki cümleleri eşleştirelim.

1. Zehra Hanım'ın kızı bir ay sonra	a. çok çalış.
2. Bugün hava yağmurlu olacak,	b. tıraş olacağım.
3. Yarın sınav olacak,	c. asker olacak.
4. Banyodan çık,	ç. şemsiyeni unutma.
5. Ali'nin kardeşi	d. doktor olacak.

YENİ İSTANBUL ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI A2

51

Şekil 13. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.51

A2 düzeyi ders kitabının 51. sayfasında “İsim Cümlelerinde Gelecek Zaman” başlığı altında herhangi bir tanıma yer verilmemiştir ve “mutlu ol-” fiili için farklı çekimlerde tablo gösterimi yapılmıştır. Öğrencilerin Türkçeyi daha yeni öğrendikleri göz önünde bulundurulduğunda en azından kısa bir tanım yapılması gerektiği düşünülmektedir. Öğrencinin konuya daha hâkim olması açısından örneğin; “isim cümlelerinde gelecek zaman yapısı, eylemin gelecekte geçerli olacağını veya gerçekleşeceğini belirtmek için kullanılır” ve “ bu yapı genellikle “-acak/ -ecek” ekleriyle ve yardımcı fiil "olmak" ile oluşturulur” tanımları yapılabilir. Öğrenciye konunun mantığını kavratmadan öğrenciyi direkt bir tablo ile karşılaştırmak yerine öğrencinin zihninde doğru şemalar oluşturmak için öncelikle konunun içeriğinden bahsetmek gerekir. Bazı zamanlarda bu anlatım yapılırken bazı zamanlarda konu anlatımına yer vermeden örnekler verilmiştir.

Bazı zamanların yanında kip ekleri belirtilirken bazı zamanlarda bundan bahsedilmemiştir. Bu eklerin ayrıca başlığın yanında parantez içinde de verilmemesi anlatımda birliği bozabilir. Bu durumda gelecek zamanın anlatımında eksiklik söz konusudur.

İsim cümlelerinde gelecek zaman konusu, fiil çekimlerine göre anlaşılabilirlik açısından daha karmaşık görülebilir. Öğrenci başlarda anlamakta güçlük çekebilir bunun önüne geçebilmek için özlü ve kısa bir anlatım yapılması ve bu anlatımın öğretici etkinliklerle güçlendirilmesi, pekiştirilmesi öğrenci için daha etkili olabilir.

Tablo “mutlu” ismine “ol-” yardımcı fiilinin eklenmesiyle kişi zamirleri olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru biçiminde gruplandırılmıştır. Yalnız tablo oluşturulmadan önce konunun daha anlaşılır olması açısından şu şekilde bir anlatım yapılabilir;

- **Olumlu:** *İsim + olacak*

Örnek: "O, mutlu olacak."

- **Olumsuz:** *İsim + olmayacak*

Örnek: "Onlar, mutlu olmayacak."

- **Olumlu Soru:** *İsim + mı/mü/mu/mı soru eki + olacak*

Örnek: "O, mutlu mu olacak?"

- **Olumsuz Soru:** *İsim+ olmayacak+ mı/mü/mu/mı soru eki*

Örnek: "Onlar, mutlu olmayacak mı?"

Tablonun altında yer alan örneklerde de isim cümlelerinde gelecek zaman kipiyle ilgili cümlelere yer verilmiştir. Bu örneklerin daha anlaşılır ve açıklayıcı olabilmesi için olumlu, olumsuz, soru biçimde gruplandırılması ya da cümle örneklerinin yanına parantez içinde olumlu, olumsuz, olumlu soru ya da olumsuz soru şeklinde hangi gruba dâhil olduklarının yazılması öğrencilerin zihinlerindeki şemalara doğru bilgileri yerleştirebilmesi açısından daha yararlı olabilir. Örneğin; “İki ay sonra anne olacağım. (gelecek zamanın olumlu cümlesi), İsten sonra evde olmayacak mısınız? (gelecek zamanın olumsuz soru cümlesi)” şeklinde daha öğretici ve açıklayıcı bir anlatım yapılabilir. Ayrıca verilen örnek sayısı öğrencinin konuyu daha iyi anlayabilmesi için çoğaltılabilir.

5. etkinlik boşluk doldurma etkinliğidir. Etkinlikte 5 adet boşluklu cümle verilip boşlukların bağlama göre uygun kip ekleriyle örnekteki gibi doldurulması istenmiştir. Ancak

örnek olarak verilen cümlelerde kip ekini veya yardımcı fiili belirten dikkat çekici herhangi bir işaretleme bulunmamaktadır. “Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım” yerine “Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi gelecek zamana uygun dolduralım” şeklinde bir ifade daha anlaşılır olabilir. Örneklerin hepsi olmasa da en azından ilk örneklerin açıklanması öğrencinin gelecek zaman kip ekinin ve yardımcı fiilin nasıl kullanıldığını anlamasında yardımcı olacaktır. Bunun dışında 5. etkinliğin, eklerin nasıl geldiğinin anlaşılması ve öğrencilerin pratiklik kazanması için güzel ve etkili bir etkinlik olduğu düşünülmektedir.

6. etkinlik ise şimdiye kadar gördüğümüz etkinliklerden farklı olarak eşleştirme etkinliğidir. Bu etkinlik, öğrencinin düzeyine uygundur ve öğrenciye bağlamdan yola çıkarak fikir yürütebilme becerisini kazandırma açısından faydalı bir etkinlik olarak görülmüştür.

Genel olarak bakıldığında gelecek zaman görünümünün konu anlatımı, konuyla ilgili verilen örnekleri ve etkinliklerinin daha fazla geliştirilebileceği, çoğaltılabileceği ve çeşitlendirilebileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu konu üzerinde dil bilgisel olarak gereği kadar durulmamasının, öğrencinin zihninde bilgi karmaşasına sebep olacağı düşünülmektedir.

4.4. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı’nda (A2) Belirsiz Geçmiş Zaman Görünümü

Belirsiz geçmiş zaman görünümü, A2 düzeyinin 4. ünitesi olan “Evvel Zaman İçinde” ünitesinde ele alınmıştır. Bu ünite; “A. Kim, Ne Yapmış?, B. Masallar ve Efsaneler, C. Fıkralar” olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. “Kim, Ne Yapmış?” bölümünün dil bilgisi başlığı altında belirsiz geçmiş zamanın Türkçe ve İngilizce tanımına, fiilin olumlu, olumsuz ve soru hallerinin gösterimine, örnek cümlelere ve etkinliğe; isim cümlelerinde belirsiz geçmiş zamanda ismin olumlu, olumsuz ve soru hallerinin gösterimine, örnek cümlelere ve etkinliğe yer verilmiştir.

“Masallar ve Efsaneler” bölümünün dil bilgisi başlığı altında belirsiz geçmiş zamandan bağımsız olarak pekiştirme sıfatları ve küçültme ekleri ele alınmış konu anlatımı ve etkinliklere yer verilmiştir. “Fıkralar” bölümünün dil bilgisi başlığı altında ise yine belirsiz geçmiş zamandan bağımsız olarak doğrudan anlatım ve bağlaçlar konuları ele alınmış çeşitli örneklerle ve etkinliklere yer verilmiştir. Aynı üniteye yer almalarına rağmen Masallar ve Efsaneler bölümünde de Fıkralar bölümünde de belirsiz geçmiş zamandan bağımsız örnekler ve etkinliklerle öğretim desteklenmiştir. Cümle örnekleri ve etkinlikler zaman kipi bakımından

karışıktır. Denilebilir ki belirsiz geçmiş zaman konusunun asıl ele alınışı birinci bölüm olan “Kim, Ne Yapmış?” (ss. 63-64) bölümünde gerçekleşmiştir.

Başlığın yanında parantez içinde belirsiz geçmiş zaman kip eki olan “-miş” eki gösterilmemiştir. İncelenen zamanların bazılarında belirtilirken bazılarında belirtilmemiştir bu da birliği bozmaktadır.

DİL BİLGİSİ

Belirsiz Geçmiş Zaman (Reported Past Tense)
 Belirsiz geçmiş zaman, başka bir kişiden duyulan, öğrenilen veya sonradan farkına varılan bir olayı anlatmak için kullanılır. “Belirsiz Geçmiş Zaman” is used for describing past actions that were heard or learnt about, rather than actions that were personally witnessed or experienced. This tense doesn’t correspond directly with English, which often uses ‘apparently’ to express the same ideas.

	Olumlu	Olumsuz	Olumlu Soru	Olumsuz Soru
Ben	unutmuşum	unutmamışım	unutmuş muyum	unutmamış mıyım
Sen	unutmuşsun	unutmamışsın	unutmuş musun	unutmamış mısın
O	unutmuş	unutmamış	unutmuş mu	unutmamış mı
Biz	unutmuşuz	unutmamışız	unutmuş muyuz	unutmamış mıyız
Siz	unutmuşsunuz	unutmamışsınız	unutmuş musunuz	unutmamış mısınız
Onlar	unutmuş(lar)	unutmamış(lar)	unutmuş(lar) mı	unutmamış(lar) mı

Örnek:
 Bahar şarkı yarışmasına katılmış.
 Annem söyledi, ben dört aylıkken dişim çıkmış, doktor buna çok şaşırmış.
 Köprüde kaza olmuş, kazada beş kişi yaralanmış.
 Telefonumu arkadaşımın dükkânında unutmuşum.

4 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

- Karşı komşumuzun evine hırsız gir.....
- Cüzdanımı evde unut.....
- Ali kitabı bana al....., Ahmet’e al.....
- Ders kitabımı yanıma al....., okulda fark ettim.
- Bebek uyu.....?
- Haberlerde duydum. Dün Cumhurbaşkanı Berlin’e git.....
- Ayhan daha önce hiç Antalya’ya git.....?
- Yanımda hiç para yok. Çünkü para çek.....
- Büşra’ya sor bakalım. Ödevini yap.....?
- Annem söyledi. Ben bir yaşında yürümeye başla.....

YENİ İSTANBUL ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI A2

Şekil 14. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.63

Şekil 14’te görüleceği üzere belirsiz geçmiş zaman başlığının yanında İngilizce karşılığına yer verilmiş ancak bu zamanı oluşturmak için kullanılan kip ekine(-miş) yer verilmemiştir. Bu ekin başlıkla birlikte parantez içinde verilmesi öğrenciler için bir ipucu işlevi görecektir.

Belirsiz geçmiş zamanın Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki tanımı yapılmış ve unutulmanın olumlu, olumsuz ve soru çekimleri tablolastırılmıştır. Tanımda kullanılan cümle Türkçeyi yeni öğrenen A2 seviyesindeki öğrencilerin düzeyine uygun, kısa ve özdir yalnız bu tanıma ek olarak öğrencinin belirsiz geçmiş zamanı diğer zamanlarla karıştırmaması, çözümleyebilmesi ve ayırt etmesi için, “Belirli geçmiş zaman kip eki olan –miş eki; ses

uyumlarına uyarak -mış, -muş, -müş şekillerinden birini alabilir” ifadesini ekleyerek bu ekin fiillerde yalnızca –mış eki şeklinde görünmeyeceği belirtilebilir ve belirsiz geçmiş zaman kip eklerinden bahsetmek bu zamanı öğrenci için daha anlaşılır hale getirilebilir.

Ayrıca zaman görünümlerinin öğrencinin zihninde kalıcılığını sağlamak için ilgili zamanların konu anlatımı yapıldıktan sonra gramer yapılarını da göstermek öğrenciye fayda sağlayabilir. Örneğin belirsiz geçmiş zamanın gramer yapısı;

“fiil kökü + mış/miş/muş/müş + kişi eki”

şeklinde gösterilebilir. Bu gösterimden sonra örneklere ve etkinliklere geçilebilir.

Tanımlamanın altında verilen tablo, diğer zaman kiplerinde de olduğu gibi herhangi bir ayrıntıya yer verilmeden oluşturulmuştur. Fiil ek-kök olarak ayrılmamış ve/veya fiilin aldığı kip eklerinin altı çizilmemiştir. Belirsiz geçmiş zaman tablosu da, şahıs zamirlerinin karşısına olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru biçimlerinin yazılmasıyla oluşturulmuştur. Kip eklerinin, ne tanımda ne de tabloda belirtilmemesi konunun öğrenci için dikkat çekiciliğini azaltabilir.

Zamanlar, eyleme kattıkları anlam dışında biçimsel olarak da birbirlerinden ayrılır. Bu farklılık kip ekleri ile sağlanır. Öğrencilerin düzeyi dolayısıyla Türkçenin anlam bilgisine tam anlamıyla hâkim olamadıkları göz önünde bulundurulduğunda zaman kip eklerinin belirtilmemesinin, öğrencilerin zamanları kavrama sürecini uzatabileceği düşünülmektedir.

A2 seviyesindeki öğrenci için konu anlatımından sonra verilen ilk örneklerde fiilin aldığı kip ekinin gösterimi, öğrencinin konuyu daha kolay kavramasında yardımcı olabilir. Öğrencinin bu ekleri yalnızca bağlamdan öğrenmesi beklenmemeli belirsiz geçmiş zamanın gramer yapısına da yer verilmelidir. Öğrencinin düzeyi göz önünde bulundurulduğunda ekleri daha iyi tanınması ve birbirinden ayırt etmesi bakımından kip ekleri üzerinde durulması öğretici bir strateji olabilir.

Şekil 14’de de görüldüğü gibi tablonun altında fiillerde belirsiz geçmiş zamanın olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru görünümü verilmiştir. Verilen cümlelerin öğrencinin seviyesine uygun olduğu düşünülmektedir. Ancak kip ekinin belirtilmesinin, Türkçeyi yeni öğrenen ve belirsiz geçmiş zamanla yeni tanışan öğrenciler için daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca seviye dikkate alındığında, verilen örnek cümle sayısının çoğaltılması gerektiği düşünülmektedir. Bunun dışında, önceki zaman kiplerinin

anlatımındaki örneklere kıyasla belirsiz geçmiş zaman örneklerinde daha güçlü cümlelere ve birleşik cümle yapılarına yer verildiği görülmektedir.

Bu cümle örneklerinden sonra boşluk doldurma etkinliği olan 4. etkinliğe geçilmiştir. Öğrencilere 10 adet boşluklu cümle verilmiş ve bu boşlukların belirsiz geçmiş zamana uygun şekilde kip ekleriyle doldurulması istenmiştir. Alıştırmanın amacı “-miş” belirsiz geçmiş zaman kipini öğrencilere kullandırmaktır ancak kitaptaki konu anlatımı, öğrencilerin bu ekleri kendi başına kullanabilecekleri kadar açıklayıcı bulunmamıştır. Bu etkinlik, ek kullanımı öğretmek amacıyla yapılmış ve öğrencinin diğer becerilerini destekleyecek başka bir etkinliğe yer verilmeden farklı bir konuya geçilmiştir. Bu da öğrenciye çoğunlukla ek kullanımını öğretmeye yönelik alıştırma verildiğini gösterebilir.

İsim Cümlelerinde Belirsiz Geçmiş Zaman

	Olumlu	Olumsuz	Olumlu Soru	Olumsuz Soru
Ben	hastaymışım	hasta değilmişim	hasta mıymışım	hasta değil miymişim
Sen	hastaymışsın	hasta değilmişsin	hasta mıymışsın	hasta değil miymişsin
O	hastaymış	hasta değilmiş	hasta mıymış	hasta değil miymiş
Biz	hastaymışsınız	hasta değilmişsiniz	hasta mıymışsınız	hasta değil miymişsiniz
Siz	hastaymışsınız	hasta değilmişsiniz	hasta mıymışsınız	hasta değil miymişsiniz
Onlar	hastaymış(lar)	hasta değilmiş(ler)/değil(ler)miş	hasta mıymış(lar)	hasta değil(ler)miymiş/değil miymişler

Örnek:
 Anneannem söyledi, annem küçükken çok yaramazmış.
 Gökçe eskiden çok tembel bir öğrenciymiş.
 Sınav yarın değilmiş, gelecek perşembeymiş.
 Hava ılık sandım ama çok soğukmuş.

Şekil 15. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.64

A2 düzeyi ders kitabının 64. sayfasında “İsim Cümlelerinde Belirsiz Geçmiş Zaman” başlığı altında herhangi bir açıklamaya yer verilmeden kişi zamirlerinin ve belirsiz geçmiş zaman çekimlerinin bulunduğu bir tablo gösterimi yapılmıştır. Öğrencilerin Türkçeyi yeni öğrendikleri dikkate alındığında konuyu kısa ve öz biçimde ifade eden bir tanım yapılması gerektiği düşünülmektedir. Öğrencinin konuyu daha iyi anlayabilmesi açısından; “İsim cümlelerinde belirsiz geçmiş zaman yapısı, yüklem olan ismin geçmişte gerçekleştiğini ve bu bilginin başkalarından duyulduğunu belirtmek için kullanılır” ve “ Bu yapı genellikle “-miş”

eki ile oluşturulur” şeklinde tanımlara yer verilebilir. Herhangi bir tanımlamanın yapılmaması öğrencilerde zihinsel karmaşaya ya da eksik/yanlış öğrenmeye sebep olabilir.

Öğrenciye konunun mantığını, inceliklerini anlatmadan, bilgileri kavramalarını sağlamadan öğrenciyi direkt bir tablo ile karşılaştırmak yerine öğrencinin zihninde doğru şemalar oluşturmak ve konuyu daha anlaşılır hale getirmek için öncelikle konunun içeriğinden bahsetmek daha etkili olabilir.

Bazı zaman kiplerinde konu anlatımına yer verilirken bazı zamanlarda konu anlatımı es geçilerek yalnızca cümle örneklerine ve alıştırmalara yer verilmiştir. Yukarıdaki cümle örneklerinde ve alıştırmalarda ise kip ekini belirten öğrencinin dikkatini çeken herhangi bir işaretleme, ek-kök ayrımı vb. yapılmamıştır ve bilgiye öğrencinin kendi kendine ulaşması beklenmiştir. Tablo oluşturulmadan önce konunun daha anlaşılır olması açısından aşağıdaki gibi bir anlatım faydalı olabilir;

- **Olumlu:** *İsim + imiş*

Örnek: "O, öğretmenmiş."

- **Olumsuz:** *İsim + değilmiş*

Örnek: "Onlar, öğretmen değilmiş."

- **Olumlu Soru:** *İsim + mı/mü/mu/mı soru eki + imiş*

Örnek: "O, öğretmen miymiş?"

- **Olumsuz Soru:** *İsim+ değil+ mı/mü/mu/mı soru eki+ imiş*

Örnek: "Onlar, öğretmen değil miymiş?"

Yukarıdaki anlatımdan sonra tablo, örnek ve alıştırmalara geçilmesi öğretimi daha etkin kılabilir.

Tablonun altında yer alan cümle örnekleri öğrencinin seviyesine uygun olsa da oldukça sınırlı olduğu düşünülmektedir. Öğrenci bilgiyi ne kadar çok pekiştirirse, öğrenme o kadar kalıcı hale gelir. O halde etkili bir konu anlatımından sonra öğrenciyi bol örneklerle karşılaştırıp uygun onlara seviyelerine uygun alıştırmalar yaptırmak öğrenmeyi daha kalıcı hale getirebilir. Ancak kitabın bu bölümüne bakıldığında hem konu anlatımının yapılmadığı hem de cümle örneklerinin sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durumda öğrencinin konuya

hâkim olamaması ve kalıcı öğrenmeler oluşturmaması ortaya çıkabilecek problemler arasında görülebilir.

5 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

1. Serap dünden beri çok hasta.....
2. Babam çok tembel bir öğrenci.....
3. Ben küçükken uslu..... yaramaz
4. Anneannem gençken nasıl bir kadın.....? Güzel
5. O lokantanın yemekleri hiç lezzetli

6 Aşağıdaki cümleleri uygun eklerle (-DI, -mIş) dolduralım.

1. Dün sabah hava çok soğuk ve yağmurlu..... ama bugün günlük güneşlik.
2. Hava durumunu dinle.....? Yarın hava nasıl.....?
3. Bugün derse geç kal..... ve öğretmen bana çok kız.....
4. Aylin ve ben dün Senem'i gör..... ve biraz sohbet et..... . Senem üç yıl önce evlen..... ve geçen yıl bir kızı ol.....
5. Annemle konuştun mu? Akşam yemeği için ne yap.....?
6. Kardeşi söyledi. Mehmet dün akşam geç gel.....
7. Dünkü toplantıda Ahmet Bey çok güzel konuş..... . Çok beğendim.
8. Duydun mu? Dünkü toplantıda Ahmet Bey çok güzel konuş.....
9. Berk geçen ay evlen..... . Nikâha ben de gittim.
10. Ayşe söyledi. Berk geçen ay evlen.....
11. Geçen yıl büyük bir deprem ol..... . Hepimiz çok korktuk.
12. Çok eskiden İstanbul'da büyük bir deprem ol.....
13. Teyzemden duydum. Kuzenim üniversite sınavını kazan.....
14. Çok çalıştım ve üniversite sınavını kazan.....
15. Dün koltukta uyu..... . Şimdi her yerim ağrıyor.

64 **YENİ İSTANBUL** ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI A2

Şekil 16. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.64

Şekil 16'da ise isim cümlelerinde belirsiz geçmiş zaman konusunun devamı olan 5. ve 6. etkinlik vardır. Bu etkinliklere bakıldığında, şimdiye kadar incelenen hiçbir zaman kipi etkinliğinden farklı olmadıkları görülmektedir. Burada da önceki zaman kiplerinde olduğu gibi kendini tekrar eden etkinliklere yer verilmiştir. Bunun önüne geçmek adına; öğrenci gelişimi, öğrencinin düzeyi, seviyenin zorluğu/kolaylığı göz önünde bulundurularak etkinlikler çeşitlendirilebilir.

5. etkinlik, boşluk doldurma etkinliğidir. Verilen örnek cümlelere bakılarak etkinlikteki boşlukların doldurulması istenmiştir. 5. etkinlik kip eklerinin öğretimi için faydalı olabilir ancak diğer etkinliklerden farksızdır. Öğrenciyi ek öğreniminden bir adım öteye taşıyabilmek adına bu bilgileri öğrenciye sezdirmek öğrenciyi kalıcı bilgiye ulaştırabilmek için daha etkili olabilir.

6. etkinliğe bakıldığında ise biçimsel olarak 5. etkinlikte aynı olduğu görülmektedir. 6. etkinlik de 5. etkinlik gibi verilen boşlukları kip ekleriyle doldurma etkinliğidir. 6. etkinliğin bir önceki etkinlikten farkı, öğrencilere isim cümlelerinde belirsiz geçmiş zamanı öğretmenin yanı sıra öğrencilerin belirsiz geçmiş zaman ile belirli geçmiş zamanın anlamsal farkını ayırt etmelerini sağlamayı amaçlamasıdır. Bu etkinlik, öğrencinin geçmiş bilgilerini yoklaması, karşılaştırma yapabilmesi, bağlamdan yola çıkarak anlam kurabilmesi ve farkları ayırt edebilmesi açısından önemlidir.

Dil bilgisi eklerden ibaret değildir dolayısıyla kiplerin öğretimi hususunda, yalnızca kip eklerini ezberletmeyi hedeflemeyen pek çok etkinlik üretilebilir. Öğrenciye yalnızca ek ezberletmeyi ve boşluk doldurmayı öğreten, zihin gücünü geliştirmeyen bu etkinliklere ara verilmesi, daha yaratıcı etkinliklere yer verilmesi öğrencinin zihinsel ve dilsel gelişimi için daha faydalı olacaktır.

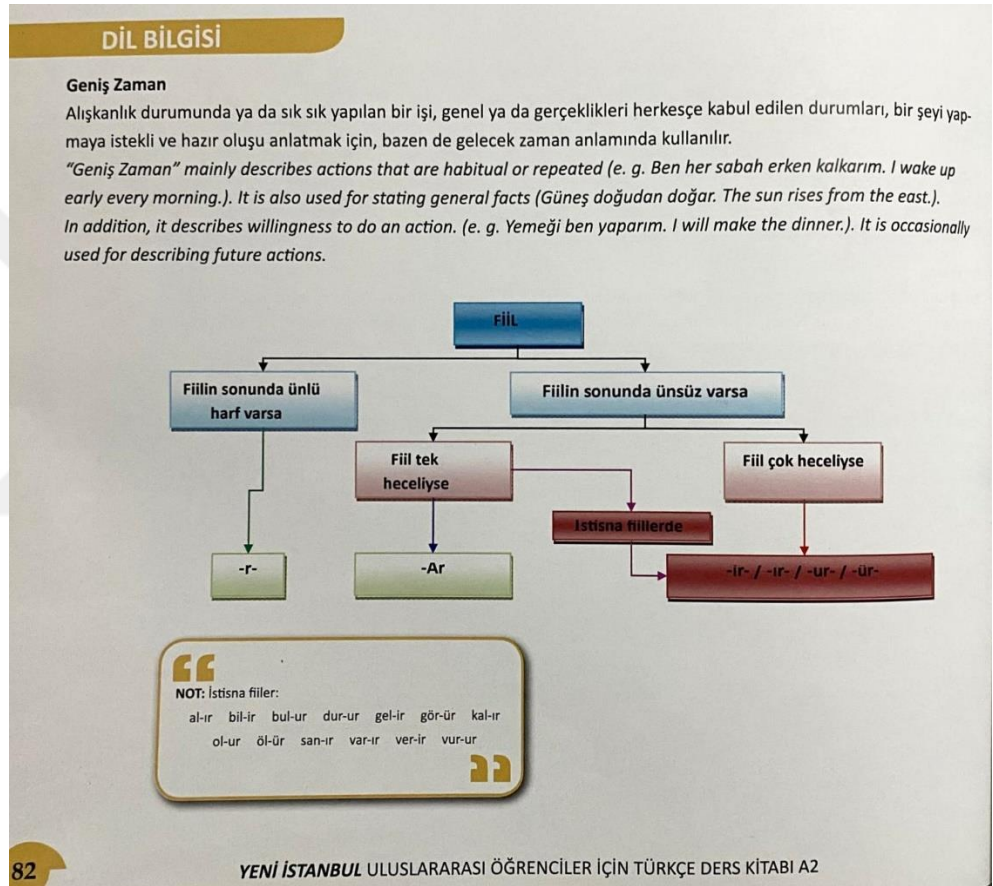
Genel olarak A2 ders kitabındaki belirsiz geçmiş zaman kipi öğretimine bakıldığında; konu anlatımlarının eksik, örneklerin kısıtlı olduğu, etkinliklerin ise kendini tekrar ettiği düşünülmektedir.

4.5. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı'nda (A2) Geniş Zaman Görünümü

Geniş zaman görünümü, A2 düzeyinin 5. Ünitesi olan “Ne Olur Ne Olmaz” ünitesinde ele alınmıştır. Bu ünite; “A. Doğa Olayları, B. Alışkanlıklar ve Ricalar, C. Özetler” olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. “Doğa Olayları” bölümünün dil bilgisi başlığı altında geniş zamanın Türkçe ve İngilizce tanımına, fiilin durumuna göre aldığı eklerin gösterildiği bir şemaya, geniş zaman fiilinin olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru çekimlerine, örnek cümlelere ve etkinliklere yer verilmiştir. “Alışkanlıklar” bölümünün dil bilgisi başlığı altında geniş zamanın rica etme anlamından ve fiile gelen “+mAktA” ekinden bahsedilmiş bu konularla ilgili örnek cümlelere ve etkinliklere yer verilmiştir. “Özetler” bölümünün dil bilgisi başlığı altında ise “-DIr” ekinden söz edilmiş çeşitli cümle örnekleriyle ve etkinliklerle konu pekiştirilmeye çalışılmıştır. Bölümler birbirinin devamı niteliğinde olup her bölümde geniş zaman konusu işlenmiştir. Geniş zaman görünümünün asıl ele alınışı birinci bölüm olan “Doğa Olayları” (ss. 82-83) bölümünde gerçekleşmiştir.

Geniş zaman; dil öğrenenlerin günlük konuşmalarda ve yazılı metinlerde yaygın olarak kullanacakları önemli bir zaman yapısıdır. Buna karşın literatürde yapılan araştırmalar

neticesinde Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylerin öğrenmekte en zorlandığı ve yabancı öğrencilere en karmaşık gelen zaman yapısıdır. Bu nedenle geniş zamanın üzerinde önemli durulmalı, konu anlatımları açıklayıcı ve özlü olmalı, öğrencinin aklında herhangi bir soru işareti bırakılmamalı; örnekler açık ve anlaşılır olmalı, öğrencinin alımladığı bilgiyi pekiştirmesine yönelik, öğretici etkinlikler tasarlanmalıdır.



Şekil 17. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.82

Şekil 17’de de görüldüğü gibi kitapta *Geniş Zaman* başlığı altında Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki tanıma ve çeşitli örneklerle yer verilmiştir. Yapılan konu anlatımı incelendiğinde, öğrencide zihinsel karmaşaya sebep olabileceği düşünülmektedir. Öğrencinin seviyesine uygun, daha anlaşılır ve daha net bir açıklama yapılmasının, öğrencinin anlam kurma sürecini kolaylaştırabileceği düşünülmektedir. Bireylerin Türkçeyi daha yeni öğrendikleri ve henüz A2 seviyesinde oldukları düşünüldüğünde yapılan tanım cümlesinin daha sade biçimde yapılması, geniş zamanın özelliklerinden maddeler halinde tek tek bahsedilmesi daha anlaşılır ve etkili bir öğretim olabilir. Öncelikle geniş zamanın anlam

işlevlerinden bahsedip sonrasında geniş zaman kip eki görevlerinin kısaca anlatılması öğrencilerin zihninde daha net bir şema oluşturabilir.

Yukarıdaki tanım yerine geniş zamanın daha anlaşılır olacağı tanımlamalar yapılabilir. Örneğin;

- Geniş zaman, Türkçede bir eylemin her zaman, sürekli gerçekleştiğini ifade etmek için kullanılan bir zaman kipidir,
- Genellikle günlük rutinleri, alışkanlıkları ve genel gerçekleri belirtmek için kullanılır,
- Geniş zaman, hem şimdiki zamanla hem de gelecekle ilgili durumlardan bahsederken kullanılabilir,
- Geniş zaman kipi fiil cümlelerinde, fiil köküne -r, -ir veya -er eki eklenerek oluşturulur.

Bu şekilde geniş zamanın maddeler halinde açıklanması, öğrencinin konuyu daha iyi anlamasını sağlayabilir ve öğrencinin zihninde oluşabilecek karmaşayı asgari düzeye indirebilir.

Daha sonra fiilin sonundaki harfe göre aldığı geniş zaman kipini gösteren bir şemaya yer verilmiştir. Bu şemada en üstte “fiil” başlığı yer almakta bu başlık “fiilin sonunda ünlü harf varsa” ve “fiilin sonunda ünsüz varsa” şeklinde ikiye ayrılmaktadır. “fiilin sonunda ünsüz varsa” başlığı ise “fiil tek heceliyse” ve “fiil çok heceliyse” biçiminde ikiye ayrılmakta istisnai tek heceli fiiller için de çok heceli fiillerin aldığı ekler işaret edilmektedir. Ancak bu şemayı vermeden önce öğrenciye konuyu anlatmak yani şemadan önce kısa bir konu anlatımına yer vermek daha etkili bir öğretim olabilir. Bu konu anlatımı şu şekilde olabilir:

Türkçede fiil cümlelerinin son harfine göre geniş zaman kip eki değişebilir;

- Ünlü harf ile biten fiillerde geniş zaman eki “-r” şeklindedir:
izle-r, dinle-r, ye-r, anla-r, yürü-r
- Ünsüz harf ile biten fiillerde geniş zaman ekleri ise iki duruma ayrılır;
1. Fiil tek heceliyse “-ar, -er” ekini alır: sat-ar, kalk-ar, duy-ar, sev-er, iç-er, dök-er

2. Bu kurala uymayan bazı istisnai fiiller vardır, bu fiiller tek heceli olmalarına rağmen “-ar, -er” eklerini alırlar: kal-ır, , gel-ir, işit-ir, bil-ir, al-ır, bil-ir, bul-ur, dur-ur, gör-ür, kal-ır, ol-ur, öl-ür, san-ır, ver-ir, vur-ur
3. Fiil çok heceliyse “-ir, -ır, -ur,-ür” ekini alır: söndür-ür, konuş-ur, dağıt-ır, götür-ür, çalış-ır

Yukarıda bir konu anlatımı örneği oluşturulmuştur. Burada amaç şemadan önce öğrenciyi bilgilendirmeye çalışmak daha sonra da verilen şema ile bilgileri pekiştirmektedir. Yani öğrenciye şemayı göstermeden öğrencinin zihninde şemayı canlandırabilmek hedeflenmiştir. Verilen örneklerin de anlatımda büyük payı vardır. Anlatımın hemen ardından örnek vermek, öğrencinin konuyu daha iyi anlaması ve konunun öğrencinin zihninde yer edinmesi bakımından oldukça önemlidir.

5A

	Olumlu	Olumsuz	Olumlu Soru	Olumsuz Soru
Ben	konusurum	konuşmam	konusur muyum	konuşmaz mıyım
Sen	konusursun	konuşmazsın	konusur musun	konuşmaz mısın
O	konusur	konuşmaz	konusur mu	konuşmaz mı
Biz	konusuruz	konuşmayız	konusur muyuz	konuşmaz mıyız
Siz	konusursunuz	konuşmazsınız	konusur musunuz	konuşmaz mısınız
Onlar	konusur(lar)	konuşmaz(lar)	konusur(lar) mı	konuşmaz(lar) mı

Örnek:

Ben her zaman spor yaparım.	Güneş batından batar.
Ahmet asla sigara içmez.	Kediler sütü sever.
Akşamları erken uyur musun?	Kapıyı ben açarım.
Siz çay içmez misiniz?	Telefona ben bakarım.

Şekil 18. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.83

Sonraki sayfada şekil 18’de de görüleceği üzere çok heceli “konuş-” fiilinin geniş zaman çekimi olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru biçiminde tabloda gösterilmiştir. Literatürdeki araştırmalardan yola çıkılarak Türkçe’ de geniş zamanın yabancı öğrenciler tarafından en zor öğrenilen zaman olduğu göz önünde bulundurulduğunda, tablonun tek bir kelimeyle oluşturulması yeterli bulunmayabilir. Öğrencilerin farkı görmeleri açısından, en azından tek heceli bir fiilin de yukarıdaki gibi çekimlenerek tabloda gösterilmesi, konunun daha anlaşılır olması için önemlidir.

Tablonun altında, geniş zamana dair örnekler karışık şekilde verilmiştir. Ancak verilen cümle örnekleri bu konu için yeterli olmayabilir. Öğrencinin anlam kurması, ekleri tanınması ve bunları diğer zamanlardan ayırt etmesi için bol bol örnek görmeye ihtiyacı vardır. Sınırlı sayıda örnek, konu anlatımını pekiştirmek için yetersiz kalabilir. En azından konu anlatımının başında, ek- kök belirtilerek cümle örneklerinin verilmesi öğrencilerin farkı ayırt edebilmesi bakımından daha iyi olacaktır. Ayrıca bu cümle örnekleri de herhangi bir grupta yapılmadan verilmiştir.

Cümle örneklerinden birinde yazım hatası vardır, “Güneş batıdan batar” yerine “Güneş batından batar” şeklinde yazılmıştır. Türkçeyi anadili olarak konuşanlar bunun yazımdan kaynaklanan bir hata olduğunu ayırt edebilir ancak Türkçeyi yeni öğrenen bir öğrenci bu yazımı doğru kabul ederek yanlış öğrenebilir. Bunun önüne geçmek adına, bu hassas konuda daha dikkatli olmak gerekir.

5 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

1. Hakan akşamları hiç dışarı çık..... .
2. O her sabah spor yap..... .
3. Ben asla yalan söyle..... .
4. Sen hangi tür filmleri sev.....?
5. Biz hafta sonları parkta yürü..... .
6. Ahmet sabahları kahve iç..... ?
7. Siz her gün ders çalış.....?
8. O, uçağa bin..... . Çünkü uçaktan korkuyor.
9. İtfaiyeci yangın söndür..... .
10. Öğretmen ders anlat..... .

6 Aşağıdaki soruları cevaplayalım.

1. Her akşam televizyon izler misin?
2. Hafta sonları sinemaya gider misin?
3. Hayvanları sever misin?
4. Çayınızı nasıl içersiniz?
5. Günde kaç saat uyursun?
6. Arkadaşlarınızla gezmeye gider misin?
7. Her hafta aileni arar mısın?
8. Her gün yemek pişirir misin?
9. Her yaz tatile gider misin?
10. Akşamları geç uyur musun?

Şekil 19. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.83

Şekil 19’da da görüldüğü gibi tablo ve cümle örneklerinden sonra iki alıştıurma etkinliğine geçilmiştir. 5. etkinlik, bu kitapta verilen alıştırmalarda birçok kez kullanılmış olan boşluk doldurma etkinliğidir. Öğrencilere 10 adet cümle verilmiş ve öğrencilerden fiillerin sonundaki boş alanların yukarıdaki örneklerdeki gibi geniş zaman kip ekiyle doldurmaları istenmiştir. Bu etkinlik, öğrencilerin asıl amaçlarından olan Türkçeyi etkin kullanma; Türkçe dil bilgisi kurallarını doğru bir şekilde kullanabilme, cümle kurma ve iletişim kurma

becerilerini geliştirmeyebilir ve öğrencilere ekleri tekrar tekrar yazdırma ve ezbere dayalı düşünce sistemi kazandırmanın bir adım ötesine geçemeyebilir. Çünkü yalnızca boşluk doldurma ile geniş zaman kip eklerinin öğretiminin yapıldığı, akıl yürütme gerektirmeyen bir etkinliktir. Bu nedenle, etkinliğin geniş zaman öğretimindeki faydasının artırılması için geliştirilmesi gerektiği düşünülebilir.

6. etkinlik diğer alıştırmalardan farklı olarak soru cevaplama etkinliğidir. Sorularla öğrencileri yönlendirerek geniş zaman kip ekinin kullanılmasını sağlamaya çalışılmıştır. Bu etkinlik öğrencilerin hem yazma becerisini hem de yaratıcı düşünme ve fikir yürütme becerisini geliştirebilir. Etkinliğin amacı, öğrencilerin günlük hayatta soru sorma biçimlerini görmelerini ve kendi istekleri doğrultusunda bu soruları cevaplamalarını sağlamaktır. Öğrenci, verdiği cevaplarda geniş zaman kip ekinin cümleye hangi anlamları kattığını da öğrenip bu eklerin hangi durumlarda kullanıldığını kavramalarını sağlayabilir. Ayrıca öğrencilerin, geniş zaman kipini kalıcı hale getirmelerini, öğrendiklerini günlük hayata yansıtmalarını ve Türkçeyi kullanma konusunda özgüven kazanmalarını sağlayabilir.

DİL BİLGİSİ

Rica Etme
Geniş zamanın soru şekli, "rica" anlamında kullanılır.
When used in question form, "Geniş Zaman" might refer to a request. (e. g. Lütfen sessiz olur musunuz? → Could you please be quiet?)

Örnek:
Pencereyi açar mısın? Tabii.
Şoför Bey, lütfen orta kapıyı açar mısınız?

5 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

1. Şu kalemi ver.....?
2. Lambayı aç.....?
3. Bu akşam yemeği sen pişir.....?
4. Çok hastayım. Doktoru ara.....?
5. Bebek ağlıyor. Sen bak.....?
6. Televizyonu kapat.....?
7. Çok işim var. Bana yardım et.....?
8. Ben yemek yapıyorum. Sen de sofrayı hazırla.....?
9. Benimle alışverişe gel.....?
10. Kahve içmek istiyorum. Bana kahve getir.....?

Bu kitapları Fatih'e verir misin? Evet, veririm.
Bebek uyuyor. Müziğin sesini biraz kısar mısın?

6 Aşağıdaki kelimeleri kullanalım ve diyaloglardaki boşlukları dolduralım.

tekrarlamak	vermek	bakmak
cevaplamak	uzatmak	söylemek

1. **İnci:** Alo! Merhaba Murat. Yasemin'in numarasını biliyor musun? Lütfen bana?
- Murat:** Evet. 0533 625 40 82.
- İnci:** Anlamadım.?
- Murat:** 0533 625 40 82.
2. **Emre:** Yemek tuzsuz olmuş. Tuzu?
- Ayşe:** Tabii.
3. **Müşteri:** Garson Bey!? Bir çay istiyorum.
- Garson:** Hemen getiriyorum.
4. **Çocuk:** Hiç param kalmadı. Bana 50 lira?
- Baba:** Al bakalım.
5. **Öğretmen:** Ömer! İlk soruyu?

Şekil 20. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.86

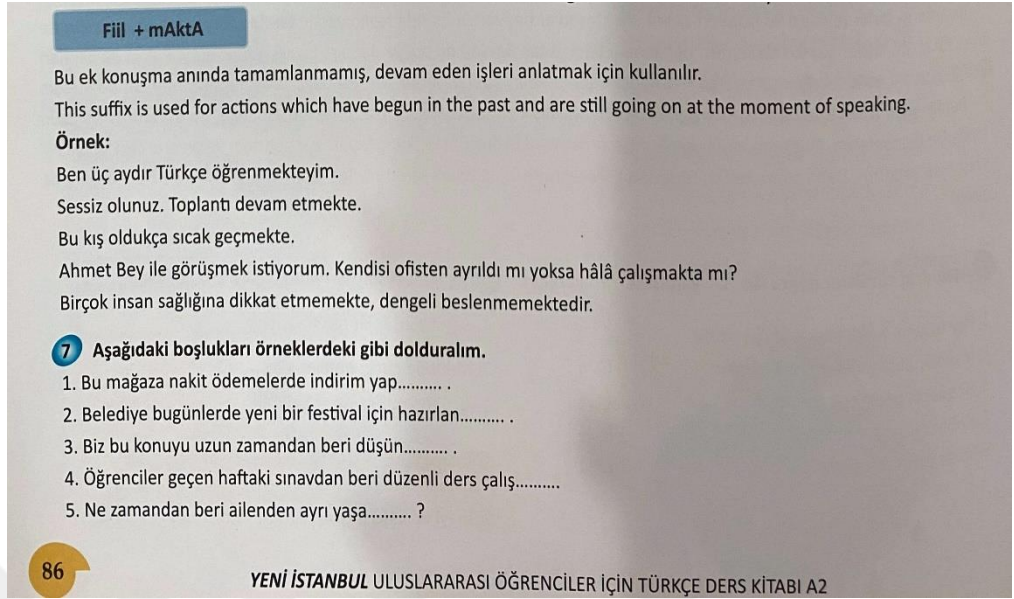
5. ünitenin ikinci bölümü olan "Alışkanlıklar" bölümünün dil bilgisi başlığı altında geniş zamanın rica etme anlamından bahsedilmiş ve bu konuyla ilgili örnek cümleler verilip etkinlikler yaptırılmıştır. Rica etme, " geniş zamanın soru şekli" olarak kısa ve öz bir şekilde

tanımlanmış aynı zamanda İngilizce olarak da açıklanmış ve İngilizce-Türkçe birer örneğe yer verilmiştir.

Tanımın altında dört adet örnek cümleye yer verildiği görülmektedir. Bazı rica cümlelerinin yanında cevaplar yazarken bazılarının yanında yazmamaktadır. Örnek cümle olan, “ Pencereyi açar mısın? Tabii.” Ve “Bu kitapları Fatih’e verir misin? Evet, veririm.” örneklerinde görüldüğü gibi arada bir sohbet olduğunu belli edecek konuşma çizgisine ya da bu cümlelerin farklı kişilere ait olduğunu belli edecek bir ifadeye yer verilmemiştir. Örnek cümlelerde birlik, düzen, açıklık gözetilmemiştir. Bu durum da konunun anlaşılabilirliğini etkileyerek öğrencilerde zihin karmaşası yaratabilir.

5. etkinlik, bu kitap setinde sıklıkla tekrar eden boşluk doldurma etkinliğidir. Verilen cümlelerdeki fiillerin geniş zamanın soru şekline göre çekimlenmesi istenmiştir. Geniş zaman konu anlatımından sonra da böyle bir alıştırmaya yer verildiği için “rica etme” bölümünde farklı alıştırmaların yer alması öğrencinin gelişimi için daha faydalı olabilir.

6. etkinlik de boşluk doldurma etkinliğidir ancak diğerlerinden farklı olarak öğrencilere boşluk sayısı kadar kelime verilerek öğrencilerden diyaloglardaki boşlukların bu kelimelerle doldurulması istenmiştir. Boşlukların yukarıdaki örneklerdeki gibi doldurulması istenerek öğrencilerden geniş zamanın rica etme anlamını kullanmaları istenmiş, öğrencilere bu yapıyı kullanırmak hedeflenmiştir. Öğrenciler bu etkinlikte yalnızca kip eklerini yazmaz aynı zamanda kelimeyi de bağlama göre kendileri seçip, fiilleri çekimlemeyi öğrenebilirler. Cümledeki diğer kelimeler ve ifadeler dikkate alınarak kelime seçimi yapılacağı için, öğrenciler için önceki boşluk doldurma etkinliklerine göre daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Öğrenciler ezberleme mantığından uzaklaşarak düşünme becerilerini işe koşabilirler.



Şekil 21. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.86

Geniş zamanda rica etme konusunun ardından, fiile gelen “+mAktA” eki ele alınmıştır. Bu ekin fiillere kattığı anlam kısa ve öz olacak şekilde “konuşma anında tamamlanmamış, devam eden işleri anlatmak için kullanılır” cümlesiyle tanımlanmıştır. Ek olarak geniş zamanın İngilizce tanımına da yer verilmiştir.

Bu anlatımdaki eksiklik, fiil kök veya gövdelerine eklenerek oluşturulan “+mAktA” ekinin her ne kadar geniş zaman ifade etse de Türkçe’de genellikle şimdiki zaman kipini ifade ettiğinin atlanmasıdır. Bu nedenle “Ayrıca bu ek, bir eylemin şu anda gerçekleşmekte olduğunu belirtir” ifadesi de eklenirse bu ekin bağlama göre hem şimdiki zaman hem de geniş zaman ifade ettiği açıklanmış olur.

Tanımın ardından anlatımı pekiştirmek için cümle örneklerine yer verilmiş ancak bu cümlelerdeki fiillerin aldıkları ekler herhangi bir şekilde belirtilmemiştir. Öğrencilerin ilk defa karşılaştıkları bir ek olduğu düşünüldüğünde örneklerin çoğaltılmasının, öğrencinin konuyu daha iyi kavramasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

7. etkinlik daha önce de sıklıkla başvuru alan boşluk doldurma etkinliğidir. Öğrencilerden fiilleri “+mAktA” ekiyle çekimleyerek boşlukları doldurmaları istenmiştir. Türkçeyi yeni öğrenen öğrencilerin ekleri fiillerin sonuna büyük ünlü uyumuna uyacak şekilde getirebilmeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Ancak bunu öğretmeye yönelik herhangi bir bilgiye yer verilmediği görülmektedir.

DİL BİLGİSİ

“-DİR” Eki
 Belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zamandan sonra gelir ve cümlelerin anlamını pekiştirir. Ayrıca cümleye tahmin anlamı katar. Bu ek yazılı dilde, özellikle resmi metinler ile ders kitabı, ansiklopedi gibi bilgi verme amaçlı metinlerde değişmez doğruları anlatmak için sıkça kullanılır.
 When used with “Belirsiz Geçmiş Zaman, Şimdiki Zaman and Gelecek Zaman”, “-DİR” reinforces the meaning and sometimes refers to a prediction, assumption or estimation. (e. g. Yusuf bu saatte uyumuştur. → Yusuf must have already slept. Ali, bizi arayacaktır. → I am sure that Ali will call us.)
 “-DİR” is also used in formal and informative texts such as coursebooks and encyclopedias in order to describe widely acknowledged facts. (Fransız Devrimi, 1789’da olmuştur. → The French Revolution took place in 1789.)

(I)yor fiil + mış + DİR (y)AcAk	isim/sıfat + DİR
--	-------------------------

Örnek:

Ali şimdi evde uyuyordu.	Bence yarın toplantı olmayacaktır.	Ahmet şimdi yoldadır.
Sempozyum 24 Ekim’de yapılacaktır.	Elektriği Edison bulmuştur.	Antalya bu mevsimde çok sıcaktır.

Şekil 22. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.90

İkinci bölüm olan “Özetler” bölümünün dil bilgisi başlığı altında ise “-DİR” bildirme ekinden söz edilmiştir. Bu ek detaylarıyla anlatılmıştır ancak yapılan konu anlatımının öğrencide zihinsel karmaşa yaratabileceği düşünülmektedir. Bu ekin işlevlerinden maddeler halinde bahsetmek ve özelliklerini açıklamak daha doğru olacaktır. Örnek anlatım olarak;

Türkçede yükleme kesinlik, belirsizlik, ihtimal gibi anlamlar katan “-DİR” eki; eklendiği kelimedeki ses kurallarına uyarak -dır, -dir, -dur, -dür, -tir, -tır, -tur ve -tür hâllerine dönüşebilir. Bu ekin bazı işlevleri vardır;

- Fiil cümlelerinde, eylemin şu an gerçekleştiğini belirterek cümleye şimdiki zaman anlamı katar: "O, gidiyordur." (O an gitmekte)
- Bir durumun her zaman geçerli olduğunu veya genel bir olguyu belirtir: "Türkiye'nin başkenti Ankara'dır." (Genel bilgi)
- Fiilin gerçekleştiğinden kesinlikle emin olunduğunu ve bu durumu vurgulamak için kullanılır. "Onur, mutlaka seviyordur." (Kesinlik)
- Cümleye tahmin anlamı katar: "O, köye yeni atanan öğretmen olmalıdır." (Tahmin)

Yukarıdaki gibi bir anlatım yapılması öğrencilerin konuyu daha iyi çözümleyebilmesi, kavrayabilmesi ve özümseyebilmesi için faydalı olabilir.

Tanımlamalardan sonra –Dır bildirme ekinin şimdiki zaman, belirsiz geçmiş zaman ve gelecek zamana eklenmiş biçimi gösterilmiş ve çeşitli cümle örneklerine yer verilmiştir. Ancak cümle örneklerinin daha anlaşılır olması ve anlatımı pekiştirmesi için cümlelerin yanına parantez içinde “–Dır” ekinin hangi işlevi olduğu yazılabilir.

6 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

1. Saat 20.00. Bu saatte işte değildir. İşten çık....., eve gel.....
2. Telefonu kapalı, şimdi toplantıda.....
3. Babam gün boyu bizimle konuşmadı. Bir şeye kız.....
4. Radyo çalışmıyor. Bozul.....?
5. Tuna ders çalışmayı çok sever. Şimdi de ders çalış.....
6. Selma sözünü tut.....
7. Çok acıktım. Annem yemek yap.....?
8. Doğum günün için sana güzel bir hediye al.....?

7 Aşağıdaki diyalogları, fiilleri ve “–Dır” ekini kullanarak tamamlayalım.

gelmek iyileşmek horlamak küsmek gelmek kızmak konuşmak

1. -Ayşe toplantıya çok geç kaldı. Ama biraz sonra
-O hiç geç kalmazdı. Başına bir şey
2. -Doktor Bey, hasta nasıl?
-İyi. Bir hafta sonra
3. -Neden bizimle konuşmuyor?
-Belki
4. -Bu ses ne?
-Alt kattaki yaşlı adam
5. -Şu çocuk niçin ağlıyor?
-Annesi
6. -Bizimle hiç konuşmadı.
-Bekle,

8 Aşağıdaki resimlere bakalım, soruları cevaplayalım.



- Adı nedir?
- Nereledir?
- Nerede doğmuştur?
- Şimdi neler yapıyordur?
- Ne iş yapıyordur?
- Sizce on sene sonra neler yapacaktır?

90

YENİ İSTANBUL ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI A2

Şekil 23. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) ss.90

6. etkinlik boşluk doldurma etkinliğidir. Cümlelerin içindeki fiillerin yanları boş bırakılmıştır ve öğrencilerden bu boşlukları “–Dır” ekiyle doldurulmaları istenmiştir. Bu etkinlikte öğrenciler cümlelerin ifade ettiği anlamdan ve “–Dır” ekinin işlevinden bağımsız olarak yalnızca “–Dır” ekini kullanmaya yönlendirilmiştir.

Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğundan ek öğrenimi önemlidir bu sebeple ilk etkinliklerde öğrencilerin pratiklik kazanması açısından bu tür etkinlikler öğretici olsa da, anlamın ve işlevin yok sayılması eksik ve yanlış öğrenmelere sebep olabilir.

7. etkinlik, sıklıkla başvurulmuş boşluk doldurma etkinliğidir. Cümlelerin belirli kısımları boş bırakılmış ve boşlukların, yukarıda verilen fiillerden uygun olanı seçilerek ve – Dır eki eklenerek doldurulması istenmiştir. Bu etkinlik 6. etkinliğe göre daha öğretici bir etkinlik olabilir. Sebebi ise öğrencilerin yalnızca fiillere ek eklemeyecek olması ve bağlamdan hareketle boşluklara uygun kelimeleri kendilerinin seçecek olmasıdır. Yani cümledeki boşluklara gelecek kelimeler hazır verilmemiş bu kelimelerin öğrenciler tarafından seçilmesi istenmiştir. Bunun gibi öğrencilerin düşünme becerilerini işe koşabildiği etkinliklerin öğrenci için daha faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Son olarak 8. etkinlikte 4 farklı kişi fotoğrafı verilmiş ve kişilerle ilgili “Adı nedir?, Nerelidir?, Nerede doğmuştur?, Şimdi neler yapıyordur? Ne iş yapıyordur? Sizce on sene sonra neler yapacaktır?” soruları yazılmıştır. Öğrencilerden kişilere bakarak yani görselden yola çıkarak tahmin yürütmeleri, yorum yapmaları ve buna göre soruları cevaplamaları istenmektedir. Şimdiye kadar zamanların dil bilgisi başlığı altında incelenen etkinlikler arasında en gelişmiş ve üst düzey etkinliktir. Bu etkinlik öğrencinin cümle kurma, yaratıcı yazma, yorum yapma, yaratıcı düşünme, hayal gücünü geliştirme, tahmin yürütme gibi becerilerini geliştirerek öğrenciyi istendik düzeye getirmek adına doğru bir adım olarak görülebilir. A2 düzeyinin son haber kipi konusu olan geniş zaman, sürekli kendini tekrarlayan boşluk doldurma etkinliklerinin yanında, bu tür hayal gücünü zenginleştiren ve öğrencinin yaratıcı düşünme becerisini ortaya çıkaran etkinlikler ile desteklenip haber kipi öğrenciye sezdirerek öğretilirse öğrenci daha kalıcı bilgiler edinebilir.

4.6. Haber Kiplerinin Öğretimi İçin Hazırlanan Örnek Konu Anlatımı ve Etkinlikler

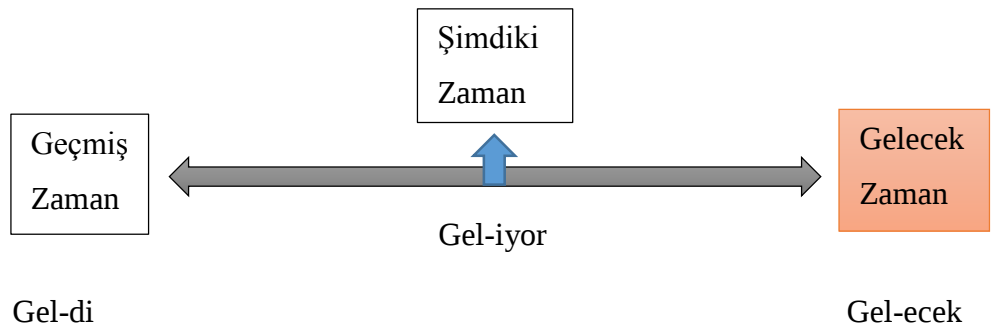
Düzey:A2

Ünite: 3

Temel Amaç: Gelecek zamanın öğretimi

GELECEK ZAMAN (-acak, -ecek)

- Bu zaman, gelecekte yapılacak henüz gerçekleşmemiş işleri anlatmak için kullanılır.
- Türkçe’ de gelecek zaman kipi, fiil köküne "-acak/ -ecek" eklerinin getirilmesiyle oluşturulur.
- -AcAk eki, ünsüz harfle biten fiillere doğrudan gelir; gel-ecek, kal-acak, sevecek, ol-acak, dur-acak, sür-ecek
- Ünlü ile biten fiillere ise eklenmeden önce yardımcı ünsüz(y) gelir; oku-y-acak, ara-y-acak, dinle-y-ecek, başla-y-acak



Şekil 24. Zaman Çizelgesi

Türkçede gelecek zaman farklı şahıslara göre, çeşitli ekler alır. Bu ekler aşağıda gösterilmiştir;

Tablo 3

Gelecek Zamanın Çekimleri

KİŞİ	Sev-fiili	Git-fiili	Oku-fiili
Ben	Sev- eceğ-im	Gid- eceğ-im	Oku-y- acağ-ım
Sen	Sev- ecek-sin	Git- ecek-sin	Oku-y- acak-sın
O	Sev- ecek	Git- ecek	Oku-y- acak
Biz	Sev- eceğ-iz	Gid- eceğ-iz	Oku-y- acağ-ız
Siz	Sev- ecek-siniz	Git- ecek-siniz	Oku-y- acak-sınız
Onlar	Sev- ecek(ler)	Git- ecek(ler)	Oku-y- acak(lar)

Gelecek zaman ekleri, olumlu, olumsuz ve soru cümlelerinde kullanılmak üzere üç gruba ayrılır:

1. Olumlu Cümlelerde Gelecek Zaman Ekleri

Gelecek zamanın olumlu halleri, fiile -acak/-ecek geniş zaman ekinin eklenmesiyle oluşturulur.

FİİL+ (-acak/-ecek)

Örnekler

- Yarın arkadaşlarımla birlikte konser bileti alacağız.
- Ağustos ayından sonra yıllık izne çıkacaklar ve tatile gidecekler.
- İtalya'ya gittiğimde bol bol fotoğraf çekip sana göndereceğim.
- Mart ayında kardeşim doğacak.
- Gelecek yıl Türkçe bölümünde doktora yapacağım.

2. Olumsuz Cümlelerde Gelecek Zaman Ekleri

Anlamca olumsuz gelecek zaman cümlelerinde, -ma/-me olumsuzluk eki, -acak/-ecek geniş zaman ekleriyle birlikte kullanılır.

FİİL+ (-ma/-me) + (-acak/-ecek)

Örnekler

- Arabası bozulduğu için bizi hastaneye götüremeyecek.
- Gerçek ortaya çıkana kadar bu işin peşini bırakmayacağız.
- Çok yoğun çalıştığı için bu hafta sonu yapılacak yeni yıl partisine gelemeyecek.
- Bu olay bana ders oldu, artık kimseye kızmayacağım.
- Kalbimi kırdığı için bir daha onunla konuşmayacağım.

3. Olumlu Soru Cümlelerinde Gelecek Zaman Ekleri

Gelecek zamanın olumlu soru halleri, fiile -acak/-ecek geniş zaman ekinin ve mı/mi soru ekinin eklenmesiyle oluşturulur. Soru ekleri kelimedenden ayrı yazılır.

FİİL+ (-acak/-ecek)+ mı/mi?

Örnekler

- Bizimle birlikte yarın sinemaya gelecek misin?
- Siz de bizimle kalacak mısınız?
- Ona olan kızgınlığın geçecek mi?
- Hep beraber teyzemlere gidecek miyiz?
- Bir daha eskisi gibi sevecek misin?

4. Olumsuz Soru Cümlelerde Gelecek Zaman Ekleri

Anlamca olumsuz gelecek zaman soru cümlelerinde, -ma/-me olumsuzluk eki, -acak/-ecek geniş zaman ekleri ve mı/mi soru ekiyle birlikte kullanılır. Soru ekleri kelimedenden ayrı yazılır.

FİİL+ (-ma/-me) + (-acak/-ecek)+ mı/mi?

Örnekler

- Bugün onun aramalarına cevap vermeyecek miyiz?
- Sen yarın okuldan sonra bizimle konsere gelmeyecek misin?
- Hafta sonu birlikte alışverişe gitmeyecek miyiz?
- Seneye yüksek lisans yapmayacak mısınız?
- Bu kitabı okumayacak mı?

Gelecek zaman ekleri, olumlu, olumsuz ve soru cümlelerinde kullanılmak üzere üç gruba ayrılır:

Tablo 4

Gelecek Zamanın Çekimleri

KİŞİ	OLUMLU	OLUMSUZ	OLUMLU SORU	OLUMSUZ SORU
Ben	Gez- eceğ -im	Gez-me-y- eceğ -im	Gez- ecek miyim?	Gez-me-y- ecek miyim?
Sen	Gez- ecek -sin	Gez-me-y- ecek -sin	Gez- ecek misin?	Gez-me-y- ecek misin?
O	Gez- ecek	Gez-me-y- ecek	Gez- ecek mi?	Gez-me-y- ecek mi?
Biz	Gez- eceğ -iz	Gez-me-y- eceğ -iz	Gez- ecek miyiz?	Gez-me-y- ecek miyiz?
Siz	Gez- ecek -sınız	Gez-me-y- ecek -sınız	Gez- ecek misiniz?	Gez-me-y- ecek misiniz?

Onlar	Gez- ecek (ler)	Gez-me-y- ecek (ler)	Gez- ecek (ler) mi?	Gez-me-y- ecek (ler) mi?
--------------	------------------------	-----------------------------	----------------------------	---------------------------------

İsim Cümlelerinde Gelecek Zaman

İsim cümlelerinin gelecek zaman biçimi yoktur. İsim cümlelerine, "olmak" yardımcı fiili eklenerek fiil –ecek/-acak ekleriyle çekimlenerek gelecek zaman cümlesine dönüştürülür.

1) Olumlu Cümle

İsim + ol-acak

Örnekler

- O, güzel olacak.
- Siz mutlu olacaksınız.
- İki gün sonra evde olacaklar.

2) Olumsuz Cümle

İsim + ol-ma-y-acak

Örnekler

- O, güzel olmayacak.
- Siz mutlu olmayacaksınız.
- İki gün sonra evde olacaklar.

3) Olumlu Soru Cümlesi

İsim + mı/mü/mu/mı + ol-acak

Örnekler

- O, güzel olacak mı?
- Siz mutlu olacak mısınız?
- İki gün sonra evde olacaklar mı?

4) Olumsuz Soru Cümlesi

İsim+ ol-ma-y-acak+ mı/mü/mu/mı

Örnekler

- O, güzel olmayacak mı?
- Siz mutlu olmayacak mısınız?
- İki gün sonra evde olmayacaklar mı?

Tablo 5

Gelecek Zamanın Çekimleri

KİŞİ	OLUMLU	OLUMSUZ	OLUMLU SORU	OLUMSUZ SORU
Ben	Hazır olacağım	Hazır olmayacağım	Hazır olacak mıyım?	Hazır mıyım? olmayacak mıyım?
Sen	Hazır olacaksın	Hazır olmayacaksın	Hazır olacak mısın?	Hazır mısın? olmayacak mısın?
O	Hazır olacak	Hazır olmayacak	Hazır olacak mı?	Hazır mı? olmayacak mı?
Biz	Hazır olacağız	Hazır olmayacağız	Hazır olacak mıyız?	Hazır mıyız? olmayacak mıyız?
Siz	Hazır olacaksınız	Hazır olmayacaksınız	Hazır olacak mısınız?	Hazır mısınız? olmayacak mısınız?
Onlar	Hazır olacak(lar)	Hazır olmayacak(lar)	Hazır olacak(lar) mı?	Hazır mı? olmayacak(lar) mı?

ETKİNLİK 1.

Aşağıda yer alan cümlelerdeki boşlukları, kutucuklardaki fiillerden uygun olanlarla gelecek zaman kullanarak örnekteki gibi dolduralım. Oluşturduğumuz cümlelerin olumsuz hallerini cümlelerin altına örnekteki gibi yazalım.

Oku-	Et-	Çık-
İlet-	İzle-	İste-

1) Bugün odasını düzenlerken kardeşime yardım edeceğim.

Olumsuz: Bugün odasını düzenlerken kardeşime yardım etmeyeceğim.

2) Bu konu ile ilgili merak ettiklerini Ege'ye

Olumsuz:

3) Haftaya patronumun yanına gidip maaşıma zam

Olumsuz:

4) Hayatımda ilk kez yurtdışına

Olumsuz:

5) Hafta sonu arkadaşlarla toplanıp film

Olumsuz:

6) Bu şiiri ilk kez senin için

Olumsuz:

ETKİNLİK 2.

Aşağıdaki cümlelerde gelecek zaman zaman kullanılmış fiilleri bulup altlarını çizelim. Bulduğumuz fiillerle kendimiz yeni cümleler oluşturarak örnekteki gibi boşluklara yazalım.

1) Onur hedeflerinden asla vazgeçmeyecek.

Yeni Cümle: Futbol oynamaktan vazgeçmeyeceğim.

2) Bir araya geldiğimizde her şey daha güzel olacak.

Yeni Cümle:

3) Yarın akşam hep birlikte Fenerbahçe-Galatasaray maçını seyredeceğiz?

Yeni Cümle:

4) Daha önceden randevu aldığım için sıra beklemeyeceğim.

Yeni Cümle:

5) Hocam, sınav notlarımızı yarın okuyacak mısınız?

Yeni Cümle:

6) Üzülme, ben yarın senin yanında olmak için elimden geleni yapacağım.

Yeni Cümle:

7) Bana kötü davrandığın için bir daha seninle konuşmayacağım

Yeni Cümle:

8) Onun bütün hatalarını unutup onu affedecek misin?

Yeni Cümle:

9) Önümüzdeki hafta tatile gidip bol bol güneşleneceğiz.

Yeni Cümle:

10) Sakalların uzamış tıraş olmayacak mısın?

Yeni Cümle:

ETKİNLİK 3.

Aşağıdaki kutucuklarda yer alan fiilleri gelecek zamana dönüştürelim. Bu fiilleri olumlu, olumsuz, soru haline dönüştürelim ve örnekteki gibi cümle içinde kullanalım.

<i>Oyna-</i>	Olumlu	Bugün arkadaşım ile oyun oynayacağız.
	Olumsuz	Ben sizinle oynamayacağım.
	Soru	Sen de bizimle oynayacak mısın?

<i>Boya-</i>	Olumlu	
	Olumsuz	
	Soru	

<i>Buluş-</i>	Olumlu	
	Olumsuz	
	Soru	

<i>Gez-</i>	Olumlu	
	Olumsuz	
	Soru	

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar değerlendirilerek sonuçlara ilişkin alan yazında yer alan diğer çalışmalar tartışılmıştır. Çalışmanın sonunda ise sorunların giderilmesi adına birtakım öneriler sunulmuştur.

5.1. Tartışma

Araştırmanın problemini oluşturan “ele alınan ders kitaplarında yer alan haber kiplerinin, ünitelere göre tasnif edilerek incelenip yorumlanması” durumuna cevap verebilmek amacıyla Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe Ders Kitapları A1 ve A2 kitapları incelenmiştir.

Türkçenin anlamlı dilsel yapısını oluşturmak konusunda önemli bir yere sahip olan haber kipleri, yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitaplarında anlama ve anlatma becerileri içerisinde bulunan metinlerde kendisine yer bulmaktadır.

Alanyazın tarandığında, yabancılar Türkçe öğretiminde dil bilgisi eğitiminin farklı alanlarında çalışmalar olduğu ancak bildirme/haber kiplerinin öğretimi konusunda eksiklik olduğu saptanmıştır. Bu çalışma da bu alandaki boşluğu doldurmak, eksikleri gidermek ve bu alanda örnek teşkil etmek amacıyla yapılmıştır.

Bu bölümde alanyazın incelenerek bu çalışmaya benzer çalışmalar incelenerek elde edilen bulgular değerlendirilecek ve sonuçları karşılaştırılacaktır;

Benhür’e (2002) göre Türkçe gibi istisnaları yok denecek kadar az olan bir dilin eklemeli dillerden olması da düşünüldüğünde dil bilgisi öğretimi oldukça büyük önem taşımaktadır ve Türkçenin öğretimini kolaylaştıracaktır.

Derjaj (2005) yabancı dil öğreniminde ana dilini öğrenmiş kişinin bu becerileri doğal olarak edindiği, yabancı dil öğrenen kişinin ise bu becerileri sınıf-hayat ortamında edindiğini belirtir.

Bu görüşten hareketle sınıf ortamında kullanılan ders kitaplarının Türkçenin öğretiminde büyük önem taşıdığı söylenebilir.

Özel(2010) de yabancılar yönelik hazırlanan ders kitaplarının dil bilgisi alanını incelemiştir;

Yabancılar Türkçe Öğreten Resmî Kurumlarda Dil Bilgisi Öğretimi adlı yüksek lisans tez çalışmasında dil bilgisi öğretimi konusunda üzerinde durulması gereken noktalara dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Yapılan çalışma sonucunda, ders kitaplarında dil bilgisi konu

sıralaması, öğretimi, dil bilgisine verilen yer ve önem, dil bilgisel terminoloji gibi konularda ortaklık bulunmamaktadır. Ders kitapları farklı yaklaşımlarla hazırlandığı için yöntem birliği de oluşturulamamıştır.

Akgül(2021) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki İsim - Fiillerin Öğretimi Konusunun İncelenmesi adlı yüksek lisans tezinde bizim çalışmamızdaki gibi Yabancı dil olarak Türkçe öğreniminde/öğretiminde kullanılan kitaplarda yer alan dil bilgisi alanını incelemiş ve benzer bir sonuç elde etmiştir:

Araştırmanın sonunda yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan kitapların isim-fiil öğretimi konusunda birçok tamamlanması gereken eksikliğe sahip olduğu görülmüştür. Türkçe öğrenen öğrencilerin sadece bu kitapları kullanarak öğretmen olmadan Türkçeyi öğrenemeyecekleri ve bu durumun Türkçe öğreniminin sınırlı alanlara ulaşabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Korkmaz (2014) da çalışmasında bizim çalışmamız ile benzer bir sonuç elde ederek dil öğretimine kaynaklık eden çeşitli ders kitaplarını inceleyerek genel anlamda etkinlik açısından zayıf olduğu görüşünü savunur:

Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Birleşik Zamanlı Fiillerin Öğretimi Ve Öğretimine Yönelik Etkinlik Oluşturma adlı yüksek lisans tezinde, yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde birleşik zamanlı fiillerin alana kaynaklık eden kitaplarda nasıl öğretildiği ile ilgili tarama yapmak; birleşik zamanlı fiillerin öğretilmesine yönelik konu anlatımı ve etkinlik hazırlamak amaçlanmıştır. Çalışmanın sonunda, Türkçenin yabancılara öğretiminde, yabancılar için hazırlanmış mevcut kitaplardaki birleşik zamanlı fiillerin öğretimi konusunun konuyu pekiştirici bol ve çeşitli etkinliklerin olmaması açısından zayıf olduğu tespit edilmiştir.

Her ne kadar konu alanı bu çalışmanın konu alanından farklılaşmış olsa da iki çalışma da Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde dil bilgisi genel başlığı doğrultusunda incelendiğinde iki çalışmanın sonuçlarının da benzer olduğu gözlenmektedir.

Ülkümen'in (2017) Dil Bilgisi Öğretiminde Kip, Zaman ve Görünüş Konusunun Öğretiminin İncelenmesi adlı yüksek lisans tezinin sonuç bölümünde ders kitaplarındaki etkinliklerin ve öğretmenlerin, görüşme formlarına verdikleri yanıtların incelenmesi sonucunda çalışmada incelenen konuların biçimbirimler üzerinden tanımlanarak öğrencilere ezberletildiği, konuya anlam odaklı yaklaşılmadığı belirlenmiştir.

Kullan yöntem ve teknik farklı olsa da çalışmanın sonuç bölümlerinde ortaklık olan hususlar olduğu görülmektedir.

Hâkim (2019) de Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türkçe-Urduca Karşılaştırmalı Zaman Yapıları adlı yüksek lisans tezinin sonuç bölümünde dil bilgisi öğretiminde öğrencilerin temel dil becerilerini kazanmalarına yardımcı olacak yöntem ve teknikler kullanılması gerektiğini savunmuştur ancak anadil eğitiminde ve temel dil becerilerinin kazanılmasında çok önemli olan dil bilgisi öğretiminde kullanılacak yöntemler hakkında yeterli yayın ve araştırma olmaması bakımından öğrendikleri dil bilgisini pekiştirmek ve yanlışlarını fark edebilmek için milli dilini bilenler ile konuşarak pratik yapmalı önerilerine yer vermiştir.

Koçak (2019) ise Yabancılar Türkçe Öğretimi Kitap Setlerinde Dil Bilgisi Öğretimi adlı yüksek lisans tezinde, bizim çalışmamızdan farklı olarak A1 ve A2 seviyesinde dil bilgisi öğretiminin incelenmesi amacıyla yönelik İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı Seti, Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı Seti ve Yedi İklim Türkçe Öğretim Ders Kitaplarını incelemiştir. Örneklem olarak seçilen kitap setlerinin tümünde dil bilgisi öğretimi D-AOBM'nin belirttiği kazanılması hedeflenen dil bilgisi becerilerine uygun olarak hazırlandığı ve örneklem olarak seçilen kitap setlerinde bir birlik olmadığı sonuçlarına varılmıştır.

Yabancılar Türkçe öğretiminde dil bilgisi öğretimi ile ilgili yapılan alanyazın incelendiğinde bu alanda tez çalışmalarının çokça olduğu ancak yabancılar Türkçe öğretiminde haber kiplerinin öğretimiyle ilgili bilimsel çalışmalara pek fazla rastlanmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma da dil bilgisi alanında haber kipi öğretimindeki bilimsel boşluğun doldurulması amacı ile yapılmıştır.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde önce Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe Ders Kitapları (A1 ve A2), haber kipleri öğretiminin incelenmesi hususunda ayrı ayrı değerlendirilmiş daha sonra genel bir değerlendirme yapılmış ve son olarak incelemeler ışığında önerilere yer verilmiştir.

Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A1) incelendiğinde;

“Şimdiki Zaman” başlığı altında yapılan tanımların, verilen bilgilerin bu düzeydeki öğrencinin seviyesine uygun, daha sade ve öz biçimde ifade edilebileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin Türkçeyi daha yeni öğrendikleri ve henüz A1 seviyesinde oldukları göz önünde bulundurulduğunda yapılan tanımların, öğrencilerin anlayabilecekleri düzeyin üstünde

olabileceği gözlenmiştir. Şimdiki zaman ekinin görevlerinin ve işlevlerinin üzerinde daha fazla durulursa daha anlaşılır olabilir. Şimdiki zamanı oluşturan fiil kökü, şimdiki zaman kip eki, kişi eki gibi dil bilgisi yapısını oluşturan unsurlar(Fiil Kökü + (I) yor+ Kişi Eki belirtilmemiştir.

Konu anlatımı hem Türkçe hem de İngilizce yapılmıştır. Bu üslup A1 ve A2 düzeyinde literatürde bazı araştırmacılar tarafından gerekli görülmemekte bazı araştırmacılar tarafından ise; başka bir dilde açıklama yapmanın gerekli olmadığı, bireyi dile maruz bırakmanın daha etkili olacağı, görüşünü savundukları görülmektedir.

Yine konu anlatımı bölümündeki örnek cümleler; ek-kök ayırma, fiilin altını çizme, işaretleme, renklendirme gibi dikkat çekici, belirtici unsurlara başvurulmadan verilmiştir. Fiilin olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru çekimleri açıklanmamış sadece tablo üzerinde örnek fiilin çekimlenmesiyle gösterilmiştir. Şemanın içinde verilmesi gereken bilgiler şemadan bağımsız olarak zihinsel karmaşa yaratacak şekilde sayfa kenarında not olarak verilmiştir. Boşluk doldurma gibi yalnızca bilgi düzeyinde, öğrencinin özgünlüğünü ve yaratıcılığını harekete geçirmeyen etkinliklere yer verilmiştir.

Genel olarak “Şimdiki Zaman” konusuna bakıldığında açıklayıcı ve basit bir anlatım beklenirken daha üst seviyeye uygun bir anlatımla ve öğretimi pekiştirmeyecek birbirini tekrar eden sınırlı etkinliklerle öğretim yapıldığı saptanmıştır.

“Belirli Geçmiş Zaman” başlığı altında verilen bilgiler ve etkinlikler yetersiz görülmektedir. Konunun, A2 düzeyinde daha detaylı işleneceği düşünülüp A1 düzeyinde çok fazla üstünde durulmamıştır. Tanım, Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yapılmıştır.

Belirli geçmiş zaman için yapılan tanım, daha açıklayıcı, anlaşılır ve kısa cümlelerden oluşabilir; bilgiler maddeler halinde, Türkçeyi yeni öğrenen bir öğrenciye göre hazırlanabilir. Ayrıca öğrencinin belirli geçmiş zamanı çözümleyebilmesi ve ayırt edebilmesi açısından son derece önemli olan belirli geçmiş zaman kip eklerinden bahsedilmemiş yalnızca başlığın yanına parantez içinde ek (-DI) yazılmıştır. Konuyu bir cümle ile açıkladıktan hemen sonra şimdiki zamanda da olduğu gibi zamanın olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru çekimlerinin nasıl oluşturulduğundan bahsetmeden ve örneklerle açıklanmadan yalnızca tabloya yer verilmiştir. Bu durumda öğrencilerin, bir öğretmen olmadan anlam kurma sürecinde zorluk çekebilecekleri düşünülmektedir.

Konu anlatımı bölümü bittikten sonra öğrenciyi bilgiyi ezberlemeye yönlendirebilecek boşluk doldurma ve doğru seçeneği işaretleme etkinliklerine yer verilmiştir. Bu alıştırmalar, öğrencinin öğrenme alanlarını geliştirme açısından yeterince etkili olmayabilir. Bu tarz alıştırmalar, öğrenciye ekleri tekrar etme ve bu konuda pratiklik

kazandırma hususunda katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte öğrenci, bilgi seviyesinin üstüne çıkamayabilir ve bilgiyi özümsemekte zorluk çekebilir.

İlk bakışta A2 kitabında daha detaylı incelenecek olan belirli geçmiş zaman konusunun A1 düzeyinde temelini atılmak istendiği düşünülse de; kitap incelendikten sonra zihinsel karmaşaya yol açabilecek açıklamalar, çoğaltılması gereken cümle örnekleri ve kendini tekrar eden alıştırmalar göz önünde bulundurulduğunda bu konuya daha fazla önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu anlatım, öğrencinin kafasında soru işareti bırakabilir ve zihinsel karmaşaya sebep olabilir.

Yeni İstanbul A1 ders kitabında konu anlatımlarının üst seviyede, cümle örneklerinin basit ve sınırlı olduğu görülmektedir. Genel olarak öğretimde açıklayıcılık, anlaşılabilirlik ve düzen konusunda eksiklikler olduğu tespit edilmiştir.

Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) incelendiğinde;

A2 ders kitabında ilk işlenen zaman, A1 düzeyinin devamı niteliğinde olan “Belirli Geçmiş Zaman”dır. Bu başlığın altında belirli geçmiş zamanın Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki tanımına yer verilmiştir. Türkçe tanımı A1 düzeyinde verilen tanımla birebir aynıdır. Yukarıda da açıklandığı gibi tanım düzeye göre yetersiz bulunabilir. İngilizce tanım ise geliştirilmiş ve daha açıklayıcı olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu durumda ilk bakışta bu kitap, yabancılara Türkçeyi İngilizce olarak öğretmeyi hedeflemekte gibi gözükmemektedir. Ancak Türkçeyi farklı bir dil kullanmadan yine Türkçe ile öğretmek öğrencilerin bu dili daha hızlı öğrenmesine katkı sağlayabilir.

Belirli geçmiş zaman bu düzeyde “fiil cümlelerinde belirli geçmiş zaman” ve “isim cümlelerinde belirli geçmiş zaman” olmak üzere ikiye ayrılmakta önce fiil cümleleri daha sonra isim cümleleri ele alınmaktadır. Fiil cümlelerinde belirli geçmiş zaman A1 düzeyinin tekrarı olmaktan öteye gidilmemiştir. Ek olarak A2 düzeyindeki öğretimin, A1 düzeyindeki konu anlatımı ve etkinliklere kıyasla daha zayıf olduğu söylenebilir.

İsim cümlelerinde belirsiz geçmiş zaman konusunda herhangi bir tanıma veya açıklamaya yer verilmemiş yalnızca yardımcı fiilin olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru biçiminde çekimi tabloda gösterilmiştir. Cümle örnekleri oldukça sınırlıdır ve bu örneklerin daha anlaşılır olabilmesi için herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Fakat etkinliklerin ve alıştırmaların çeşitliliği, fiil cümlelerinde belirli geçmiş zaman konusuna

kıyasla daha fazladır. Burada sınırlı da olsa öğrencinin yaratıcılığını geliştirmeye katkı sunacak özgün etkinliklere yer verildiği gözlenmiştir.

Bu düzeyde işlenen ikinci zaman “Gelecek Zaman” olmuştur. Bu başlığın altında yine Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki tanıma yer verilmiştir. Yapılan tanım incelendiğinde öğrencilerin seviyesine uygun olduğu söylenebilir ancak bireylerin Türkçeyi daha yeni öğrendikleri düşünüldüğünde yapılan tanımın daha açıklayıcı, daha anlaşılır olabileceği düşünülmektedir.

Gelecek zaman, “fiil cümlelerinde gelecek zaman” ve “isim cümlelerinde gelecek zaman” olmak üzere iki ayrı başlık olarak ele alınmış önce fiil cümleleri daha sonra isim cümleleri işlenmiştir.

Fiil cümlelerinde, fiilin gelecek zamanda olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru çekimleri tabloda gösterilmiştir. Diğer tablolarda olduğu gibi fiil ek-kök olarak ayrılmamış fiilin aldığı kip eklerinin altı çizilmemiştir. Öğrencilerin düzeyi düşünüldüğünde ekleri daha iyi tanımaları ve ayırt etmeleri bakımından kip eklerine dikkat çekilmesi öğrenciler için daha öğretici olabilir ancak tablolarda öğrencilerin anlamasını kolaylaştıracak herhangi dikkat çekici unsura yer verilmediği görülmektedir. Ayrıca bu düzey için verilen örnek cümle sayısının çoğaltılmasının öğrenci için daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Verilen cümleler öğrencinin seviyesine uygundur ancak Türkçeyi yeni öğrenen ve gelecek zamanla yeni tanışan öğrenciler için yetersiz görülebilir. Öğrencinin, seviyesine uygun, farklı fiillerle kurulmuş cümleler görmesi onların dil gelişimine katkı sağlayabilir.

İsim cümlelerinde gelecek zaman konusu fiil çekimlerine göre çok daha karmaşıktır. Öğrencinin anlamakta güçlük çekmemesi için özlü ve kısa bir anlatım yapılması; bu anlatımın öğretici etkinliklerle güçlendirilmesi, pekiştirilmesi gerekebilir. Ancak isim cümlelerinde gelecek zaman başlığı altında herhangi bir tanıma yer verilmeden sadece isme eklenen yardımcı fiilin olumlu, olumsuz ve soru çekimlerini gösteren tablo gösterimi yapılmış ve cümle örnekleri verilmiştir. Konunun içeriğinden bahsetmeden fiil çekimlerini göstermek Türkçeyi yeni öğrenenlerin zihninde karmaşaya sebep olabilir. Öğrencilerin zihninde doğru şemalar oluşturmak ve soru işaretlerine yer vermemek için en azından kısa bir konu anlatımı yapılması ve dil bilgisi yapısına yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca boşluk doldurma ve eşleştirme olmak üzere yalnızca iki etkinliğe yer verilmiş bu etkinlikler isim cümleleri başlığı altında değerlendirildiğinde belirli geçmiş zaman etkinliklerine kıyasla oldukça sınırlı ve basittir.

Genel olarak bakıldığında gelecek zaman, diğer zamanlara kıyasla sayfa sayısı bakımından en az işlenen zamandır. Ayrıca dil bilgisi alanında gelecek zaman konusuyla ilgili açıklayıcı ve detaylı konu anlatımı yapılmadığı, örnek cümlelerin çoğaltılması ve çeşitlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ancak konu anlatımından sonra verilen etkinliklerin ve alıştırmaların diğer zaman öğretimlerine kıyasla daha zengin içerikli olduğu, yalnızca ek öğretimine odaklı boşluk doldurma ile sınırlı kalmadığı, öğrencilerin zihin gücünü işe koşacağı, yaratıcı düşünme becerilerini geliştirebileceği, özgün cümleler üretebileceği tarzda etkinliklere yer verildiği görülmüştür.

A2 düzeyi ders kitabında üçüncü işlenen zaman “belirsiz geçmiş zaman” dır. Belirsiz geçmiş zaman, “fiil cümlelerinde belirsiz geçmiş zaman” ve “isim cümlelerinde belirsiz geçmiş zaman” olmak üzere tek dil bilgisi başlığında iki alt başlık olarak ele alınmış önce fiil cümleleri daha sonra isim cümleleri işlenmiştir.

Belirsiz geçmiş zamanın Türkçe ve İngilizce olmak üzere birer tanımı yapılmış ve fiilin olumlu, olumsuz ve soru çekimleri tablo halinde sunulmuştur. Tanımda kullanılan cümle Türkçeyi yeni öğrenen A2 seviyesindeki öğrencilerin düzeyine uygun, kısa ve özdir ancak öğrencilerin belirsiz geçmiş zamanı diğer zamanlarla karıştırmaması için en önemli ayırt edicilerden biri olan kip eklerinden bahsedilmemiştir. Tanımlamanın altında verilen tablo diğer zaman kiplerinde de olduğu gibi herhangi bir ayrıntıya yer verilmeden ve fiili ek-kök olarak ayırmadan oluşturulmuştur. Sınırlı örnek cümle ve yalnızca bir tane boşluk doldurma etkinliğine yer verilmiştir. Öğrencinin konuya hâkim olabilmesi için daha açıklayıcı bir konu anlatımıyla öğrenci bilgi düzeyinden çıkarılabilir.

İsim cümlelerinde belirsiz geçmiş zaman konusunda tanımlama ve açıklamaya yer verilmeden doğrudan yardımcı fiilin olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru biçimlerinin çekimlerini yansıtan tablo verilmiş ve öğrencilerden kendi kendilerine anlam kurması beklenmiştir. Yine sınırlı cümle örneği ve etkinliklerle öğrencinin bilgi düzeyinin üstüne çıkmasının güçleşebileceği düşünülmektedir.

Genel olarak bakıldığında belirsiz geçmiş zamanda öğrencinin yaratıcılığını ve zihin gücünü ortaya çıkaracak etkinliklere/ alıştırmalara yer verilmediği düşünülmektedir.

Bu düzeyde işlenen son zaman, “geniş zaman” dır. Araştırmalar doğrultusunda Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin en çok zorlandığı zamanın geniş zaman olduğu saptanmıştır. Bu demek oluyor ki verilen yanlış bir bilgi veya yapılan eksik öğretim, öğrencilerin bu zamanı doğru öğrenmesini engelleyecektir. Bu nedenle geniş zaman önemle üstünde durulması gereken hassas bir konudur.

Kitapta Geniş Zaman başlığı üç bölümde ele alınmış ve her birinde işlenen konular geniş zaman ile bağdaştırılmıştır. Diğer zamanlara kıyasla kitapta en çok yer verilen, en çok üstünde durulan ve en detaylı işlenen zaman, geniş zamandır. Yapılan tanım incelendiğinde öğrencinin seviyesine uygun olmadığı, A2 seviyesinden daha üst seviyeler için uygun olduğu, fazla uzun ve karmaşık olduğu saptanmaktadır.

Genel olarak bakıldığında dil bilgisi bölümünün geniş zamana dair konu başlıklarında, Türkçe ve İngilizce olmak üzere birer tanıma ve çeşitli örneklere yer verildiği, yapılan konu anlatımlarının öğrencinin düzeyinin üstünde tanımlamalardan oluştuğu, verilen fiil çekimleme tablosunun diğer zamanlarda olduğu gibi açıklama yapılmadan sunulduğu, geniş zamanın kip eklerini belirten şemanın düzensiz, açıklamasız ve basit olduğu görülmüştür. Öğretimi pekiştirmek için anlatımdan sonra verilen etkinlik ve alıştırmalara bakıldığında ise yine genel anlamda öğrencinin öğrenim alanlarına pek fazla katkı sunmayan, ezbere dayalı boşluk doldurma etkinliklerinin verildiği; sınırlı da olsa öğrencinin yaratıcı düşünmesini sağlayacak zihin gücüyle özgün cümleler ortaya çıkarabileceği diyalog tamamlama, soruları yanıtlama gibi etkinliklere de yer verildiği saptanmıştır.

Bunların dışında fiil kök veya gövdelerine eklenerek oluşturulan "+mAktA" ekinin her ne kadar geniş zaman anlamı taşısa da Türkçede genellikle şimdiki zaman kipini ifade ettiğinin atlanmış bu ek geniş zamanın bir parçası olarak öğretilmiştir.

Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitapları (A1 ve A2) incelendiğinde;

Yeni İstanbul Türkçe Öğretim Setinin A1 ve A2 düzey kitaplarının dil bilgisi alanında haber kipleri konusu temel düzeyde işlenmiştir. A1 düzeyi ders kitabının dil bilgisi alanına bakıldığında şimdiki zaman ve belirli geçmiş zaman olmak üzere iki zamana yer verildiği görülmektedir. A2 düzeyi ders kitabının dil bilgisi alanına bakıldığında belirli geçmiş zaman, gelecek zaman, belirsiz geçmiş zaman ve geniş zaman olmak üzere toplamda dört zamana yer verildiği görülmektedir. Bildirme kiplerinin tamamına (şimdiki zaman, belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, gelecek zaman, geniş zaman) A1 ve A2 düzeyde temel atıldığı saptanmıştır. Ancak bu yapılar öğrencilerin Türkçeyi yeni öğrendikleri göz önünde bulundurularak bildirme kipleri olarak değil genel bir ifadeyle zaman olarak ele alınmıştır.

Kitapların ön sözünde kursa gitmeden kendi kendine Türkçe öğrenen öğrenciler de düşünülerek dil bilgisi açıklamalarının Türkçe- İngilizce iki dilli olarak verildiği belirtilmiştir ancak öğrenciler arasında İngilizceye hâkimiyeti fazla olanların konuyu daha hızlı kavrama

ihtimali düşünülduğünde sınıf ortamında düzey farklılıkları olma ihtimali yüksektir. Ayrıca bu üslup, literatürde bazı araştırmacılar tarafından gerekli görülmekte bazı araştırmacılar tarafından ise; başka bir dilde açıklama yapmanın gerekli olmadığı, bireyi dile maruz bırakmanın daha etkili olacağı, görüşünü savundukları görülmektedir. Hedef dile ne kadar maruz kalınırsa o dilin öğrenim hızı da artabilir, bu sebeple dil öğreniminin amaçları arasında sayabileceğimiz “hedef dilde düşünmeyi ve anlamayı öğrenmek” o dile maruz kalmayı gerektirir.

Kitaplardaki etkinliklerin cevap anahtarlarının olmaması öğrencilerin özdenetim yapamamasına yani kendilerini kontrol edememesine ve yanlışlarını düzeltmemesine neden olabilir. Öğrencinin cevaplarını kontrol edemeyip yanlışlarını görememesi yaptığı yanlışları düzeltmemesine ve bilgileri zihninde yanlış kodlayıp zihinsel karmaşa yaşamasına sebep olabilir. Kitaplarda cevap anahtarının yer almaması öğrencinin kendi kendine öğrenmesini, kendini bilinçli bir şekilde kontrol edebilmesini ve kendi kendisini yönlendirebilmesini engelleyebilir.

Etkinlikler/ alıştırmalar, ders kitaplarında konu anlatımını destekleme hususunda; öğrencinin bilgiyi kalıcı hale getirmesinde, bilgiyi pekiştirmesinde ve pratiklik kazanmasında büyük önem taşır. Kitaplarda yer alan etkinliklere bakıldığında genel olarak sadece eklerin öğretimi üzerinde durularak öğretimin boşluk doldurma etkinlikleri ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu etkinlikler, öğrenciyi kip eklerini tekrar edip ezbere boşluk doldurmaktan bir adım öteye taşıyamayabilir.

Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğundan ek öğrenimi önemlidir bu sebeple başlangıçta öğrencilerin pratiklik kazanması açısından bu tür boşluk doldurma alıştırmaları öğretici olsa da; öğrencinin yaratıcılığını, zihin gücünü destekleyecek başka etkinliklere yer verilmeden sadece boşluk doldurma etkinlikleriyle öğretimi tamamlamak öğrencinin yalnızca eki kısa bir süre aklında tutabilmesini sağlayabilir. Öğretimde önemli bir yer tutan etkinliklerin, böylesine kısıtlı olması ders kitaplarında dikkat çeken eksikliklerdendir.

Kitaplarda konu anlatımlarının bazıları öğrencinin anlayamayacağı kadar üst seviyede ve karmaşık yapılırken bazıları öğrencilerin anlam kuramayacağı kadar eksik ve basit yapılmış bazılarıda konu anlatımı bile yapılmadan direkt tablo/şema verilmiştir. Zamanların konu anlatımları arasında birlik gözetilmemiş her bir zamanın konu anlatımı birbirinden farklı yapılmıştır. Ayrıca bazı zamanların yanında kip ekleri belirtilirken bazı zamanlarda bundan bahsedilmemiştir. Bu durum da anlatımda birliği bozmaktadır.

Öğrencilerin Türkçeyi yeni öğrendiği A1 ve A2 düzeyinde olduklarının yer yer unutulmuş bir öğretim yapmaya çalışıldığı görülmektedir. Öğretmen olmadan kişinin kendi

çabalarıyla yalnızca bu kitaplar ışığında Türkçeyi öğrenmesi mümkün gözükmemektedir. Kitapların bilgi açısından yetersiz ve zayıf olması da öğretmenlere fazladan sorumluluk yüklemektedir.

Kitaplarda zamanların gramer yapısının gösterilmemesi önemli bir eksiklik olarak görülmüştür. Öğrencinin anlam kurabilmesi ve zihninde bir şemaya yerleştirebilmesi için hangi ekin nereden geldiğini, işlevlerinin neler olduğunu bilmesi gerekir. Aksi takdirde öğrencinin kafası karışacak anlam kurması zorlanacaktır.

Kitapta, fiil kök veya gövdelerine eklenerek oluşturulan "+mAktA" ekinin Türkçede genellikle şimdiki zaman kipini ifade ettiğinin atlanması, diğer zaman kiplerine kattığı anlam ve işlevlerinin detaylıca işlenmemesi ve bu ekin geniş zaman ile bağdaştırılarak bu başlık altında verilmesi hatalı ve eksik bir öğretim olarak görülmüştür.

Zamanların aynı zorlukta olmadığı bazılarının daha kolay bazılarının ise daha geç öğrenildiği aşikârdır ve yapılan araştırmalar da bunu doğrular niteliktedir. İki kitap da incelendiğinde konu işlenişi ve sayfa sayısı bakımından en çok geniş zamana en az gelecek zamana yer verildiği görülmektedir.

Çalışmanın sonucunda Yeni İstanbul Türkçe Öğretim Setinin A1 ve A2 düzey kitaplarının dil bilgisi alanında ele alınan haber kiplerinin öğretimi; konu işlenişi, örnekler ve etkinlikler bakımından yetersiz görülmüştür.

Öneriler;

- Hedef dilde düşünmeyi ve anlamayı öğrenmek o dile maruz kalmayı gerektirir. Bu sebeple denilebilir ki, dil bilgisi konularının yalnız Türkçe ile açıklanması öğrencileri dile maruz bırakma dolayısıyla dili daha çabuk öğrenme açısından fayda sağlayacaktır.
- Öğrencinin kendini denetleyebilmesi ve yanlış bilgilerini düzenleyebilmesi açısından ders kitaplarının arkasına etkinliklerin cevap anahtarları konulmalıdır.
- Öğrencinin bilgiyi pekiştirmesi ve kalıcı hale getirebilmesi için etkinlikler de artırılmalı, çeşitlendirilmeli, daha yaratıcı etkinlikler geliştirilmelidir.

- Etkinlikler yalnızca boşluk doldurma ve ek öğretmeye yönelik alıştırmalarla sınırlı kalmamalıdır.
- Asıl hedef, öğrencinin zihinsel ve dilsel gelişimi için öğrenciye Türkçenin inceliklerini öğretmekle beraber öğrencinin dil alanlarını ve yaratıcılığını geliştirerek özgün fikirler ortaya koymasını sağlamak olmalıdır.
- Olabildiğince fazla örnek cümleye yer verilmeli, verilen bu cümlelerden birkaçı açıklanmalı ve öğrencilerin anlam kurması sağlanmalıdır.
- Sınırlı konu anlatımı ve örnekle öğrencinin anlam kurmasının mümkün olmayacağı unutulmamalı; daha açıklayıcı, anlaşılır, özlü ve kapsayıcı tanımlamalara yer verilmelidir. Ayrıca tanımlar öğrencinin anlayacağı düzeyde basit olmalıdır.
- Karmaşık ve uzun bir anlatım yerine zamanların özelliklerinden maddeler halinde tek tek bahsetmeli, her bir özelliğin hemen ardından örneklere yer verilmelidir.
- Geçmiş zamanların art arda verilmesi öğrencinin farkı daha iyi anlayabilmesi, karşılaştırma yapabilmesi ve çözümleyip anlam kurabilmesi konusunda faydalı olacaktır.
- Öncelikle zamanların anlam işlevlerinden bahsedilmeli sonrasında da zaman eklerinin görevleri anlatılmalıdır. Öğrenciye zaman eklerinin hangi amaçlarla kullanıldığı öğretilmelidir.
- Ayrıca haber kiplerini öğrencinin daha iyi anlamasını sağlamak için ilgili zamanların konu anlatımı yapıldıktan sonra gramer yapılarını da göstermek gerekir. Örneğin belirsiz geçmiş zamanın gramer yapısı; “fiil kökü + miş/muş/müş/mış + kişi eki”
- Öğrencilere gramer yapıları gösterilmeli ancak dil becerilerinden uzak, gramere dayalı bir öğretim yapılmamalıdır.

- Öğrenciler, dil bilgisi kurallarını ezberlemek yerine, dili gerçek iletişim kurma durumlarına uyarlayarak öğrenmelidir.
- Öğrenciye bilgiler sezdirilmeli, öğrencinin bilgiye doğru adımlarla kendisinin ulaşması sağlanmalıdır.
- Türkçenin yabancı dil olarak öğretimindeki güncel gelişmeler yakından takip edilmelidir.



KAYNAKÇA

- Adalı, O. (2009). *Anlamak ve anlatmak* (3. basım). Pan Yayıncılık.
- Ağca, H. (1999). *Sözlü anlatım*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Ağırgöl, A., & Özkan, C. (1991). *Kaynak dil bilgisi*. Aydınlar Matbaacılık.
- Akar, S. (2007). *Avrupa dil gelişim dosyasında tanımlanan C1 dil düzeyinde konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik izlençe örneği* [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Akgül, M. N. (2021). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki isim - fiillerin öğretimi konusunun incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi].
- Akkaya, N. (Ed.). (2023). *Yabancılar Türkçe öğretiminde etkinlikler A1-A2*. Akademisyen Kitabevi.
- Akkaya, N. & Özdemir, S. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının incelenmesi (İzmir-Buca örneği). *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1).
- Aksan, D. (1975). Anadili. *Türk Dili Dergisi*, 285, 423–434.
- Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akşehirli, S. (2010). Türkçe’de konuşma zamanı, olay zamanı ve referans zamanı ilişkileri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 15–73.
- Alkayış, M. F. (2012). Türkçenin hâl ekleri ve fiil kiplerinde çok terimlilik sorunu. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 276–287.
- Arı, G. (2014). *Türkçe ders kitaplarında fiziksel ve biçimsel görünüm*. Pegem Akademi Yayınları.
- Arslan, M. (2010). Yabancılar Türkçe öğretiminde görsel ve işitsel araçların etkisi. *Dil Dergisi*, 147, 63–86.

- Aydın, G., & Şahin, A. (2009). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin Türkçe dersi dinleme farkındalıklarının belirlenmesine yönelik bir anket geliştirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9).
- Aydın, Ö. (1996). *Yabancı dil olarak Türkçe dil bilgisi öğretimi: Üretken dönüşümlü dil bilgisi kuramının kısa bir tanıtımı*. Ankara.
- Aydın, Ö. (1997). Anadili öğretimi, yabancı dil öğretimi ve evrensel dil bilgisi. *Dil Dergisi*, 54, 23–30.
- Aytaş, G., & Çeçen, M. A. (2010). Ana dili eğitiminde dil bilgisi öğretiminin yeri ve önemi. *TÜBAR*, 27, 77–89.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Barın, E. (1992). *Yabancılar Türkçenin öğretiminde bir metod denemesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Barın, E. (2003). Yabancılar Türkçenin öğretiminde söz varlığının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 13, 311–317.
- Barın, E. (2004). Yabancılar Türkçe öğretiminde ilkeler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1, 19–30.
- Barın, E., & Demir, C. (2008). *Türkçe dil bilgisi-2: Biçim bilgisi*. Öncü Kitap.
- Başkan, Ö. (2006). *Yabancı dil öğretimi ilkeler ve çözümler*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Benhür, M. H. (2002). *Türkçenin yabancılar öğretiminde tartışılmayan ana kavramlar*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Benzer, A. (2008). *Fiilde zaman, görünüş, kip ve kiplik* [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı].
- Benzer, A. (2012). *Türkçede zaman, görünüş ve kiplik*. Kabalcı Yayınevi.
- Bilgegil, M. K. (1984). *Türkçe dil bilgisi* (3. baskı). Dergâh Yayınları.
- Bölükbaş, F., & Keskin, F. (2010). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metinlerin kültür aktarımındaki işlevi. *Turkish Studies*, 5(4), 221–235.

- Bulut, M. (2014). Dil bilgisi öğretiminde yaşanan kavram kargaşasının Türkçe öğretimine etkisi. *Turkish Studies*, 9(12), 43–55.
- Burley-Allen, M. (1995). *Listening: The forgotten skill* (20. baskı). Willey.
- Cem, A. (2005). Dil bilgisi öğretiminde biçim-anlam-kullanım üçlüsü: Ders malzemesi hazırlama ve uygulama önerileri. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 128, 9.
- Cemiloğlu, M. (2015). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi* (6. baskı). Alfa Aktüel Yayınevi.
- Comrie, B. (1976). *Aspect: An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge University Press.
- Çakır, İ. (2010). Yazma becerisinin kazanılması yabancı dil öğretiminde neden zordur? *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1), 165–176.
- Çeçen, M. A., & Mete, G. (2011). 6–8. sınıflarda dil bilgisi etkinliklerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Dicle Üniversitesi Elektronik Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 47–62.
- Çelik, F. (2019). Yabancılar Türkçe öğretiminde konuşma becerisini geliştirme. *Journal of International Social Sciences Academic Researches*, 3(3), 32–41.
- Çoban, O. (2024). *Yabancılar için Türkçe öğretimi ders kitaplarının (B1-B2) kültür aktarımı açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Kültür Sanat Basımevi.
- Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi. (2013). Frankfurt: TELC Language Tests.
- Demir, N. (2012). Türkçede evidensiyel. *Bilig*, 62, 97–118.
- Demirel, Ö. (1999a). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Demirel, Ö. (2002). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2004). *Yabancı dil öğretimi: Dil pasaportu, dil biyografisi, dil dosyası* (3. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö., & Şahinel, M. (2006). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi* (7. basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Derjaj, A. (2005). *Arnavut öğrencilerin Türkçe öğreniminde karşılaştıkları biçimsel düzlemdeki sorunlar* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].
- Derman, S. (2008). *Dil bilgisi öğretiminde metinlerin seçimi üzerine bir araştırma (7. sınıf)* [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Dolunay, S. K. (2010). Dil bilgisi öğretiminin amacı ve önemi. *Journal of Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15(27), 275-284.
- Durukan, E. (2011). *İlköğretim 6. sınıfta bilgisayar destekli dil bilgisi öğretiminin başarı ve tutuma etkisi* [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi].
- Ediskun, H. (2004). *Türk dil bilgisi* (9. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, S. (2011). *Çağdaş Türk dili* (7. baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Encyclopaedia Britannica. (2018). Mood. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/mood-grammar>
- Erdem, İ., & Çelik, M. (2011). Dil bilgisi öğretim yöntemi üzerine değerlendirmeler. *Electronic Turkish Studies*, 6(1), 1030-1041.
- Ergin, M. (1994). *Türk dili*. İstanbul: Nesil Matbaacılık.
- Ergin, M. (2020). *Türk dil bilgisi* (2. baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergül, E. (2012). *Etkili ikinci dil edinme ve kullanma*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Gencan, T. N. (2007). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Göçen, G., & Okur, A. (2013). Dil bilgisi eğitimi. M. Durmuş ve A. Okur (Ed.), *Yabancılar Türkçe öğretimi el kitabı* (1. baskı, ss. 333-356). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Göçer, A. (2007). *Türkçe ve sınıf öğretmenleriyle öğretmen adayları için Türkçe öğretimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Göçer, A., & Sayın, H. (2014). 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe kılavuz kitaplarındaki metinlerin dil bilgisi öğretimindeki yeterliliği ve kullanım durumlarının incelenmesi. *Journal of European Education*, 4(2), 11-28.
- Göçmenler, H. (2014). Beden dilinin yabancılar Türkçe öğretimi açısından önemi. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, 1, 63-73.

- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Günay, V. D. (2007). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Güneş, F. (2013). Dil bilgisi öğretiminde yeni yaklaşımlar. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(7), 71-92.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe öğretimi: Yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güneş, S. (2004). *Türk dili bilgisi*. İzmir: Çağlayan.
- Güzel, A., & Barın, E. (2013). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hartwell, P. (1985). Grammar, grammar, and the teaching of grammar. *College English*, 42(2), 105–127. <https://doi.org/xxxxxx> (DOI mevcutsa eklenmeli)
- Hengirmen, M. (1993). *Yabancı dil öğretim yöntemleri ve TÖMER yöntemi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Hengirmen, M. (2007). *Türkçe dil bilgisi* (9. baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- Hudson, R. (2016). Grammar instruction. In C. MacArthur, S. Graham, & J. Fitzgerald (Eds.), *Handbook of writing research* (2nd ed., pp. 288–300). New York: Guilford.
- Hutchinson, D., McCavitt, S., Rude, K., & Vallow, D. (2002). *Improving student achievement through grammar instruction*. Chicago, IL: St. Xavier University.
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü* (1. baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- İpşiroğlu, Z. (2007). Türkçe öğretiminde yaratıcılık: Almanya'daki yeni öğretmenler. *Dil Dergisi*, (135).
- İşcan, A. (2007). Dil ve ana dil olarak Türkçe üzerine. *Erciyes Dergisi*, 30(5-6).
- İşcan, A. (2007). İşlevsel dil bilgisinin Türkçe öğretimindeki yeri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 253–258.
- İşcan, A. (2011). Türkçenin yabancı dil olarak önemi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 29–36.

- Kara, M. (2011). Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni doğrultusunda Türkçe öğrenen yabancılara A1-A2 seviyesinde Türkçe öğretim programı örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 3, 157–195.
- Karahan, F. (2015). İki dilli ve çok dilli eğitim veren öğretmenlerin yeterlilikleri. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin ses bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin dil bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karagöz, M. (2013). *İlköğretim 6-7-8. sınıflarda Türkçe dil bilgisi öğretiminde fiil* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Karatay, H. (2011). Süreç temelli yazma modelleri: Planlı yazma ve değerlendirme. M. Özbay (Ed.), *Yazma eğitimi* (ss. xxx–xxx). Ankara: Pegem.
- Katrancı, M., & Melanlıoğlu, D. (2013). Öğretmen adaylarına yönelik konuşma öz yeterlik ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6, 1–15.
- Kaya, N. (2004). Türkçede bildirme kiplerinde zarf kullanımlarına dayalı anlam özellikleri. *TDAY Belleten*, II, 89–98.
- Kayasandık, A., Direkci, B., Yavuz, O., & Karasoy, Y. (2017). *Üniversiteler için uygulamalı Türk dili ve kompozisyon bilgileri*. Konya: Palet Yayınları.
- Kaygusuz, T. (2006). *İlköğretim ikinci kademedeki Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi].
- Kıran, Z., & Kıran (Eziler), A. (2016). *Dilbilimine giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kocaman, A. (1983). Türkçede kip olgusu üzerine görüşler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1980-1981* (TDK Yayını No. 515). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Koç, N. (1998). -mAktA/-mEktE üzerine. *Türk Dili Dergisi*, (558), 490–496.

- Koçak, N. (2019). *Yabancılar Türkçe öğretimi kitap setlerinde dil bilgisi öğretimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Korkmaz, C. B. (2014). *Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde birleşik zamanlı fiillerin öğretimi ve öğretimine yönelik etkinlik oluşturma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi grameri: Şekil bilgisi* (6. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köse, D. (2005). *Avrupa Konseyi yabancı diller ortak başvuru metnine uygun Türkçe öğretiminin başarıya ve tutuma etkisi* [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Kubatov, E. K. (2001). Kırgız ve Türkiye Türkçelerinde fiil kipleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 33–40.
- Kurt, M. (2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dil bilgisinin işlevi. F. Yıldırım & B. Tüfekçioğlu (Eds.), *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi: Kuramlar, yöntemler, beceriler, uygulamalar* (ss. 261–266). Ankara: Pegem Akademi.
- Lüle Mert, E. (2013). İlköğretim Türkçe programı ile Türkçe çalışma kitaplarındaki kazanım ve etkinliklerin sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(5), 13–31.
- Lyons, J. (1977). *Semantics* (Vol. 2). Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Maden, S., & Dinç, A. (2017). Drama yönteminin Türkçe öğretiminde kullanımının başarı ve kalıcılık üzerine etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 454–500.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Çeviri Komisyonu. (2009). *Diller için Avrupa ortak başvuru metni: Öğrenme, öğretme, değerlendirme*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- Mete, F. (2015). Dil ve yabancı ikinci dil eğitimi kavramları. A. Sarıçoban (Ed.), *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi metodolojisi* (ss. 11–68). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Mesghi, A. (2002). *Systemic approach in teaching grammar to adult learners*. Retrieved from <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED468601.pdf> (Accessed: March 23, 2017).
- Oğuzkan, F. (1993). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Ortaköyoğlu, H. (2015). Türkçede görünüş: Okul öncesi hikâye kitaplarında eylem türleri, üye yapı, biçimbirim ve belirteç etkileşimi. *International Journal of Language Academy*, 224–240.
- Oruç, Ş. (2016). Ana dili, ikinci dil, iki dillilik, yabancı dil. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 279–290.
- Özbay, M. (1997). Türkçe öğretiminde programın önemi. *Çağdaş Eğitim*, 232.
- Özbay, M. (2009a). *Anlama teknikleri: II- Dinleme eğitimi*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Özbay, M. (2009b). *Türkçe özel öğretim yöntemleri I*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Özdemir, E. S. (2006). *Yabancı dil öğretiminde yeni yönelimler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Özel, S. (2010). *Yabancılar Türkçe Öğreten Resmî Kurumlarda Dil Bilgisi Öğretimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Özil, Ş. (1991). Dil ve kültür. *Çağdaş kültürümüz: Olgular ve sorunlar* içinde (ss. 45–65). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özkan, N. (2017). *Türk dilinin yurtları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özkan, U. (2021). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özüdoğru, M., & Dilman, H. (2014). *Anadil edinimi ve yabancı dil öğrenim kuramları* (1. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Richards, J. C., & Schmidt, R. (2002). *Dictionary of language teaching & applied linguistics* (3. baskı). Harlow, Essex: Longman Pearson Education.
- Sağır, M. (2002). *İlköğretim okullarında Türkçe dil bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Sancak, H. (2011). *Ayrılma hâli ekinin (+dan) işlevleri ve ilköğretim 6. sınıf düzeyinde animasyon (canlandırma) tekniği ile öğretimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Sarıca, A. (2014). *İlköğretim II. kademe Türkçe ders kitaplarındaki sözcük çalışmalarının yöntem-teknik ve Türkçe öğretim programındaki kazanımlar açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].
- Saussure, F. de. (1998). *Genel dilbilim dersleri* (Berke Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Schmiedtova, B. (2004). *At the same time... The expression of simultaneity in learner varieties*. Berlin-New York: Mouton de Gruyter.
- Senemoğlu, O. (1983). Yabancı dil öğretiminde dil düzeyleri sorunsalı. *Türk Dili Dil Öğretim Özel Sayısı*, (379-380), 45-55.
- Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Smith, C. S. (1991). *The parameter of aspect*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Sofu, H. (2016). Dil edinimi. F. Yıldırım & B. Tüfekçioğlu (Eds.), *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi: Kuramlar, yöntemler, beceriler, uygulamalar* (ss. 17-33). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sülükçü, Y. (2011). *Yabancılar Türkçe öğretiminde (Temel Seviye A1) bilgisayar destekli materyal geliştirme ve bunun öğrenci başarısına etkisi* [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Şahin, A., & Kılınç, A. (Eds.). (2012). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi (YDTÖ)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin, Y. (Ed.). (2013). *Farklı boyutlarıyla yabancı dil öğrenimi ve öğretimi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Şenyüz, A. (2014). *İlköğretim 6-8. sınıflar Türkçe dil bilgisi öğretiminde konu sıralaması ve konu tekrarı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı]. Hatay.

- Şimşek, R. (2006). *Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarının temel dil becerileri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi]. Nevşehir.
- Tanın, R. (2004). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde sözcük bilgisi ve öğretimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilim Dalı].
- Temizkan, M. (2014). *Metin temelli dil bilgisi öğretimi ve uygulamaları*. Pegem A Yayınları.
- Temizkan, M. (2014). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının Türkçe dersi öğretim programındaki temel beceriler açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(1), 49-72.
- Tok, M., & Temel, H. (2014). Beden dili ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 1, 103-122.
- Topçuoğlu Ünal, F., & Tekin, M. T. (2013). Eleştirel yazmaya ilişkin Türkçe öğretmeni adaylarının metaforik algıları. *Turkish Studies*, 8(3), 123-145.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük* (10. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkyılmaz, F. (1999). *Tasarlama kiplerinin işlevleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğur, F., & Azizoğlu, N. İ. (2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarının sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1, 151-166.
- Uzun, N. E. (2004). *Dünya dillerinden örnekleriyle dilbilgisinin temel kavramları: Türkçe üzerine tartışmalar* (2. baskı). Türk Dilleri Araştırma Dizisi:39. Pandora Kitabevi.
- Ülkümen, M. (2017). *Dil bilgisi öğretiminde kip, zaman ve görünüş konusunun öğretiminin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Üstünova, K. (2005). Türkçede zaman kavramı ve işleniş. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005(2), 87-201.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

- Yağmur, K. (2013). Dil öğretiminde ana dili, ikinci dil ve yabancı dil kavramları. M. Durmuş & A. Okur (Eds.), *Yabancılar Türkçe öğretimi el kitabı* (pp. 181-199). Grafiker Yayınları.
- Yaylı, D., & Bayyurt, Y. (Eds.). (2011). *Yabancılar Türkçe öğretimi politika yöntem ve beceriler* (2. baskı). Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde bilimsel araştırma yöntemleri* (12. bas.). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2014). *Temel dil bilgisi sözlüğü*. Pegem Akademi.
- Yolcu, M. (2002). Dil: İşlevi, çeşitleri ve alanları bağlamında kavramsal bir inceleme. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4, 67-96.
- Yüce, S. (2005). İletişim ve dil: Yöntemler, Avrupa dil portföyü Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1, 81-87.
- Zorbaz, K. Z. (2013). Geçmişten günümüze yabancılar Türkçe öğretimi. *Yabancılar Türkçe öğretiminin tarihi seyri*, 171-181.

EKLER

EK 1.

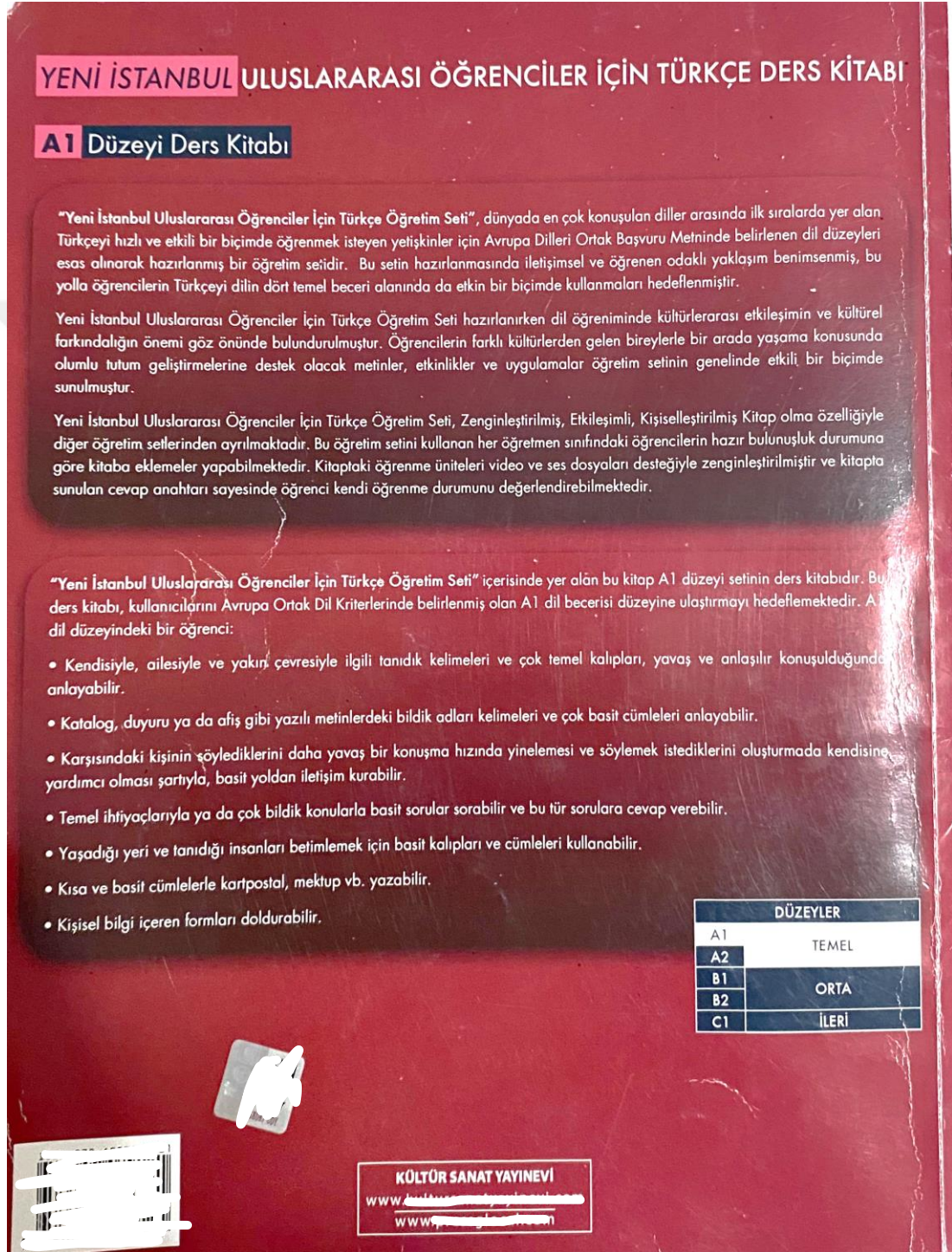
ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Gizem Küçüktepe		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller			
Uzmanlık Alanı			
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi	Türkçe Öğretmenliği	2017
Tez Başlığı	Yabancılarla Yönelik Türkçe Ders Kitaplarındaki Haber Kiplerinin İncelenmesi		
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nevin Akkaya		
Akademik Eserler			
(Makale, kitap, kitap bölümü, bildiri, poster, sergi, konser vb. eserlerden kaynakça yazım kurallarına göre en fazla 10 eser yazılmalıdır.) Tezden üretilen yayınlar * ile işaretlenmelidir.			
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Dil Bilgisinin Yeri (USEAS 2024) Türkçe Öğretiminde Metinlerin Duygusal Zekâ Gelişimi Üzerindeki Etkisi (IGSCONG 2024)			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			
Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Türkiye Yüzyılı'nın Kahramanları 15 Temmuz Konulu Kompozisyon Yarışması İkincilik Ödülü			

EK2. YENİ İSTANBUL A1 KİTABININ ÖN KAPAĞI



EK3. YENİ İSTANBUL A1 KİTABININ ARKA KAPAĞI



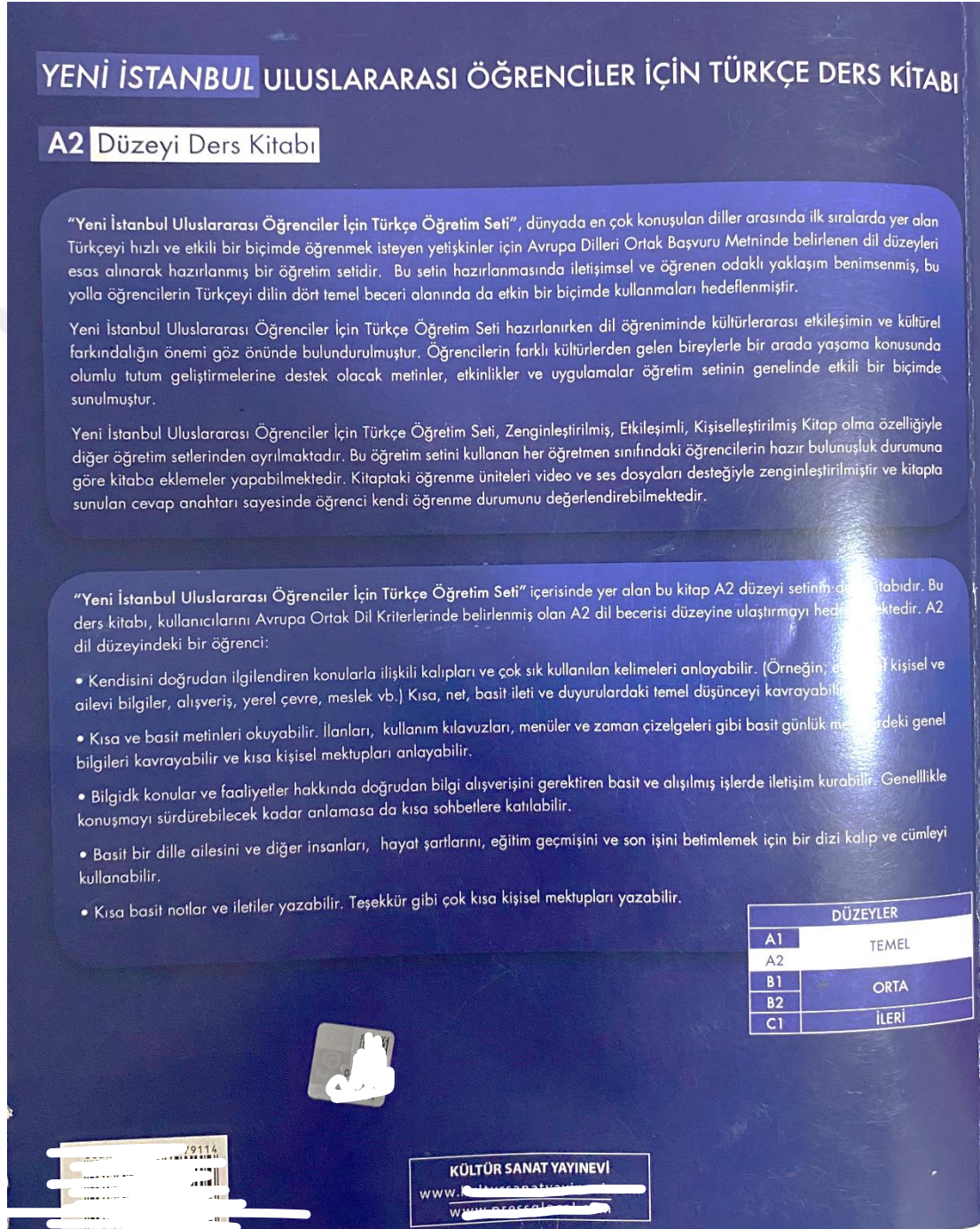
EK4. YENİ İSTANBUL A1 KİTABININ İÇERİĞİ

KONU	OKUMA	DİL BİLGİSİ
BAŞLANGIÇ Sayfa 7-9		
1 MERHABA Sayfa 11-28		
A Tanışma, Selamlaşma, Dilekler	Tanışma	
B Alfabe		Türk alfabesi
C Bu ne? O kim?	Sınıf	Bu-şu-o / Kim?-Ne? Çoğul eki (-lar) Soru eki (mi) / Burası neresi?
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	Tanışma / Otelde Selamlaşma / Vedalaşma Odam	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Nerelisin? Burası Neresi? Sınıf Dili
2 NEREDE? Sayfa 29-48		
A Okulda	Okul	Bulunma durumu (-DA) / Var-Yok
B Sayılar	Kaç?	Sayılar / Kaçınıcı?
C Şehirde	Neredesin?	İsim cümleleri
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	Telefonda / Benim odam Tebrik etme Mahallem	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Form doldurma Mağazalar Yok / Değil
3 NE YAPIYORSUN? Sayfa 49-66		
A Bir günüm	Bir Günüm	Şimdiki zaman
B Boş zamanlarım	Sosyal Gruplar	Yönelme (-(y)A) / Uzaklaşma (-DAn) durumu
C İstanbul'da geziyorum	Hafta Sonu Ne Yapiyorsun?	-mAk istemek
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	Tanışma / Arkadaşlar Sıklık ifadeleri Hafta sonu alışkanlıkları	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Oyun Öğrenciler İzin-Rica cümleleri
4 BENİM DÜNYAM Sayfa 67-86		
A Ailem	Benim Ailem	İyelik ekleri
B Arkadaşlarım	Benim Sınıfım	Ülke, milliyet, dil adları
C Ailemden uzakta	Sevgili Ailem	Belirtme durumu (-(y)i)
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	Sınıfta / Karşılaşma Seslenme ifadeleri Aile fotoğrafı	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Ülkemizi tanıtmak Aileler Hep / Bütün / Herkes
5 ZAMAN ZAMAN Sayfa 87-104		
A Saatler	Ne Zaman?	Saatler -DAn - (y)A kadar
B Bayramlar	Bir Bayram Sabahı	Belirli geçmiş zaman
C Özel günler	Özel Günler	DAn önce/-DAn sonra / -mAdAn önce/-DıktA sonra / -DAn beri / -Dır
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	Ne zamandır? / Yeni kararlar Tepkiler Festival tanıtımı	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Festival afişi tasarlama İlginç festivaller Zaman zarfları
6 ÇEVREMİZ VE BİZ Sayfa 105-124		
A Ailem	Akrabalarım	İsim tamlamaları
B Nerede?	Benim Mahallem	-ki eki
C Vücudumuz	Hastayım	Karşılaştırma (daha, en)
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	En iyi kebabçı nerede? Eyyah Eyyah İnsanları tarif etme Şehrimiz	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Yol tarif etme Sohbet Kültürü Soru eki "mi"

EK5. YENİ İSTANBUL A2 KİTABININ ÖN KAPAĞI



EK6. YENİ İSTANBUL A2 KİTABININ ARKA KAPAĞI



EK7. YENİ İSTANBUL A2 KİTABININ İÇERİĞİ

KONU	OKUMA	DİL BİLGİSİ
1 GEZELİM GÖRELİM Sayfa 7-26		
A Mutfakta	Manti Yapalım	Emir kipi
B Lokantada	Yemek Siparişi	İstek kipi
C İnternette	Arkadaş Arıyorum	Yapım ekleri (-li, -sız, -lık)
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	Diyetisyende/Sokak Röportajları Yemekler Yol tarifi	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Menü hazırlama Yemek kültürü Teklif, emir, istek cümleleri
2 HABERİNİZ OLSUN Sayfa 27-44		
A Başarılı hayatlar	Küçük Hayatlar, Büyük Başarılar	Belirli geçmiş zaman
B Geçen hafta sonu	Sinemada Hangi Film Vardı?	İsim cümlelerinde belirli geçmiş zaman Bağlaçlar (çünkü, bu sebeple/nedenle, bunun için)
C Haberler	Sağlıklı Bir Hayat İçin On Altın Kural	İle
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	Mezunlar Günü/Kamp Tatili Geçmiş Dün hakkında konuşma	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Dünyadan haberler Gökyüzünde insanlar -ken
3 NELER OLACAK? Sayfa 45-60		
A Gelecek planları	Gelecek Planlarım	Gelecek zaman
B Nereye gideceğiz?	Avrupa Turu	İsim cümlelerinde gelecek zaman
C Hava durumu	Piknikte	Karşılaştırma (gibi, kadar)
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	Kamp Tatili / Hava Durumu Hava durumu Şehirdeki hava durumu	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Hafta sonu tatil planı Kahve dünyası Gelecek zaman
4 EVVEL ZAMAN İÇİNDE Sayfa 61-78		
A Kim, ne yapmış?	Yeni Komşu	Belirsiz geçmiş zaman
B Masallar ve efsaneler	Keloğlan ve Sihirli Tas	Pekiştirme sıfatları - Küçültme ekleri (-Cik, -CA Kız)
C Fıkralar	Eşğin Sözü	Doğrudan anlatım (diye) Bağlaçlar (hem hem, ne ne, ya ya)
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	İş Mülakatı/Dolandırıcı Haber verme Röportaj	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Oyun oynama Efsaneler Diye
5 NE OLUR NE OLMUZ Sayfa 79-96		
A Doğa olayları	Doğa Olayları	Geniş zaman
B Alışkanlıklar ve ricalar	Alışkanlıklarımız ve Hobilerimiz	Rica etme -mAktA
C Özetler	Çalışkuşu	-Dir eki
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	Düzenli Hayat / Doktor Randevusu Rica etme Günlük alışkanlıklar	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Film afişi hazırlama Geleneksel oyunlar Geniş zaman
6 NE YAPABİLİRSİNİZ? Sayfa 97-114		
A Yetenekler	İş İlanı	Yeterlilik fiili (-(y)Abil)
B Lütfen	Otelde	Yeterlilik fiilinin fonksiyonları
C Görmeden gitmeyelim	İstanbul'da Neler Yapabilirsiniz?	Zarf-fiiller (-(y)Ip, -mAdAn)
İZLE - ÖĞREN GÜNLÜK İFADELER KENDİNİ ÇEK	Türkçe Dersleri Havaalanında Güvenlik Kabul etme / Reddetme Ayaküstü yiyecekler	MİKROFON SENDE KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE BİR ADIM ÖTESİ Okul kuralları Halk oyunları Yeterlilik fiilinin olumsuz kullanımları

EK8. YENİ İSTANBUL A1 KİTABI 3. ÜNİTE

ÜNİTE 3

BECERİLER

- Günlük hayatı anlatma
- Boş zamanları değerlendirme
- İstekleri ifade etme

DİL BİLGİSİ

- Şimdiki zaman
- Yönelme durumu (-(y)A)
- Uzaklaşma durumu (-DAn)
- -mAk istemek

KELİMELER

- Günlük etkinlikler
- Hobiler
- Alışveriş

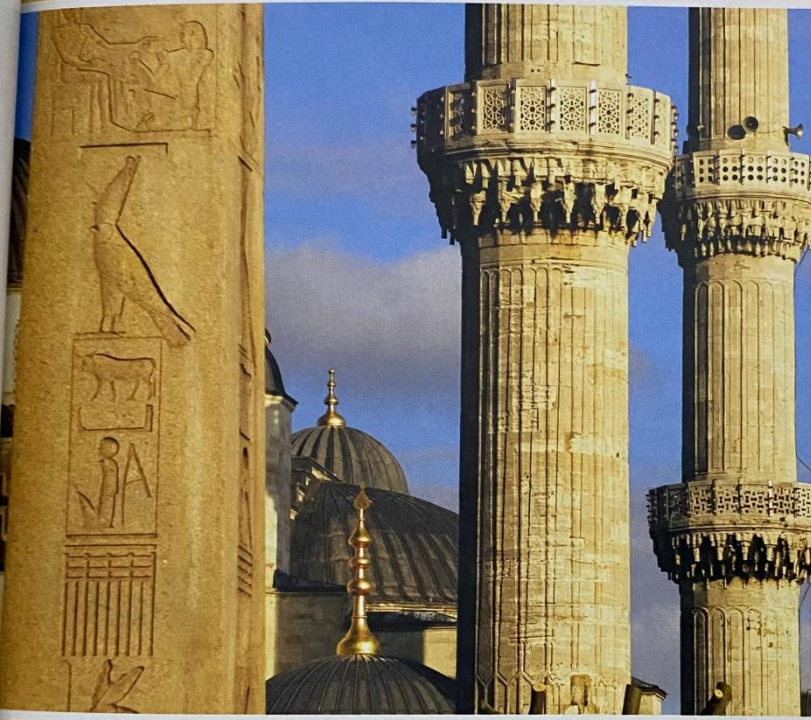
NE YAPIYORSUN?






EK9.YENİ İSTANBUL A1 KİTABI 5. ÜNİTE

ÜNİTE 5



BECERİLER

- Saati söyleme
- Not yazma
- Tebrik etme

DİL BİLGİSİ

- Saatler
- Belirli geçmiş zaman
- -DAn -(y)A kadar
- -DAn önce / sonra
- -mAdAn önce /
- -DlktAn sonra
- -DAn beri, -Dlr

KELİMELER

- Tarih
- Bayramlar
- Özel günler

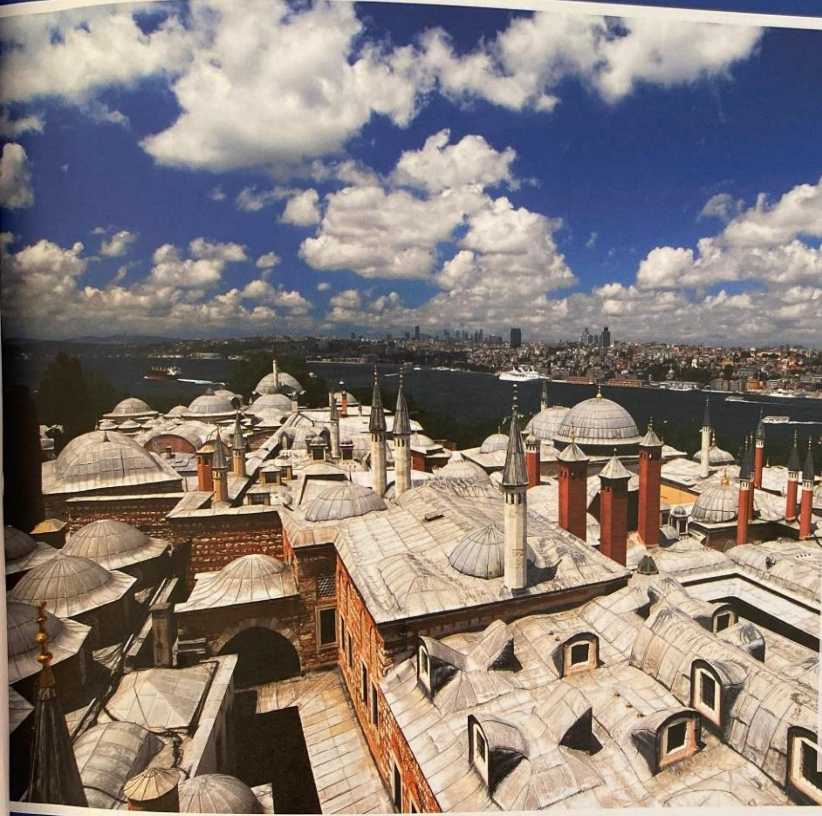
ZAMAN ZAMAN






EK10. YENİ İSTANBUL A2 KİTABI 2. ÜNİTE

ÜNİTE 2



BECERİLER

- Geçmiş anlatma
- Haberleri okuma

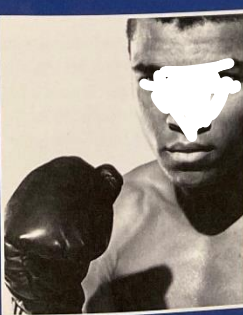
DİL BİLGİSİ

- Belirli geçmiş zaman
- Bağlaçlar (çünkü, bu sebeple, bu nedenle, bu yüzden, bunun için)
- İle

KELİMELER

- Haberler

HABERİNİZ OLSUN



EK11. YENİ İSTANBUL A2 KİTABI 3. ÜNİTE

ÜNİTE 3



BECERİLER

- Gelecek planlarını anlatma
- Seyahat planı yapma

DİL BİLGİSİ

- Gelecek zaman
- Karşılaştırma (Gibi, kadar)

KELİMELER

- Seyahat
- Hava durumu

NELER OLACAK?






EK12. YENİ İSTANBUL A2 KİTABI 4. ÜNİTE

ÜNİTE 4



BECERİLER

- Fıkra, masal, efsane vb. anlama ve anlatma
- Bir diyalogu anlama ve aktarma

DİL BİLGİSİ

- Belirsiz geçmiş zaman
- Pekiştirme sıfatları
- Küçültme ekleri
- Doğrudan anlatım
- Bağlaçlar (hem, ne ne, ya ya)

KELİMELER

- Masal, fıkra, hikâye anlatma kalıpları
- Sıfatlar

EVVEL ZAMAN İÇİNDE






EK13. YENİ İSTANBUL A2 KİTABI 5. ÜNİTE

ÜNİTE 5



BECERİLER

- Hobileri ve alışkanlıklar anlatma
- Rica etme
- Özet çıkarma
- Tahminde bulunma

DİL BİLGİSİ

- Geniş zaman
- "-mAktA" eki
- "-Dlr" eki

KELİMELER

- Doğa olayları
- Bilimsel gerçekler
- Alışkanlıklar
- Kitap ve film türleri

NE OLUR NE OLMAZ

